

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**" Η διεθνής διαχείριση των προσφυγικών ροών ως
ζήτημα ασφάλειας: Στρατηγικές συνεργασίας και ο
ρόλος της Ελλάδας"**

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΠΟΥΛΙΝΑΚΗΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2025

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**" Η διεθνής διαχείριση των προσφυγικών ροών ως
ζήτημα ασφάλειας: Στρατηγικές συνεργασίας και ο
ρόλος της Ελλάδας"**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις, τη
Στρατηγική και την Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις
Πάφος**

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΠΟΥΛΙΝΑΚΗΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2025

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Κυριάκος Μπουλινάκης, 2025

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΠΟΥΛΙΝΑΚΗΣ

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: «Η διεθνής διαχείριση των προσφυγικών ροών ως ζήτημα ασφάλειας: Στρατηγικές συνεργασίας και ο ρόλος της Ελλάδας»

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος).....[Ελένη Γαβριήλ]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:[Μαρίνα Ελευθεριάδου]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:[Ζακία Άκρα]

Στους γονείς μου!

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο **Κυριάκος Μπουλινάκης του Ελευθερίου**, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «**Η διεθνής**

διαχείριση των προσφυγικών ροών ως ζήτημα ασφάλειας: Στρατηγικές συνεργασίας και ο ρόλος της Ελλάδας», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Κυριάκος Ελ. Μπουλινάκης

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη διεθνή διαχείριση των προσφυγικών ροών υπό το πρίσμα της ασφάλειας, με έμφαση στις στρατηγικές συνεργασίας και τον ρόλο της Ελλάδας. Κύριος στόχος είναι να αναδειχθεί πώς η μετακίνηση πληθυσμών

έχει σταδιακά ασφαλειοποιηθεί στο ευρωπαϊκό και ελληνικό πλαίσιο, μετατοπίζοντας το επίκεντρο από την ανθρωπιστική στην κρατική ασφάλεια. Ειδικότερη έμφαση δίνεται στην περίοδο 2019–2025, όπου, αν και το προσφυγικό έπαψε να δεσπόζει στην επικαιρότητα, συνεχίζουν να αναπτύσσονται και να εφαρμόζονται πολιτικές με βαθιά στρατηγικά χαρακτηριστικά.

Η μεθοδολογία βασίστηκε στη συγκριτική ανάλυση ποιοτικού περιεχομένου και στη συστηματική εξέταση θεσμικών εγγράφων, επίσημων εκθέσεων και πολιτικών κειμένων της ΕΕ και της ελληνικής διοίκησης. Η ερευνητική προσέγγιση περιλάμβανε εννοιολογική αποσαφήνιση των όρων «πρόσφυγας», «ασφάλεια», «ανθρώπινη ασφάλεια» και «ασφαλειοποίηση», όπως και τη θεωρητική ένταξή τους στο πλαίσιο της Σχολής της Κοπεγχάγης.

Τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι η ΕΕ και, κατ' επέκταση, η Ελλάδα έχουν ακολουθήσει σταδιακά μία περισσότερο αυστηροποιημένη και ασφαλειοποιημένη στρατηγική διαχείρισης των προσφυγικών ροών, με έμφαση στην προστασία των εξωτερικών συνόρων. Η ανθρώπινη ασφάλεια υποβαθμίζεται, ενώ η ρητορική περί απειλής εντείνεται μέσω της πολιτικής και μιντιακής διαχείρισης.

Καταλήγοντας, διαπιστώνεται ότι οι στρατηγικές διαχείρισης των προσφυγικών ροών συγκλίνουν σε μια πολιτική ισορροπίας μεταξύ της ανάγκης για κρατική ασφάλεια και των διεθνών υποχρεώσεων προστασίας. Η περίπτωση της Ελλάδας αναδεικνύεται ως κομβική, τόσο ως «πύλη εισόδου» όσο και ως πεδίο άσκησης δοκιμαστικών πολιτικών ασφαλείας, γεγονός που εγείρει σοβαρά ερωτήματα για το μέλλον του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη.

Λέξεις κλειδιά

Προσφυγικές ροές, Ασφάλεια / Ασφαλειοποίηση, Ανθρώπινη ασφάλεια, Στρατηγική διαχείριση, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ρόλος της Ελλάδας

Abstract

This thesis examines the international management of refugee flows through the lens of security, focusing on cooperation strategies and the role of Greece. Its main objective is to highlight how population movements have been increasingly securitized within the European and Greek context, shifting the focus from humanitarian to state security.

Special attention is given to the period 2019–2025, during which, despite the decline of the refugee issue in public discourse, strategic and policy frameworks continued to evolve and be implemented.

The methodology followed is based on comparative qualitative content analysis, alongside a systematic examination of institutional documents, official reports, and policy papers from the EU and Greek administration. The research approach included a conceptual clarification of key terms such as “refugee,” “security,” “human security,” and “securitization,” while integrating them theoretically within the framework of the Copenhagen School.

The findings indicate that the EU—and by extension Greece—has progressively adopted a stricter and more securitized approach to managing refugee flows, emphasizing the protection of external borders. Human security has been gradually marginalized, while the rhetoric of threat has intensified through political and media discourse.

In conclusion, the study finds that refugee management strategies converge toward a policy balance between the need for state security and international protection obligations. Greece emerges as a pivotal case, both as an “entry point” and as a testing ground for security-driven policy measures, raising serious concerns about the future of the rule of law and human rights protection in Europe.

Keywords

Refugee flows, Security / Securitization, Human security, Strategic management, European Union, Greece's role

Περιεχόμενα

Περίληψη	vi
Abstract	vii
Εισαγωγή.....	9
Κεφάλαιο 1ο: Εννοιολογική αποσαφήνιση βασικών όρων	8
1.1 Πρόσφυγας, προσφυγικές ροές και αιτών άσυλο.....	8
1.2 Ασφάλεια και ασφαλειοποίηση	13

1.3 Στρατηγική διαχείρισης.....	15
Κεφάλαιο 2ο: Διαχείριση του προσφυγικού υπό το πρίσμα της ανθρώπινης ασφάλειας	18
2.1 Παγκόσμιες τάσεις στη διεθνή ασφάλεια των προσφύγων.....	18
2.2 Σύνδεση κινητικότητας, μετανάστευσης και ανθρώπινης ασφάλειας	21
2.3 Τομείς σύνδεσης μετανάστευσης και ασφάλειας.....	28
2.3.1 Μεταρρύθμιση του τομέα ασφάλειας σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο ...	28
2.3.2 Διεθνές και οργανωμένο έγκλημα	29
2.3.3 Πρόληψη των συγκρούσεων.....	30
2.3.4 Σταθεροποίηση	31
2.4 Στρατηγικές πολιτικές για την ανθρώπινη ασφάλεια.....	32
Κεφάλαιο 3ο: Ασφαλειοποίηση του προσφυγικού και των προσφυγικών ροών	35
3.1 Ασφαλειοποίηση και Σχολή της Κοπεγχάγης	35
3.2 Ασφαλειοποίηση, ασφάλεια και προσφυγικές ροές	37
3.3 Επαναπλαισίωση του προσφυγικού ως ζήτημα ασφάλειας.....	38
Κεφάλαιο 4ο: Στρατηγικές διαχείρισης-Η περίπτωση της Ελλάδας ως κράτος μέλος της ΕΕ	41
4.1 Ενωσιακοί μηχανισμοί και εναρμόνιση της Ελλάδας.....	41
4.2 Ελληνική διαχείριση των προσφύγων υπό το πρίσμα της ασφάλειας	51
Συμπεράσματα-Συζήτηση	57
Βιβλιογραφία	60
Ελληνόγλωσση	60
Ξενόγλωσση	63

Εισαγωγή

Σκοπός, πρωτοτυπία και σπουδαιότητα της έρευνας

Η συζήτηση γύρω από θέματα που αφορούν στο μεταναστευτικό ή το προσφυγικό είναι πάντα ψηλά στις προτιμήσεις των ερευνητών, ιδίως μετά την όξυνση που σημειώθηκε το 2015. Σχεδόν αναρίθμητες είναι οι ερευνητικές μελέτες που εξετάζουν πτυχές του φαινομένου, ιδίως όπως εκδηλώθηκε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο, για αυτό, η παρούσα εργασία, φιλοδοξεί να πραγματευτεί ένα θέμα

που έχει απασχολήσει λιγότερο την κοινότητα των ερευνητών: το θέμα της ασφάλειας. Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει την κατεύθυνση των στρατηγικών διαχείρισης των προσφυγικών ροών προς την ασφάλεια είτε των προσφύγων (ανθρώπινη) είτε των κυρίαρχων κρατών (κρατών μελών της ΕΕ) (ασφαλειοποίηση).

Για την ενίσχυση της πρωτοτυπίας της έρευνας, επιλέχθηκε η διερεύνηση των στρατηγικών πολιτικών από το 2019 ως και σήμερα. Με άλλα λόγια, η παρούσα έρευνα θα «ρίξει φως» στις προθέσεις της ηγεσίας της ΕΕ και της Ελλάδας, όσον αφορά στον σχεδιασμό και την εφαρμογή των πρακτικών διαχείρισης των αιτούντων άσυλο υπό το πρίσμα της ασφάλειας και του αντίκτυπού τους στο κράτος δικαίου, εκτός συνθηκών «κρίσης» ή του προβαλλόμενου «κατεπείγοντος». Αξίζει να αναφερθεί ότι το προσφυγικό και η διαχείριση των προσφυγικών ροών εξακολουθεί να είναι επίκαιρο ζήτημα, παρά το ότι δε λαμβάνει την δημοσιογραφική προβολή που συνηθίζεται στις περιόδους των αποκαλούμενων «κρίσεων». Εξάλλου, το προσφυγικό είναι ένα φαινόμενο διαρκές και άμεσα συνυφασμένο με την ανθρώπινη φύση και την τάση του ανθρώπου να κινείται προς ικανοποίηση των στόχων του ή λόγω ανάγκης.

Η διαφύλαξη και η ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, άρα και της Ελλάδας, θεωρείται σήμερα κεντρικής σημασίας θέμα στην ενωσιακή και τις εθνικές ατζέντες, καθώς είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό πολιτικοποιημένο. Η προστασία των συνόρων έναντι της ασφάλειας των προσφύγων είναι ένα κεντρικό θέμα στην ακραία ρητορική των πολιτικών σήμερα, καθώς φαίνεται ότι προσελκύει ψηφοφόρους και ταυτόχρονα, απαλλάσσει τις κυβερνήσεις από το βάρος της ανάληψης των ευθυνών για την προστασία και την ασφάλειά των εκτοπισμένων. Σε αυτές τις συνθήκες και τις συγκυρίες, θα εξεταστεί κατά πόσο η στρατηγική πολιτική διαχείρισης της ΕΕ και της Ελλάδας είναι αυστηροποιημένες ή ασφαλειοποιημένες, ανθρωπιστικές ή νόμιμες, σύμφωνες ή αντίθετες με το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της ανθρώπινης ασφάλειας.

Ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας

Εκτός από το κεντρικό ερώτημα αναφορικά με τις στρατηγικές διαχείρισης των προσφυγικών ροών υπό το πρίσμα της ασφάλειας, η παρούσα μελέτη αποσκοπεί να απαντήσει σε τρία επιμέρους κρίσιμα ερωτήματα:

- Ποια είναι η κυρίαρχη στάση της ΕΕ έναντι του προσφυγικού ζητήματος υπό το πρίσμα της ασφάλειας; Σε ποιο βαθμό φαίνεται ότι Ελλάδα ως κράτος μέλος, εναρμονίζεται με αυτή;
- Ποιοι ενωσιακοί ή εθνικοί μηχανισμοί συνέβαλλαν στον σχεδιασμό και την εφαρμογή των στρατηγικών πολιτικών διαχείρισης των προσφυγικών ροών υπό το πρίσμα της ασφάλειας;
- Οι στρατηγικές πολιτικές διαχείρισης των προσφυγικών ροών είναι προσανατολισμένες στην ανθρώπινη ασφάλεια των εκτοπισμένων ή στην ασφαλειοποίηση του προσφυγικού;

Μεθοδολογία της έρευνας

Τα ανωτέρω κεντρικά και επιμέρους ερωτήματα αναμένεται να απαντηθούν δια της ποιοτικής ερευνητικής οδού. Συγκεκριμένα, για τον σχεδιασμό και την οργάνωση της μελέτης, ιδίως στα κρίσιμότερα μέρη της, υιοθετήθηκε η ερμηνευτική προσέγγιση, με γνώμονα την αρχή ότι η πραγματικότητα και κάθε φαινόμενό της είναι κοινωνικά κατασκευασμένα και, επομένως, υπάρχουν περιθώρια πολλαπλών ερμηνειών (Roselle & Spray, 2016). Η ανάλυση της πραγματικότητας και των φαινομένων γίνεται βάσει των υφιστάμενων κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών ή και πολιτισμικών συνθηκών του εκάστοτε χωροχρόνου, ώστε να επιδιώκονται και να αναπτύσσονται πολλαπλές ερμηνείες από διαφορετικές οπτικές γωνίες (Halperin & Heath, 2017).

Η ανωτέρω μεθοδολογική οδός αναμφίβολα, παραπέμπει στον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό, σύμφωνα με τον οποίο αντικρούεται οποιαδήποτε παραδοχή περί της ύπαρξης μίας, μοναδικής, καθολικής ή απόλυτης αλήθειας ως προς την πραγματικότητα και τα φαινόμενά της. Η παρούσα εργασία, ακολουθώντας την ερμηνευτική μέθοδο και το πλαίσιο του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, επιχειρεί να τεκμηριώσει μια ερμηνεία της πραγματικότητας βασισμένη στην υφιστάμενη γνώση. Στο πλαίσιο αυτό, αποδίδεται μια συγκεκριμένη οπτική σε σχέση με τα κοινωνικά φαινόμενα, καθώς και με τον τρόπο που αυτά νοηματοδοτούνται και αντιλαμβάνονται από τα άτομα.

Η ερμηνευτική μέθοδος και ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός ως επιστημολογικές οδοί, καθίστανται χρήσιμοι για τη μελέτη της ανθρώπινης ασφάλειας ή/και της ασφαλειοποίησης του προσφυγικού και της διαχείρισης των προσφυγικών ροών. Είναι κατάλληλες για να «ρίξουν φως» στον τρόπο που σχεδιάζονται, οργανώνονται και

τίθενται σε εφαρμογή οι στρατηγικές πολιτικές που αντιμετωπίζουν τους πρόσφυγες ανθρωπιστικά ή ως απειλές (Creswell, 2018). Το ενδιαφέρον της έρευνας, αν και θα μπορούσε να είναι ιδιαιτέρως ευρύ, λόγω του ότι η μετανάστευση είναι ένα παγκόσμιο και διαρκές ζήτημα που σημειώνει οξύνσεις και υφέσεις, περιορίζεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα και εστιάζει στο τι είδους μέσα και πολιτικές χρησιμοποιούν οι αρμόδιοι φορείς προκειμένου να θέσουν υπό έλεγχο τις προσφυγικές ροές, αναλογιζόμενοι το ζήτημα της ασφάλειας (ανθρώπινη ή ασφαλειοποίηση).

Υλικό και πηγές της έρευνας

Για την εκπόνηση της παρούσας μελέτης χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές δεδομένων. Οι πρωτογενείς περιλαμβάνουν δεδομένα από διεθνείς και εθνικούς μηχανισμούς, όπως νομοθεσίες, ενωσιακούς κανονισμούς και οδηγίες, ευρωπαϊκές και διεθνείς συνθήκες, πολιτικές δηλώσεις, έγγραφα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρχειακό υλικό των εθνικών αρχών κ.ά. Οι δευτερογενείς πηγές περιλαμβάνουν όλα τα δεδομένα που προκύπτουν από ακαδημαϊκές και επιστημονικές εργασίες, άρθρα ή εξειδικευμένους ιστοτόπους. Αυτές, αντικατοπτρίζουν τη γνώμη ή την ερευνητική προσπάθεια του εκάστοτε συντάκτη τους και στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας ουσιαστικά, επαναπροσεγγίζονται ή επανερμηνεύονται ή αναλύονται συμπληρωματικά προς ικανοποίηση των σκοπών της. Το μεγαλύτερο μέρος των δευτερογενών πηγών αφορά σε επίσημα δεδομένα που προέρχονται από οργανισμούς ή κυβερνητικούς φορείς, υπηρεσίες ή οργανισμούς που ασχολούνται ενεργά με το ζήτημα της διαχείρισης των προσφυγικών ροών. Το υλικό που συγκεντρώθηκε ήταν ποσοτικό και ποιοτικό, αλλά λόγω του ερμηνευτικού και κονστρουκτιβιστικού χαρακτήρα της έρευνας, προτιμήθηκε το δεύτερο.

Για την ανάλυση των δεδομένων αυτών και για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων αξιοποιήθηκε η έρευνα γραφείου και η μελέτη περίπτωσης. Η πρώτη είναι μια ερευνητική τεχνική κατά την οποία εξετάζονται ήδη υπάρχοντα δεδομένα τόσο πρωτογενή όσο και δευτερογενή, ενώ η δεύτερη χρησιμεύει ως συνδετικός κρίκος μεταξύ της θεωρίας και της πράξης, που καθιστά τα φαινόμενα και την πραγματικότητα ευδιάκριτη. Στην παρούσα έρευνα, η μελέτη περίπτωσης αφορά στην ΕΕ και την Ελλάδα ως κράτος μέλος της πρώτης, και στον τρόπο που αναπτύσσονται οι ενωσιακές και οι εθνικές στρατηγικές πολιτικές διαχείρισης των προσφύγων με γνώμονα το

ζήτημα της ασφάλειας. Η περίπτωση της Ελλάδας είναι ιδιαίτερη, καθώς η γεωπολιτική της θέση, η γεωμορφολογία της, η εγγύτητά της στην «ταραχώδη» Ανατολή και η πολύ πρόσφατη βαθιά δημοσιονομική της κρίση, επηρέασαν σημαντικά τη διαλεκτική και τη δράση γύρω από το προσφυγικό και τη διαχείριση των προσφυγικών ροών. Ομοίως ανεπηρέαστη δεν έμεινε ούτε η ελληνική κοινή γνώμη, η οποία εκδήλωσε από τη μια, αισθήματα αλληλεγγύης και από την άλλη, ξενοφοβίας και ρατσισμού.

Τα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας είναι εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, επομένως η συζήτηση περί ασφάλεια υπερβαίνει τα στενά εθνικά σύνορα. Είναι ενδιαφέρον λοιπόν, να εξεταστεί το πώς οι ενωσιακοί και οι ελληνικοί φορείς διαχειρίζονται το προσφυγικό ζήτημα, ισορροπώντας ανάμεσα στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχει κεντρική θέση στο ευρωπαϊκό κεκτημένο και την αυστηροποίηση του πλαισίου για την προστασία της ενωσιακής εδαφικότητας από εξωτερικές απειλές. Η αύξηση των προσφυγικών ροών προς την Ευρώπη και την Ελλάδα ανέδειξε την απροθυμία των Ευρωπαίων να προστατεύσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των προσφύγων και την ανθρώπινη ασφάλειά τους, η οποία με τη σειρά της ανέδειξε τη συλλογιστική πίσω από τον σχεδιασμό στρατηγικών πολιτικών διαχείρισης.

Περιορισμοί της έρευνας

Αν και στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να προσφέρει μια πρωτότυπη προσέγγιση σε ένα ζήτημα που απασχολεί έντονα τη σχετική βιβλιογραφία, το τελικό αποτέλεσμα δεν στερείται αδυναμιών. Η πιο σοβαρή αφορά στις παραλείψεις πρακτικών ή στρατηγικών που είναι λιγότερο γνωστές ή συνήθεις, που δυνητικά θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διαφορετικά πορίσματα και από εκεί σε διαφορετικά συμπεράσματα. Ωστόσο, ο περιορισμένος χρόνος και ενδεχομένως, ο μη κατάλληλος προσανατολισμός επί των πηγών, δεν κατέστησαν δυνατή τη βαθύτερη έρευνα. Ένας επιμέρους περιορισμός της έρευνας ήταν η επαγωγική οδός εξαγωγής πορισμάτων, κατά την οποία αναλύθηκαν οι δράσεις και οι αντιδράσεις της ΕΕ και της Ελλάδας για τη διαχείριση των προσφυγικών ροών υπό το πρίσμα της ασφάλειας, και στη συνέχεια, τα αποτελέσματα της ανάλυσης απέκτησαν μια γενικευμένη διάσταση.

Επίσης, εξαιρέθηκαν εκείνοι οι νεοεισερχόμενοι που λαμβάνουν το καθεστώς πρόσφυγα, εκείνοι που μετεγκαθίστανται ή που λαμβάνουν καταφατική απάντηση στην αίτησή τους. Ο λόγος της εξαίρεσης των τελευταίων από την παρούσα ανάλυση αφορά στο ότι ο όρος «προσφυγικές ροές» έχει αρνητικό πρόσημο και παραπέμπει στον μεγάλο αριθμό των εκτοπισμένων που συνωστίζονται στα σύνορα με την ελπίδα να εξεταστεί το αίτημά τους για άσυλο. Μια τέτοια διεύρυνση της ανάλυσης του ζητήματος της ασφάλειας «άλλων» προσφυγικών πληθυσμών, μπορεί να απασχολήσει μία ή περισσότερες έρευνες μελλοντικά. Χαρακτηριστικά μπορεί να γίνει συγκριτική μελέτη της ασφαλειοποίησης της διαχείρισης των προσφυγικών ροών, όταν αυτές αφορούν σε «αλλόθρησκους σκουρόχρωμους» και της μέριμνας της ανθρώπινης ασφάλειας, όταν οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο είναι «ανοιχτόχρωμοι χριστιανοί» (βλ. Ουκρανοί).

Δομή της εργασίας

Η ερευνητική μελέτη ολοκληρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο γίνεται εννοιολογική αποσαφήνιση των βασικών όρων της κεντρικής προβληματικής, όπως πρόσφυγας, προσφυγικές ροές και αιτών άσυλο, ανθρώπινη ασφάλεια και ασφαλειοποίηση, στρατηγική διαχείρισης καθώς και η μεθοδολογία της έρευνας και πιο συγκεκριμένα, ο σχεδιασμός, η συλλογή και η ανάλυση του υλικού. Το δεύτερο, που περιλαμβάνει αρκετές ενότητες και υποενότητες, εξετάζεται η διαχείριση του προσφυγικού υπό το πρίσμα της ανθρώπινης ασφάλειας. Συγκεκριμένα, καταγράφονται οι παγκόσμιες τάσεις στη διεθνή ασφάλεια των προσφύγων, αναλύεται η σύνδεση της κινητικότητας, της μετανάστευσης και της ανθρώπινης ασφάλειας, ενώ επισημαίνονται οι τομείς σύνδεσης της μετανάστευσης και της ασφάλειας: μεταρρύθμιση του τομέα ασφάλειας σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, διεθνές και οργανωμένο έγκλημα, πρόληψη των συγκρούσεων, σταθεροποίηση. Στο επόμενο, τρίτο, κεφάλαιο εξετάζεται η ασφαλειοποίηση του προσφυγικού και των προσφυγικών ροών. Ειδικότερα, η ασφαλειοποίηση προσεγγίζεται μέσα από τις θεωρίες της Σχολής της Κοπεγχάγης, συσχετίζεται με την ασφάλεια και τις προσφυγικές ροές, ενώ γίνεται επαναπλαισίωση του προσφυγικού ως ζήτημα ασφάλειας. Τέλος, στο τελευταίο τέταρτο κεφάλαιο, γίνεται παρουσίαση των στρατηγικών διαχείρισης των προσφυγικών ροών σε ΕΕ και Ελλάδα, όπως αυτές καθορίζονται από τους ενωσιακούς μηχανισμούς, από τον βαθμό που η Ελλάδα εναρμονίζεται με αυτούς και από τη στρατηγική που ανέπτυξε η ελληνική ηγεσία κατά το διάστημα 2019-2025. Η εργασία

ολοκληρώνεται με τη Συζήτηση και τα Συμπεράσματα, ενώ στο τέλος παρατίθεται ο κατάλογος των βιβλιογραφικών παραπομπών.

Κεφάλαιο 1ο: Εννοιολογική αποσαφήνιση βασικών όρων

1.1 Πρόσφυγας, προσφυγικές ροές και αιτών άσυλο

Πριν από οποιαδήποτε ανάλυση, είναι απαραίτητο να διευκρινιστούν εννοιολογικά οι βασικοί όροι του παρόντος πονήματος. Στον πυρήνα της κεντρικής προβληματικής βρίσκεται ο όρος «πρόσφυγας». Για την αποσαφήνισή του κρίνεται σκόπιμο να κατανοηθεί εκ των προτέρων, ότι εμπίπτει στην ευρύτερη κατηγορία του όρου-ομπρέλα «μετανάστευση», η οποία αναφέρεται σε ορισμένες μορφές μετακίνησης των ατόμων: «Μετανάστευση είναι η μετακίνηση ανθρώπων μακριά από τον συνήθη τόπο διαμονής τους σε έναν νέο τόπο, είτε μέσω διεθνών συνόρων (διεθνής μετανάστευση) είτε εντός ενός κράτους (εσωτερική μετανάστευση). Δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ορισμός της «μετανάστευσης» ή του «μετανάστη», αλλά υπάρχουν αρκετοί ευρέως αποδεκτοί ορισμοί που έχουν αναπτυχθεί σε διαφορετικά περιβάλλοντα» (IOM, 2021). Η σχετική με τη μετανάστευση μετακίνηση μπορεί να αφορά σε (IOM, 2024· OECD, 2024· UNESCO, 1998):

- μετακίνηση που λαμβάνει χώρα ακούσια ή εκούσια, ανεξαρτήτως των βαθύτερων αιτίων που την προκαλούν ή της χρονικής της διάρκειας,
- μετακινήσεις ατόμων που προσδιορίζονται ως εργαζόμενοι μετανάστες, που προορίζονται να προσληφθούν σε έμμισθη εργασία ενός κράτους, του οποίου όμως δε διαθέτουν την ιθαγένεια,
- μετακινήσεις ατόμων που δεν κατέχουν τα απαραίτητα νόμιμα έγγραφα, είτε εισόδου, είτε παραμονής, είτε απασχόλησης σε μια τρίτη χώρα βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας της ή των διεθνών συμφωνιών,
- μετακινήσεις ατόμων που εξαναγκάζονται ή υποχρεώνονται να εγκαταλείψουν τον τόπο καταγωγής ή συνήθους διαμονής τους για κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, προσωπικούς, περιβαλλοντικούς, ανθρωπολογικούς λόγους, όπως είναι οι πρόσφυγες, οι οικονομικοί μετανάστες, οι εκτοπισμένοι και οι ανιθαγενείς.

Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες να χαρακτηριστούν επ' ακριβώς τα άτομα που έχουν εγκαταλείψει βιαίως τις χώρες τους λόγω του γεγονότος ότι η ζωή τους βρέθηκε σε κίνδυνο. Αυτοί έχουν χαρακτηριστεί ως αναγκαστικά εκτοπισμένοι, ως αιτούντες άσυλο και ως πρόσφυγες. Αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δεδομένου ότι το προσφυγικό πρόβλημα ήταν ογκωδέστατο και άλυτο, τέθηκε ζήτημα καθορισμού ενός

συγκεκριμένου νομικού καθεστώτος για τους πρόσφυγες. Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο της Έπασης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) για το 2019, «πρόσφυγας» είναι κάθε άτομο που λόγω εξωτερικής επίθεσης, κατοχής, ξένης κυριαρχίας ή συμβάντων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη σε μέρος ή στο σύνολο της χώρας καταγωγής ή προέλευσης ή διαμονής του, αναγκάζεται να την εγκαταλείψει. Πρόσφυγας είναι κάθε άτομο που εγκαταλείπει τη χώρα του, λόγω βάσιμου φόβου ότι θα διωχθεί για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, συμμετοχής σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εκτοπισμένα άτομα ή ομάδες ατόμων είναι εκείνες που αναγκάστηκαν ή υποχρεώθηκαν να φύγουν ή να εγκαταλείψουν τις εστίες τους ή τους τόπους συνήθους διαμονής τους περνώντας διεθνή σύνορα, ως αποτέλεσμα ή για την αποφυγή των επιπτώσεων ενόπλων συγκρούσεων, καταστάσεων γενικευμένης βίας, παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών (UNHCR, 2019).

Στην παρούσα έρευνα θα χρησιμοποιηθεί ο όρος «πρόσφυγας» όπως έχει οριστεί από τις Harrell-Bond και Voutira (1992, σ.6-10) στη μελέτη τους *Anthropology and the Study of Refugees*, από τον Jørgen Carling (2023, σσ.399-403) στο άρθρο του *The phrase 'refugees and migrants' undermines analysis, policy and protection*, καθώς και από τους Pesch και Ipek (2024, σσ.533-552) στη μελέτη τους *Understanding of refugees in management studies and implications for future research on workplace integration*. Συγκεκριμένα, περιγράφουν τους πρόσφυγες ως άτομα που έχουν υποστεί μια βίαιη διαδικασία χωρισμού και βρίσκονται σε κατάσταση «ενδιάμεσου» ή μετάβασης, μέχρις ότου (κι αν) ενσωματωθούν στη χώρα υποδοχής με την ιδιότητα του πολίτη ή μέχρις ότου (κι αν) επιστρέψουν στη χώρα από την οποία έφυγαν. Οι προεκτάσεις της εν λόγω ενδιάμεσης κατάστασης ή/και κατάστασης μετάβασης έχει νομικές, κοινωνικοοικονομικές και ψυχολογικές προεκτάσεις. Ο πρόσφυγας που βρίσκεται στον οριακό αυτόν χωροχρόνο, βρίσκεται σε ένα μεταίχμιο μεταξύ του «τι ήταν» και του «τι θα γίνει» στη ζωή του. Επομένως, τίθεται και παραμένει σε έναν τόπο μετάβασης για έναν αόριστο χρόνο αναμονής και πάντα σε ένα καθεστώς μη γνώσης του μέλλοντος (Carling, 2023· Harrell-Bond & Voutira, 1992· Pesch & Ipek, 2024).

Η «ενδιάμεση» και μεταβατική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι πρόσφυγες δεν είναι στατική, δεδομένου ότι προϋποθέτει τη συνεχόμενη κίνηση. Η ισορροπία των προσφύγων μεταξύ των ορίων συνεπάγεται ρευστότητα και κινητικότητα: εγκαταλείπουν βιαίως την πατρίδα τους, αφήνουν πίσω ό,τι γνωρίζουν κι ό,τι τους

χαρακτηρίζει, ταξιδεύουν και μετακινούνται διαρκώς υποκύπτοντας σε συμβιβασμούς με μοναδικό γνώμονα το όραμα μιας καλύτερης ζωής. Μέχρι να τους χορηγηθεί άσυλο και τους επιτραπεί να μετεγκατασταθούν, παραμένουν σε οριακή κατάσταση, σε έναν γεωγραφικό οριακό χώρο, όπως είναι η Ελλάδα, όπου η ασφάλεια και η ακεραιότητα της ζωής τους αμφισβητούνται συνεχώς. Βιβλιογραφικά διαπιστώνεται ότι στην έννοια «πρόσφυγας» κωδικοποιούνται σήμερα όροι σχετικοί με την εξάρτηση, την ανημποριά και τη δυστυχία. Σήμερα, η παρουσία προσφύγων και προσφυγικών ροών στη διεθνή κοινότητα συνιστά μεγάλη πρόκληση, καθώς επικρατεί η αντίληψη ότι, όταν ένα άτομο γίνεται πρόσφυγας, γίνεται ταυτόχρονα ένα «πρόβλημα» για τους άλλους, για τις κυβερνήσεις, για τα κράτη (Harrell-Bond & Voutira, 1992, σ. 6-10).

Οι πρόσφυγες συνήθως, καταφεύγουν σε άλλες χώρες προκειμένου να λάβουν την προστασία και να τους παρασχεθεί ασφάλεια, χωρίς αυτό να εξαρτάται από την απόφασή τους ή την επιθυμία τους ή την προσδοκία τους να επιστρέψουν στην χώρα τους (UNHRC, 2006) . Σε έναν πρόσφυγα αναγνωρίζεται το δικαίωμα ασύλου, δηλαδή μόνιμης παραμονής σε μια χώρα διαφορετική από αυτή της εθνοτικής καταγωγής του, ενώ, πριν του αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα, χαρακτηρίζεται ως αιτών άσυλο. Η διαφορά μεταξύ των δύο όρων έγκειται στο ότι ο αιτών άσυλο δεν αναγνωρίζεται απαραίτητως ως πρόσφυγας, καθώς μπορεί για κάποιους λόγους να μη του χορηγηθεί άσυλο (Papastavridis, 2010· UNHRC, 2006, σ.16-17) .

Οι σημαντικότερες διαφορές που εντοπίζονται ανάμεσα στους όρους «μετανάστης» και «πρόσφυγας» εντοπίζονται στο ότι ο πρώτος μπορεί να λαμβάνει την προστασία της χώρας καταγωγής του ή της μόνιμης διαμονής του και ότι μετά τη φυγή του, έχει πάντα το δικαίωμα και τη δυνατότητα να επιστρέψει, χωρίς να αναγκαστεί να αντιμετωπίσει περαιτέρω προβλήματα. Αντίθετα ο δεύτερος, δε δύναται να επιστρέψει στην πατρίδα του, εκτός κι αν αλλάξουν οι συνθήκες που τον ώθησαν να την εγκαταλείψει εξ αρχής, οι οποίες σε καμία περίπτωση δεν εξαρτώνται και δεν καθορίζονται από αυτόν (UNHRC, 2006, σ.17· Νάσκου-Περράκη, 1999, σ.63) .

Πρόσφυγας επίσης, είναι ένα άτομο που διαμένει σε ένα κράτος το οποίο κινδυνεύει άμεσα με πόλεμο ή γενικευμένες βίαιες ταραχές και συγκρούσεις, και ως εκ τούτου κρίνεται επιβεβλημένο κάποια στιγμή να το εγκαταλείψει για λόγους ασφάλειας, τόσο για τον ίδιο όσο και για τους οικείους του. Υπό αυτό το πρίσμα, το άτομο αυτό δε δύναται να επιστρέψει στη χώρα του, αν η κατάσταση δεν αλλάξει προς το καλύτερο, και του αναγνωρίζεται το δικαίωμα να αιτηθεί άσυλο ή προστασία από το κράτος στο οποίο προσφεύγει από διεθνείς συμφωνίες, νόμους και συμβάσεις. Οι ανωτέρω

συγκαταλέγονται σε μια νέα κατηγορία προσφύγων, οι οποίοι ονομάζονται *de facto*. *De facto* πρόσφυγες, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης (1951) θεωρούνται επίσης, 1. οι αλλοδαποί, δηλαδή οι υπήκοοι τρίτων χωρών που αν και υπέβαλαν αίτημα παροχής ασύλου, αυτό απορρίφθηκε για τυπικούς λόγους, 2. οι αλλοδαποί ή υπήκοοι τρίτων χωρών που δεν υπέβαλαν αίτημα ασύλου και 3. οι αλλοδαποί ή υπήκοοι τρίτων χωρών που δεν απέδειξαν ποτέ στις κρατικές αρχές των χωρών υποδοχής ότι υφίστανται διώξεις, παρά το ότι ανήκουν σε μια ευρύτερη κοινωνική ομάδα που διώκεται (Παπασιώπη-Πασιά, 2015· Ύπατη Αρμοστεία, 2009, σ.14-15· Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία, 2009, σ.22) .

Στην ελληνική νομοθεσία, με τον ν.4636/2019, αναγνωρίζεται ότι ο πρόσφυγας είναι ο υπήκοος τρίτης χώρας, δηλαδή ο αλλοδαπός, που δηλώνει εγγράφως ή προφορικά σε ελληνική αρχή και στα σημεία εισόδου των ελληνικών συνόρων, ότι ζητά άσυλο από την Ελλάδα. Παράλληλα, ο πρόσφυγας μπορεί να αιτηθεί τη μη απέλασή του σε άλλη χώρα, λόγω του ότι η ζωή του βρίσκεται σε κίνδυνο εξαιτίας της διώξής του για τις θρησκευτικές και τις πολιτικές πεποιθήσεις του ή για τη φυλετική, την κοινωνική και την εθνική του καταγωγή, ή για το φύλο και τον σεξουαλικό του προσανατολισμό. Ο αλλοδαπός που εισέρχεται στην Ελλάδα και αιτείται άσυλο, προστατεύεται από τη διεθνή νομοθεσία και τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό (υπ' αριθμ.343/2003) και δεν απειλείται με απομάκρυνση από το κράτος υποδοχής, μέχρι να αξιολογηθεί το αίτημά του (Παπαθεοδώρου, 2007, σ.21) .

Με την εφαρμογή του άρθρου 1Α(2) της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες του 1951 και του Πρωτοκόλλου για το Καθεστώς των Προσφύγων του 1967, καθώς και με τον ν.4636/2019, αναγνωρίζεται ότι μια μεγάλη μερίδα «παράτυπων» μεταναστών που δεν έχουν αναγνωριστεί επισήμως ως πρόσφυγες, εξομοιώνονται με αυτούς, κυρίως, ως προς το γεγονός ότι δεν επέλεξαν τη φυγή από τη χώρα καταγωγής ή μόνιμης διαμονής τους και την εγκατάστασή τους σε μια άλλη χώρα οικειοθελώς ή χωρίς να βρίσκονται σε κατάσταση απειλής, εκφοβισμού ή πίεσης. Αυτοί μπορεί να είναι οι αιτούντες άσυλο και όσοι αναμένουν εξέταση του αιτήματός τους, όσοι έχουν λάβει απόρριψη του αιτήματός τους, καθώς και τα θύματα των κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων (trafficking). Κοινό χαρακτηριστικό των ανωτέρω είναι ότι δε δύνανται να επιστρέψουν στην πατρίδα τους είτε λόγω του κινδύνου που διατρέχει η ζωή τους από τις εκεί απειλές, είτε λόγω της αδυναμίας τους να απεμπλακούν από τα κυκλώματα που τους εξαπατούν και τους εκμεταλλεύονται (Συκιώτου, 2008, σ.80· UNHCR, 2006) . Ο γενικός εισαγγελέας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) πρότεινε ότι

είναι επιβεβλημένη η διάκριση του «καθεστώτος του πρόσφυγα» από την «ιδιότητα του πρόσφυγα» (Κανέλλος, 2018) .

Ένας άλλος όρος που χρησιμοποιείται σε αυτή την εργασία είναι ο όρος «αιτών/ούσα άσυλο». Αιτών/ούσα άσυλο είναι ένα άτομο που έχει εγκαταλείψει τη χώρα του και αναζητά ασφάλεια και προστασία από διώξεις και σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του σε άλλη χώρα. Ο αιτών/ούσα άσυλο, όπως προαναφέρθηκε, δεν έχει ακόμη αναγνωριστεί νομικά ως πρόσφυγας και περιμένει να λάβει απόφαση για το αίτημά του. Η αναζήτηση ασύλου συνιστά ανθρώπινο δικαίωμα, γεγονός που καθιστά σαφές ότι επιτρέπεται ή ότι θα πρέπει να επιτρέπεται σε όλους να εισέλθουν σε άλλη χώρα για να ζητήσουν άσυλο (Amnesty International, χ.χ.) . Αιτών/ούσα άσυλο είναι επίσης, το άτομο που είναι επιλέξιμο επικουρικής προστασίας, δηλαδή ένας/μία υπήκοος τρίτης χώρας ή απάτριδας που δεν πληροί τις προϋποθέσεις, ώστε να αναγνωριστεί πρόσφυγας, αλλά για τον οποίο υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστεύεται ότι, αν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του ή της προηγούμενης διαμονής του θα έρθει αντιμέτωπος με πραγματικό κίνδυνο ή με σοβαρή βλάβη (Council of EU, 2004) .

Σύμφωνα με τον ορισμό της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, ο ασυνόδευτος/η ανήλικος/η είναι ως το άτομο που είναι κάτω των δεκαοκτώ ετών ή της ηλικίας που ορίζεται από το εφαρμοστέο δίκαιο για το παιδί, που είναι χωρισμένος και από τους δύο γονείς και δεν του παρέχεται φροντίδα από κάποιον ενήλικα που κατά νόμο ή έθιμο έχει την ευθύνη να το πράξει (UNHCR χ.χ· IOM Greece (χ.χ.) . Ο ορισμός σύμφωνα με την ΕΕ μεταξύ «ανήλικου» και «ασυνόδευτου ανηλίκου» δίνεται στην οδηγία 2011/95/ΕΕ : όπου «ανήλικος» σημαίνει υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των 18 ετών. «Ασυνόδευτος ανήλικος» είναι ο ανήλικος εκείνος που φθάνει στην επικράτεια των κρατών μελών μη συνοδευόμενος από ενήλικα υπεύθυνο για αυτόν είτε από τον νόμο είτε από την πρακτική του οικείου κράτους μέλους, και για όσο διάστημα δε λαμβάνεται ουσιαστικά υπό τη φροντίδα ενός τέτοιου ατόμου. Στον ίδιο όρο περιλαμβάνεται ένας ανήλικος που μένει ασυνόδευτος μετά την είσοδό του στην επικράτεια των κρατών μελών .

Οι ροές των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο σήμερα, συγκαταλέγονται στις μεταναστευτικές, οι οποίες στην πλειοψηφία τους είναι μικτές και συντίθενται από νόμιμους και «παράτυπους» μετανάστες, από πρόσφυγες, από αιτούντες άσυλο, από ασυνόδευτα παιδιά και εφήβους, από θύματα εμπορίας ανθρώπων. Σε γενικές γραμμές, όλοι δυνητικά μπορούν να συγκαταλεχθούν στους πρόσφυγες που δικαιούνται να

προστατεύονται από το ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο. Τα σύνολα των ατόμων που εισέρχονται εντός των συνόρων των κρατών είναι ανομοιογενή, αλλά χρησιμοποιούν κοινά μέσα και δίκτυα διακίνησης και μεταφοράς, καθώς επίσης και κοινές διαδρομές (IOM, 2024).

Ο αριθμός των μετακινούμενων από τη μια χώρα στην άλλη και των εισερχομένων ατόμων στα κράτη υποδοχής είναι μεγάλος, τα προφίλ των αλλοδαπών προσφύγων είναι ποικίλα, οι χώρες καταγωγής τους είναι διαφορετικές, τα κίνητρα για τη μετακίνησή τους διαφέρουν και η σοβαρότητα της κατάστασης που αντιμετωπίζουν ποικίλει σε βαθμό και σε ένταση. Σε αυτό το πλαίσιο, η αναγνώριση και η κατηγοριοποίηση των μετακινούμενων αλλοδαπών ανάγεται σε μια ιδιαίτερος σύνθετη και απαιτητική διαδικασία, συνεπώς είναι πολύ δύσκολο να ενταχθεί ή να εξαιρεθεί κάθε ένας από αυτούς στο καθεστώς προστασίας βάσει των εθνικών, ευρωπαϊκών ή διεθνών κανόνων και νομοθεσιών. Ωστόσο, η κατηγοριοποίησή τους κρίνεται επιβεβλημένη και αναγκαία, τόσο για τον έλεγχο και την εκτίμηση της νομιμότητας των μέτρων που λαμβάνουν οι χώρες υποδοχής όσο και την αξιολόγηση των υποχρεώσεων προστασίας και ασφάλειας τόσο έναντι των ροών προσφύγων, νόμιμων και μη μεταναστών όσο και του τοπικού πληθυσμού (Metcalf-Hough, 2015· Papastavridis, 2010).

1.2 Ασφάλεια και ασφαλειοποίηση

Η έννοια της ασφάλειας είναι ευρεία και εν μέρει ασαφής. Ορίζεται ως εξάλειψη των απειλών έναντι του ανθρώπου, αλλά και έναντι της ακεραιότητας ενός κράτους, από τις οποίες αμφότεροι κινδυνεύουν. Η διασφάλισή της βοηθά στην ευημερία του ανθρώπου και στην ανάπτυξη ενός κράτους, δεδομένου ότι εξασφαλίζει την ελευθερία, την επιβίωση και τη βελτίωσή τους. Το ζήτημα της ασφάλειας εξεταζόμενο στο πλαίσιο της διαχείρισης των προσφυγικών ροών αποκτά διττή σημασία: αφενός αφορά στην προστασία του δικαιώματος των προσφύγων να αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον υπό τις καλύτερες δυνατές συνθήκες και, αφετέρου αφορά στη δυνατότητα ενός κράτους να διατηρεί την ανεξαρτησία του, να αντιδρά στους δυνάμεις που κρίνονται ως εχθρικές, να αξιοποιεί τις διεθνείς και εθνικές συνθήκες για να προστατεύει τα συμφέροντά του. Στον σύγχρονο δημόσιο λόγο, η έννοια της ασφάλειας του πρόσφυγα, ως επιδίωξη του συμφέροντος της φυσικής επιβίωσης, συγκρούεται με εκείνη της

ασφάλειας του κράτους, ως επιδίωξη της αυτοπροστασίας και κατοχύρωσης των συμφερόντων ανεξαρτησίας, εδαφικής ακεραιότητας και επιβίωσης (Πλατιάς, 2010). Η διπολικότητα της έννοιας της ασφάλειας όπως παρουσιάζεται ανωτέρω, είναι ενδεικτική της δυσκολίας ορισμού της, καθώς εξαρτάται από την προοπτική, τις υφιστάμενες συνθήκες και της αποκόλλησης από το καθαρά ανθρωπιστικό ή/στρατιωτικό προσανατολισμό της. Συνεπώς, μπορεί να γίνει λόγος για ανθρώπινη ασφάλεια, που επηρεάζει τους πρόσφυγες και για κρατική ασφάλεια που εξασφαλίζει την ενδοκρατική σταθερότητα (Χειλά, 2013). Στο πλαίσιο της τελευταίας, η διαλεκτική γύρω από τη διαχείριση των προσφυγικών ροών τίθεται σε μια βάση «ασφαλειοποίησης».

Οι έννοιες της «ανθρώπινης ασφάλειας» και «ανθρώπινης ανασφάλειας» όσον αφορά στη μετανάστευση, έκαναν την εμφάνισή τους μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν και συμπεριλήφθηκαν στη Σύμβαση του 1951 για τους Πρόσφυγες. Ως σημαντική συνιστώσα του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μαζί με το εθιμικό διεθνές δίκαιο σχετικά με την αρχή της μη επαναπροώθησης και την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (IOM, 24), η Σύμβαση για τους Πρόσφυγες και το σχετικό Πρωτόκολλο του 1967 αντικατοπτρίζουν την αναγνώριση από τη διεθνή κοινότητα της ανάγκης, ως μέρος του πολυμερούς συστήματος των κρατών, να προστατεύεται η ανθρώπινη ασφάλεια από απειλές που προκαλούνται από εκτοπισμό. Τούτου λεχθέντος, υπάρχει μια ευρέως διαδεδομένη αντίληψη ότι η εστίαση στη διατήρηση της ανθρώπινης ασφάλειας στη μετανάστευση και τον εκτοπισμό έχει μειωθεί, ειδικά από τη δεκαετία του 1990 κι έπειτα (Goodwin-Gill, 2005· Youdina & Magnoni, 2016). Η προστασία των προσφύγων επομένως, παραμένει ένα εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα, που σχετίζεται τόσο με ανθρωπιστικές όσο και με αναπτυξιακές πτυχές.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, μια σχολή ακαδημαϊκής σκέψης, η Σχολή της Κοπεγχάγης, όρισε την «ασφαλειοποίηση» ως τον χαρακτηρισμό κινδύνου και απειλών συγκεκριμένου είδους, μεταφέροντας έτσι, το ζήτημα της ασφάλειας από τη στρατιωτική σφαίρα σε άλλες σφαίρες, όπως είναι η διεθνής μετανάστευση (Stritzel, 2014· Waever, 1995). Η διαδικασία της «ασφαλειοποίησης» έχει περιγραφεί ότι περιλαμβάνει γλώσσα απειλής όταν περιγράφει ένα ζήτημα που επιτρέπει τη «δικαιολόγηση της υιοθέτησης έκτακτων μέτρων» (Ullah et al., 2020). Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση μιας ισχυρής εξωτερικής απειλής για την ασφάλεια της Δύσης, εμφανίστηκαν «εναλλακτικές» πραγματικές ή δυνητικές απειλές,

αναγκάζοντας τα κράτη να οργανώσουν στρατηγικές ελέγχου, αντιμετώπισης και πρόληψης εθνικών και διεθνών ζητημάτων, όπως η τρομοκρατία, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο και η «παράτυπη» μετανάστευση.

Το προσφυγικό έγινε κάτι μεγαλύτερο από ένα ζήτημα κοινωνικοοικονομικής διαχείρισης για κράτη: έγινε ζήτημα εθνικής ασφάλειας. Καταλυτικά ως προς αυτό, συνέβαλαν τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, καθώς ενίσχυσαν την τάση ασφαλειοποίησης της μετανάστευσης, προάγοντας στρατηγικές ελέγχου, χρηματοδότησης και νομικής θεσμοθέτησης για την αποτελεσματική διαχείριση των προσφυγικών ροών σε παγκόσμιο επίπεδο (Faist, 2004· Koser, 2005). Τα τελευταία χρόνια συντηρείται σε επίπεδο πολιτικής και επικοινωνίας μια «τοξική» διαλεκτική γύρω από το προσφυγικό ζήτημα, που εξυπηρετείται από μηχανισμούς παραπληροφόρησης και η λαϊκίστικη ακροδεξιά ρητορική. Οι ακραίες «φωνές» κερδίζουν ολοένα και περισσότερο έδαφος στον δημόσιο λόγο και καλλιεργούν ένα κλίμα φόβου και διχασμού της κοινής γνώμης (Fisher, 2017· Kaufmann, 2017· Tagliapietra, 2021).

Η συνεχής αναπαραγωγή αρνητικά φορτισμένων όρων, όπως «προσφυγική κρίση», «παράτυπη μετανάστευση», «λαθρομετανάστης» κ.ά., διαμορφώνει μια αίσθηση αβεβαιότητας, αναστάτωσης και ανησυχίας, η οποία σε συνδυασμό με την παραπληροφόρηση, αποτελεί μέρος των τακτικών επιδιώξεων της εξουσίας σε όλο τον κόσμο. Αυτό έχει αρνητικές επιπτώσεις στον δημόσιο, πολιτικό και κοινωνικό διάλογο για τη μετανάστευση, τον εκτοπισμό και τους πρόσφυγες, και εν τέλει για τις κοινωνικές αξίες και τα δημοκρατικά συστήματα (McAuliffe et al., 2019· Morgan, 2018). Μια πρόσφατη έκθεση ου ΟΗΕ για την ανθρώπινη ασφάλεια υπογραμμίζει ένα αυξανόμενο παράδοξο: οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο ζουν, κατά μέσο όρο, πιο υγιείς, πλουσιότεροι και σε συνθήκες πιο καλύτερες από ποτέ, αλλά αισθάνονται λιγότερο ασφαλείς (UNDP, 2022).

1.3 Στρατηγική διαχείρισης

Ο όρος «στρατηγική» χρησιμοποιείται ευρέως στην επιστημονική βιβλιογραφία και τον δημόσιο, επίσημο και ανεπίσημο, λόγο, για μια μεγάλη πληθώρα θεμάτων. Τις τελευταίες δεκαετίες, και ιδίως μετά την «κρίση» του 2015, μνημονεύεται με πολύ μεγάλη συχνότητα σε σχέση με το προσφυγικό ζήτημα και το φαινόμενο της

μετανάστευσης. Αν και στη στενή της έννοια έχει στρατιωτικές καταβολές και παραπέμπει σε πολεμικές δραστηριότητες με σκοπό την επίτευξη μιας νίκης στο πεδίο της μάχης, σήμερα χρησιμοποιείται εκλαϊκευμένα και συνδέεται με την ύπαρξη ενός οργανωμένου σχεδίου για την αντιμετώπιση προκλητικών καταστάσεων και την επίλυση προβλημάτων (Camarena, 2024). Για τον σχεδιασμό, την οργάνωση και την υλοποίηση μιας στρατηγικής προαπαιτείται η ύπαρξη σκοπών και στόχων, η ύπαρξη τουλάχιστον ενός «αντιπάλου», καθώς και η διάθεση των κατάλληλων μέσων. Ως προς το μεταναστευτικό, οι στρατηγικές που οργανώνονται από τα κυρίαρχα κράτη, είτε μεμονωμένα είτε συλλογικά, έχουν ως κοινό «αντίπαλο» τις προσφυγικές ροές, ως κοινό στόχο την αποτελεσματική τους διαχείριση και ως μέσα τις διεθνείς συνθήκες, τα πρωτόκολλα και τις συμφωνίες, τις δυνάμεις καταστολής, τα νέα τεχνολογικά μέσα ελέγχου κ.ά. (Camarena, 2024).

Η στρατηγική μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα των προσπάθειών των φορέων ενός κράτους ή εκείνων ενός συνόλου κρατών ή ενός υπερεθνικού οργανισμού, και περιλαμβάνει μια σειρά πρακτικών, ενεργειών και μέτρων περιορισμού, αδρανοποίησης ή ελέγχου των χαρακτηριστικών και των πλεονεκτημάτων του «αντιπάλου», με βασικό γνώμονα την ασφάλεια (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021). Μια σύγχρονη στρατηγική διαχείρισης των προσφυγικών ροών είναι ένα πλαίσιο σχεδιασμένο να διασφαλίζει αποτελεσματικές, περιεκτικές και υπεύθυνες απαντήσεις στις «κρίσεις». Να δίνει έμφαση στην εκάστοτε κυβερνητική ηγεσία που υποστηρίζεται από διεθνείς οργανισμούς για τους πρόσφυγες και ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων, συμπεριλαμβανομένων των τοπικών αρχών, της κοινωνίας των πολιτών και των οργανώσεων που ηγούνται των προσφύγων (UNHCR, 2024).

Μια τέτοια στρατηγική δίνει προτεραιότητα στην ασφάλεια των προσφύγων, των κρατών και των τοπικών πληθυσμών, στην ουσιαστική συμμετοχή και συνεργασία, στην αποδοχή και την ενσωμάτωση των προσφύγων για την προώθηση της βιωσιμότητας και της ευημερίας όλων. Είναι ευπροσάρμοστη σε διαφορετικά περιβάλλοντα και διαφορετικές συνθήκες, ώστε να παρέχει «απαντήσεις» σε διαφορετικές, άμεσες, ανάγκες και να ενθαρρύνει μακροπρόθεσμες λύσεις. Είναι πολύ σημαντικό, κάθε στρατηγική για τη διαχείριση των προσφυγικών ροών να είναι συλλογική και ολιστική, να προορίζεται να γεφυρώσει τις ανθρωπιστικές, τις εθνικές, τις αναπτυξιακές και τις ειρηνευτικές προσπάθειες. Η αποτελεσματικότητά της εξαρτάται από τη σαφήνεια στους ρόλους και τις αρμοδιότητες όλων των εμπλεκόμενων, καθώς επίσης, από την ευθυγράμμιση των προσπαθειών όλων των

φορέων. Προωθεί την έγκαιρη δέσμευση με τους αναπτυξιακούς παράγοντες και ενσωματώνει πρακτικές προσανατολισμένες σε λύσεις από την έναρξη των καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, επιτρέποντας τόσο τα κράτη και τις κοινότητες υποδοχής όσο και τους πρόσφυγες, να οικοδομήσουν ανθεκτικότητα και να συμβάλλουν στην κοινή σταθερότητα, ασφάλεια, βιωσιμότητα, ανάπτυξη και ευημερία (UNHCR, 2024).

Κεφάλαιο 2ο: Διαχείριση του προσφυγικού υπό το πρίσμα της ανθρώπινης ασφάλειας

2.1 Παγκόσμιες τάσεις στη διεθνή ασφάλεια των προσφύγων

Με βάση τα στοιχεία της UNHCR, τον Οκτώβριο του 2023 σημειώθηκε ιστορικό υψηλό 114 εκατομμυρίων εκτοπισμένων ανθρώπων παγκοσμίως λόγω διώξεων, συγκρούσεων, βίας και παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (UNHCR, 2023a). Βασικές εστίες εκτοπισμού ήταν το Αφγανιστάν (UNHCR, 2023b), η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (UNHCR, 2023c), οι χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής (UNHCR, 2023d) η Μιανμάρ (UNHCR, 2023e), η Σομαλία (UNHCR, 2023f), ο Σουδάν (UNHCR, 2023g) και η Ουκρανία (UNHCR, 2023h). Συνολικά, αυτές οι επτά περιοχές αντιπροσώπευαν περίπου το 90% όλων των νέων εκτοπισμών του 2023 (UNHCR, 2024a). Μεταξύ του τέλους του 2022 και του Ιουνίου 2023, 1,1 εκατομμύρια νέοι πρόσφυγες αναφέρθηκαν από την UNHCR, αριθμός που αντιπροσωπεύει αύξηση 3% (UNHCR, 2024a) και τον διπλασιασμό του παγκόσμιου προσφυγικού πληθυσμού τα τελευταία επτά χρόνια (UNHCR, 2024a).

Η κλιμάκωση του πολέμου στη Γάζα τον Οκτώβριο του 2023 και η οφειλόμενη σε αυτόν ανθρωπιστική κρίση αύξησαν δραστικά τις ανάγκες ασφάλειας. Τον Δεκέμβριο του 2023, το 80% του παγκόσμιου προσφυγικού πληθυσμού φιλοξενήθηκε από χώρες που μαζί αντιπροσωπεύουν μόνο το 19% του παγκόσμιου εισοδήματος (UNHCR, 2023i). Έτσι, περισσότερα από τα τρία τέταρτα (3/4) των εκτοπισμένων παγκοσμίως φιλοξενήθηκαν σε χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος, που φέρουν δυσανάλογο μερίδιο επιβάρυνσης σε συνάρτηση με τους διαθέσιμους πόρους. Αναμφίβολα, η ανθρώπινη τραγωδία ωθεί τις χώρες να ανοίξουν τα σύνορά τους και να δεχτούν τους βίαια εκτοπισμένους, προσφέροντας ασφάλεια και ευκαιρίες διαβίωσης και υγείας, παρά τις πιέσεις των εθνικών προϋπολογισμών (UNHCR, 2023j).

Σήμερα, υπάρχουν δικαιολογημένες ανησυχίες σχετικά με τα κενά ασφάλειας και τις ελλείψεις στη λειτουργία των συστημάτων ασύλου σε ολόκληρο τον κόσμο (UNHCR, 2023j). Συγκεκριμένα:

- οι νομικές διαδικασίες είναι συχνά αργές και επαχθείς,
- οι πρόσφυγες χρειάζεται να περιμένουν για χρόνια πριν τακτοποιηθεί η διαμονή τους
 - στερούνται του δικαιώματος στην εργασία

- μένουν εξαρτώμενοι από την ανθρωπιστική βοήθεια
- δε δύνανται να αξιοποιούν τις δεξιότητές τους για προσωπική ανάπτυξη ή για συνεισφορά στην κοινωνία υποδοχής.
- η έγκαιρη, αποφασιστική και αποτελεσματική επιστροφή όσων δε χρειάζονται ή δικαιούνται προστασία αποδεικνύεται δύσκολη
- οι φυλετικές διακρίσεις στην κοινωνία υποδοχής εμποδίζουν την ουσιαστική συμμετοχή και τελικά την ενσωμάτωση (UNHCR, 2023k).

Μετά τον εκτοπισμό, οι πρόσφυγες μπορεί να βρεθούν σε μια επισφαλή κατάσταση με περιορισμένες προοπτικές πρόσβασης σε βιώσιμες λύσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν επιστροφή στη χώρα καταγωγής με ασφάλεια και αξιοπρέπεια, ενσωμάτωση στη χώρα υποδοχής ή επανεγκατάσταση σε άλλη ασφαλή χώρα. Η ενσωμάτωση απαιτεί και προϋποθέτει ουσιαστική ψυχοκοινωνική και υλική υποστήριξη, συμπεριλαμβανομένης της στέγης, της τροφής, της ένδυσης, της υγειονομικής περίθαλψης, της πρόσβασης στην εκπαίδευση και την απασχόληση, στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της αυτενέργειας των προσφύγων. Η επιστροφή στη χώρα καταγωγής προϋποθέτει την αντιμετώπιση της αρχικής αιτίας του εκτοπισμού, κάτι που συνήθως είναι δύσκολο να επιτευχθεί, καθώς οι αρχικές αιτίες εκτοπισμού επιμένουν. Υπό αυτό το πρίσμα, η επιστροφή πλήττει την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια του επαναπατριζόμενου, ο οποίος έχει μικρές πιθανότητες επιβίωσης (UNHCR, 2024a).

Η επανεγκατάσταση και οι συμπληρωματικές οδοί παρέχουν ασφάλεια και νόμιμους τρόπους προστασίας, αλλά οι παρεχόμενοι χώροι από τις χώρες επανεγκατάστασης δεν επαρκούν για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων αναγκών. Η UNHCR (2024b) υπολόγισε ότι για το 2024 περισσότεροι από 2,4 εκατομμύρια πρόσφυγες χρειάστηκαν επανεγκατάσταση σε σύγκριση με τους λίγους περισσότερους από 2 εκατομμύρια το 2023, που αντιστοιχεί σε μια αύξηση 20%. Για να σκιαγραφήσει το τοπίο της μετανάστευσης σε παγκόσμιο επίπεδο, τον Ιανουάριο του 2024, το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Migration Policy Institute-MPI) παρείχε μια επισκόπηση των κορυφαίων παγκόσμιων τάσεων, οι περισσότερες από τις οποίες έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με την ασφάλεια (MPI, χ.χ.).

Συγκεκριμένα, οι χώρες προορισμού συνεχίζουν να «σπρώχνουν» τα σύνορά τους προς τα έξω, για να περιορίσουν τις «παράτυπες» αφίξεις και την προσβασιμότητα στις διαδικασίες ασύλου, ενώ νέα μοτίβα μετακίνησης, με τους πρόσφυγες να αναζητούν δεύτερο και τρίτο προορισμό, λόγω της περιορισμένης ή ελλιπούς ενσωμάτωσης στην αρχική χώρα προορισμού ή λόγω οικονομικών παραγόντων. Οι πρόσφυγες

αναγκάζονται να επιστρέψουν χρόνια μετά τον βίαιο εκτοπισμό τους, λόγω της πολιτικής αστάθειας και της κρίσης στη χώρα υποδοχής, και τα καθεστάτα προσωρινής προστασίας δημιουργούν ανισότητες, εφόσον επιτρέπουν επιλεκτικά, τη γρήγορη και ανεμπόδιστη πρόσβαση στην ασφάλεια σε εκτοπισμένους που υπό «φυσιολογικές» συνθήκες θα έμπαιναν σε μακροχρόνιες διαδικασίες ασύλου. Η επιλεκτικότητα αυτή συνδέεται με την εθνικότητα και όχι με την εκτίμηση των αναγκών του πρόσφυγα. Οι φόβοι που σχετίζονται με τη μετανάστευση παραμένουν σταθερά στο μυαλό των ψηφοφόρων.

Ο υψηλός αριθμός «παράτυπων» ή παρουσιαζόμενων ως τέτοιων, αφίξεων υποκινεί φόβους στους πληθυσμούς των χωρών υποδοχής, οι οποίοι αντιδρούν υποστηρίζοντας ακροδεξιές «φωνές» που ασφαλειοποιούν τους πρόσφυγες στα μάτια των πολιτών. Η ασφαλειοποίηση του προσφυγικού βρίσκεται σταθερά στον πυρήνα του δημόσιου λόγου και πολύ ψηλά στην ατζέντα των πολιτικοκοινωνικών φορέων. Επιπροσθέτως, η κλιματική αλλαγή, που είναι μια πραγματικότητα, εγείρει σοβαρά ζητήματα ασφάλειας. Κι αυτό, γιατί οι φυσικές και οι κλιματικές καταστροφές οδηγούν στον εκτοπισμό εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο, κρίνεται σκόπιμος ο σχεδιασμός μεταναστευτικής πολιτικής για το κλίμα (UNHCR, 2023l· UNHCR, 2023m). Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εξελίσσονται σε κρίσιμα εργαλεία της νόμιμης και της «παράτυπης» μετανάστευσης, μέσω της διάχυσης πληροφοριών και της διευκόλυνσης της επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των λαθρεμπόρων.

Το 2024, η UNHCR προσδιόρισε πέντε τομείς διεθνούς ασφάλειας για τους πρόσφυγες που χρειάζονται περαιτέρω συλλογική δράση (UNHCR, 2024c). Ο πρώτος αφορά στην αντιμετώπιση της πρόκλησης του εκτοπισμού με την ενίσχυση της πρωταρχικής ευθύνης των κρατών όσον αφορά στην παροχή βοήθειας και ασφάλειας στους ανθρώπους, σύμφωνα με το ανθρωπιστικό δίκαιο και τη νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο δεύτερος, στην επικέντρωση, στη μείωση και πρόληψη του φαινομένου της ανιθαγένειας, ενώ ο τρίτος, στην ενίσχυση της λογοδοσίας έναντι των επηρεαζόμενων ατόμων, διασφαλίζοντας ότι μπορούν να χρησιμοποιούν με ασφάλεια τα κανάλια επικοινωνίας που προτιμούν για να λαμβάνουν πληροφορίες που τους επιτρέπουν να κάνουν συνειδητές και κατάλληλες επιλογές για την κατάστασή τους. Ο τέταρτος τομέας αφορά στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στους ευάλωτους και εκτοπισμένους λόγω κλίματος πληθυσμούς, μέσω (και) του Στρατηγικού Σχεδίου για τη Δράση για το Κλίμα 2024-2030. Τέλος, ο πέμπτος στη

συνεργασία με αναπτυξιακούς εταίρους για τη δημιουργία των συνθηκών, ώστε οι εκτοπισμένοι πληθυσμοί να εντάσσονται αποτελεσματικά στις κοινωνίες υποδοχής, να ενισχύονται κοινωνικά και οικονομικά, και να είναι αυτοδύναμοι.

Σε μια προσπάθεια να κινητοποιήσει περαιτέρω την υποστήριξη για λύσεις προστασίας, τον Σεπτέμβριο του 2023, η UNHCR ξεκίνησε την εκστρατεία Hope Away from Home, καλώντας τους παγκόσμιους ηγέτες να τηρήσουν τις νομικές και ηθικές υποχρεώσεις τους προς τους ανθρώπους που αναζητούν ασφάλεια από τον πόλεμο, τη βία και τις διώξεις. Η εκστρατεία μεταφέρει το μήνυμα αλληλεγγύης και δράσης στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων και στους ηγέτες για να λύσουν μερικές από τις πιο επείγουσες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν όσοι αναγκάζονται να μετακινηθούν (GCR, 2024).

2.2 Σύνδεση κινητικότητα, μετανάστευσης και ανθρώπινης ασφάλειας

Πριν από την απόφαση των ανθρώπων να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, η αίσθηση της ανασφάλειας αναμφίβολα διογκώνεται. Ομοίως, τα άτομα που υποφέρουν ή απειλούνται από συγκρούσεις ή καταστροφές και επιθυμούν να βρουν ασφάλεια μετακινούμενοι σε ένα πολύ πιο ασφαλές μέρος σε μια γειτονική ή άλλη χώρα, βιώνουν υψηλά επίπεδα ανασφάλειας και αβεβαιότητας. Οι πρόσφυγες συγκαταλέγονται σε αυτούς που βιώνουν ίσως, την πιο ακραία μορφή ανασφάλειας στη φάση πριν από την αναχώρησή τους. Το γεγονός αυτό αναγνωρίζεται, αφού μια σειρά διεθνών συνθηκών και ανθρωπιστικών στρατηγικών είναι προσανατολισμένες προς αυτή την κατεύθυνση- την προστασία των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν ακραία ανασφάλεια και κατάφωρη παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων τους (United Nations, 2022b· OHCHR, 2022).

Όταν η μετακίνηση των προσφύγων λαμβάνει χώρα, το αίσθημα ανασφάλειας παραμένει, καθώς οι συνθήκες δεν ευνοούν το αντίθετο. Όσοι μετακινούνται λόγω ακραίων συνθηκών, στην πλειονότητά τους δε διαθέτουν βίζα ή όλα τα αναγκαία έγγραφα ταυτοποίησης, επομένως δε δύνανται να διέλθουν από χώρες της προτίμησής τους. Το γεγονός αυτό από μόνο του, καθιστά την εμπειρία βαθιά διαφορετική για τον κάθε μετακινούμενο, εφόσον επηρεάζει την ανθρώπινη ασφάλεια του ίδιου και των οικείων του. Από τη στιγμή που τα έγγραφα και η βίζα προσφέρουν νομιμότητα κατά την άφιξη και τη μετάβαση σε μια χώρα, η έλλειψή τους μειώνει τις πιθανότητες

ομαλής εισόδου ή διαμονής σε αυτή, καθώς και τις πιθανότητες προστασίας από την εκμετάλλευση (IOM, 2024).

Η μετακίνηση χωρίς βίζα και κατάλληλα έγγραφα, θέτει τους πρόσφυγες σε πολύ μεγαλύτερο κίνδυνο κράτησης και απέλασης από τις αρχές ή εκμετάλλευσης και κακοποίησης από όσους προσφέρουν παράτυπες υπηρεσίες μετανάστευσης, όπως λαθρέμποροι ή διακινητές, που λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό εκτός ελεγχόμενων συστημάτων. Η προσπάθεια διέλευσης χωρίς βίζα ή διαβατήριο είναι ανασφαλής και περιορίζει σημαντικότερα τις επιλογές των μετακινούμενων σε θέματα, όπως η διάρκεια, το είδος και ο τρόπος ταξιδιού κ.ά. Υπό αυτές τις συνθήκες, ενώ τα περισσότερα ταξίδια μετανάστευσης είναι απλά ως προς την αφετηρία και τον προορισμό τους, δυνητικά οδηγούν σε δυσάρεστα αποτελέσματα ή ακόμα και σε θάνατο. Αξίζει να αναφερθεί ότι η αδυναμία εξασφάλισης βίζας ή εγγράφων ταυτοποίησης οφείλεται κατεξοχήν στη μη τυπικότητα των ταξιδιών μετανάστευσης, στη μη δυνατότητα πρόσβασης σε καθεστώτα θεωρήσεων και έκδοσης ταξιδιωτικών εγγράφων, όπως είναι το διαβατήριο, το οποίο αποτελεί προϋπόθεση για τη λήψη βίζας (IOM, 2024).

Σε περιπτώσεις ακραίων καταστροφών και συγκρούσεων, οι άνθρωποι καλούνται να κινηθούν γρήγορα, στερούμενοι τον κατάλληλο χρόνο για έκδοση των απαραίτητων εγγράφων, που συνήθως απαιτούν χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες, και για σχεδιασμό ενός άμεσου, αλλά ανασφαλούς, τρόπου διαφυγής. Ως συνέπεια αυτού, βρίσκονται εκτεθειμένοι σε επικίνδυνες καταστάσεις και διαδρομές. Αυτοί οι τύποι μετακίνησης που στον δημόσιο λόγο αναφέρονται ως «ροές», μπορούν γρήγορα να λάβουν χαρακτήρα μείζονων ανθρωπιστικών «κρίσεων» που επιτάσσουν την ταχεία κινητοποίηση και δράση εθνικών και διεθνών φορέων, και ανθρωπιστικών οργανώσεων που βοηθούν τους εκτοπισμένους πληθυσμούς. Οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο χωρίς έγγραφα, συνήθως εγκλωβίζονται κατά τη διέλευση ή κατά την άφιξή τους στις χώρες υποδοχής, παραμένουν υπό ανολοκλήρωτα καθεστώτα προστασίας και αντιμετωπίζουν ρεαλιστικούς κινδύνους πείνας, στέγασης και ασφάλειας (Gois & Campbell, 2013· McAuliffe et al., 2021· McAuliffe, 2020). Οι οργανώσεις για την προστασία των προσφύγων προστρέχουν πρωτίστως, για την ικανοποίηση των άμεσων αναγκών τους κατά την αρχική φάση, και στη συνέχεια μόνο, επιλαμβάνονται αρμοδιότητες για τη διευκόλυνση και επιτάχυνση των διαδικασιών ταυτοποίησης (Kolet et al., 2021).

Εφόσον η είσοδος σε μια χώρα περιλαμβάνει τη διέλευση διεθνών συνόρων και προσδιορίζεται από συγκεκριμένες απαιτήσεις, οι πρόσφυγες υπόκεινται σε έντονους ελέγχους, που συχνά καταλήγουν σε διαδικασίες κατάχρησης ή/και εκμετάλλευσης. Για πολλούς πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, η είσοδος σε τρίτη χώρα και η διέλευση από σημεία συνοριακού ελέγχου μπορεί να είναι ιδιαίτερος εκφοβιστικές και αγχωτικές εμπειρίες, ιδίως για όσους ταξιδεύουν χωρίς έγγραφα ή με «αδύναμα» διαβατήρια (McAuliffe et al., 2021). Για άλλους, σοβαρές ανασφάλειες προκύπτουν από τις λεγόμενες «απωθήσεις» σε χερσαία και θαλάσσια περιβάλλοντα, όπου οι εκτοπισμένοι όχι μόνο αρνούνται την είσοδο, αλλά απωθούνται από τα σύνορα αμέσως μετά την εισόδό τους, τιθέμενοι σε εξαιρετικά επικίνδυνες καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένου του κινδύνου της ζωής τους (ιδίως στη θάλασσα) (UN General Assembly, 2021).

Δεδομένου ότι τα σύνορα είναι κεντρικά για την έννοια και την πρακτική της κρατικής κυριαρχίας, η είσοδος των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο συχνά, ρυθμίζεται με κανονιστικά πλαίσια που θεωρητικά, εξισορροπούν μεταξύ του κρατικού συμφέροντος και των ανθρώπινων δικαιωμάτων των εκτοπισμένων (Chetail, 2020). Αναλυτές υποστηρίζουν ότι η κυρίαρχη προσέγγιση πολλών κρατών, με επίκεντρο τη διαχείριση των συνόρων για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και κάθε μορφή εγκληματικότητας, είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων στους συνοριακούς χώρους, παρά το γεγονός ότι οι διεθνείς πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων περιλαμβάνουν αναγκαστικά εστίαση στα φυσικά σύνορα και τις διαδικασίες εισόδου (Taran, 2000). Στην πραγματικότητα, οι ομαλές διαδικασίες άφιξης και οι καλά διαχειριζόμενες διαδικασίες συνόρων και εισόδου μπορούν να υποστηρίξουν αποτελεσματικά την ανθρώπινη ασφάλεια μέσω της παροχής ασφαλών, διαφανών και σαφών διαδικασιών που είναι απαλλαγμένες από πρακτικές διαφθοράς (OHCHR, 2021).

Χαρακτηριστικά, οι πρόσφυγες που επιδιώκουν να εισέλθουν σε τρίτη χώρα μπορεί να είναι ευάλωτοι, λόγω των καταστάσεων που άφησαν πίσω τους, του τρόπου με τον οποίο ταξίδεψαν (π.χ. παράτυπα, λαθραία ή ως θύματα trafficking) ή των συνθηκών που αντιμετωπίζουν κατά την άφιξή τους (π.χ. ξενοφοβία, διακρίσεις) (Bauloz et al., 2021· IOM, 2024· OHCHR, 2021). Τα καλώς οργανωμένα σύνορα επιτρέπουν στους ευάλωτους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο να εντοπίζονται, να ταυτοποιούνται και να υποστηρίζονται αμεσότερα και ταχύτερα. Αντιθέτως, τα κλειστά σύνορα αυξάνουν σημαντικά την ανθρώπινη ανασφάλεια, ενίοτε θέτοντας σοβαρούς κινδύνους για την ανθρώπινη ζωή. Κατά τη διάρκεια της οξείας φάσης της πανδημίας Covid-19, για

παράδειγμα, το απόλυτο κλείσιμο των συνόρων έθεσε τους πρόσφυγες σε ακραίο κίνδυνο σοβαρής ανθρώπινης ανασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της επαναπροώθησης, της έλλειψης πρόσβασης σε διαδικασίες ασύλου και σε ορισμένες περιπτώσεις, σε αυξημένο κίνδυνο μόλυνσης από τον ιό (Chetail, 2020· McAuliffe, 2020).

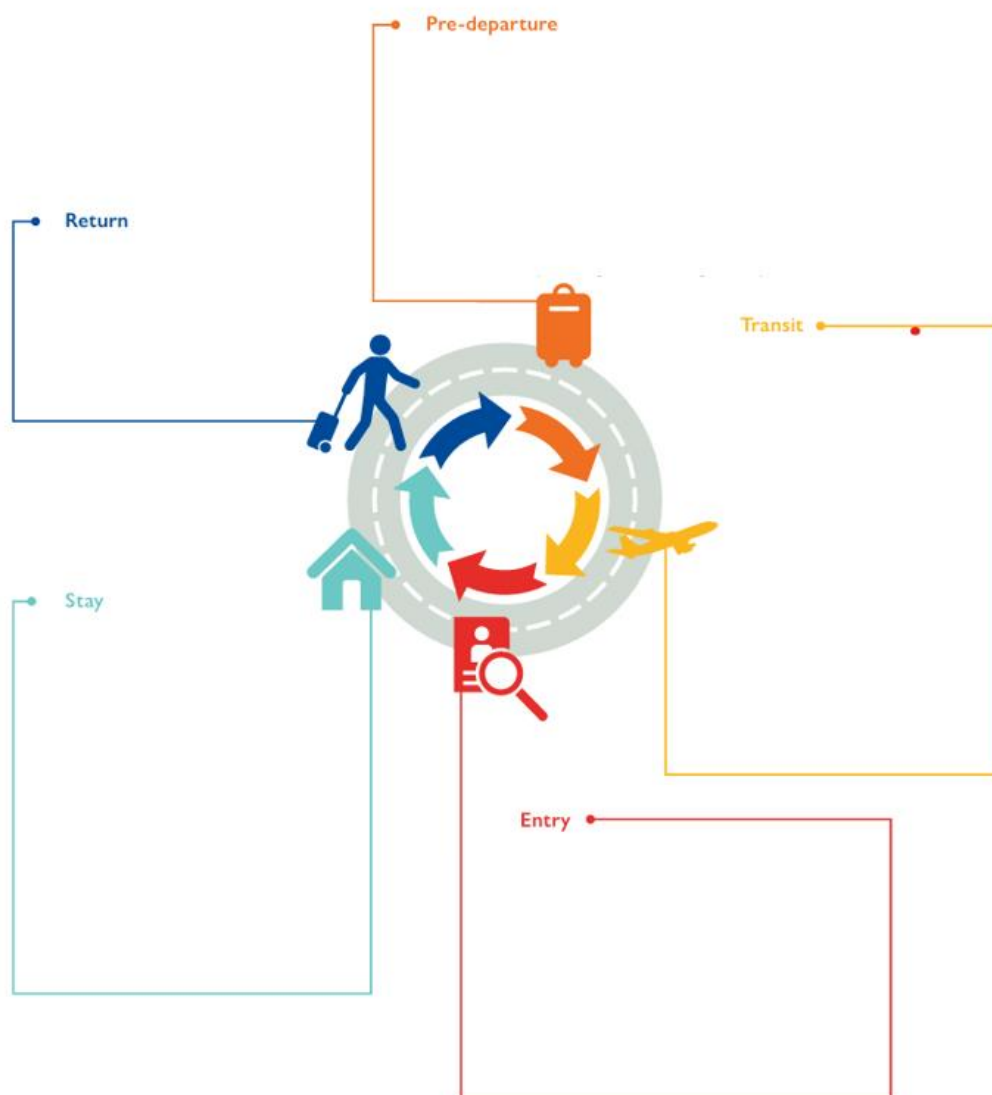
Η άρνηση εισόδου είτε μέσω απαγόρευσης είτε μέσω επαναπροώθησης στην περίπτωση των θαλάσσιων αφίξεων, υπογραμμίζει τους ακραίους κινδύνους για την ανθρώπινη ασφάλεια και την πιθανότητα απώλειας της ζωής κατά την είσοδο (60). Από την άλλη πλευρά, η ένταση των διαπραγματεύσεων μεταξύ των διεθνών παραγόντων κατά τη διάρκεια «κρίσεων» εκτοπισμού, ιδιαιτέρως εκείνων που περιλαμβάνουν συγκρούσεις και βία, υπογραμμίζουν την κρίσιμη σημασία των συνόρων για την ανθρώπινη ασφάλεια. Το άνοιγμα των συνόρων σε τέτοιες ακραίες καταστάσεις μπορεί να σημαίνει τη διάσωση εκατοντάδων ή και χιλιάδων ζωών (De Lauri, 2022).

Όταν η διαδικασία παροχής ασύλου σε έναν αιτούντα έχει θετική έκβαση και του αναγνωρίζεται το καθεστώς του πρόσφυγα, η ανθρώπινη ασφάλεια αυξάνει, καθώς θεωρητικά λαμβάνει άδεια παραμονής στη χώρα υποδοχής και δύναται να εργαστεί, να εκπαιδευτεί και «απολαύσει» έμπρακτη προστασία στην καθημερινή ζωή. Η τεκμηρίωση του καθεστώτος του πρόσφυγα καθιστά δυσκολότερη την εκμετάλλευση ή την κατάχρηση εξουσίας από τρίτους (Crépeau, 2018), επιτρέπει στους νεοεισερχομένους να ζουν σε κοινότητες πιο ανοιχτά και ελεύθερα, να έχουν πρόσβαση σε δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες, όπως υγειονομική περίθαλψη, φάρμακα, μεταφορές κ.ά. (Bauloz et al., 2019). Παρ' όλα αυτά, οι πρόσφυγες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν διακρίσεις στις χώρες υποδοχής ή προορισμού στην κοινωνική, στην εκπαιδευτική και στην επαγγελματική ζωή, οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά την ψυχική και τη σωματική τους υγεία, και σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να έχουν σοβαρές επιπτώσεις (Szaflarski & Bauldry, 2019· Vearey et al., 2019).

Η εντατικοποίηση της παραπληροφόρησης και της ψευδούς πληροφόρησης σχετικά με τους πρόσφυγες και τις προσφυγικές ροές έχει τροφοδοτήσει τη κοινή γνώμη με ξενοφοβία και μεροληψία εναντίον των αλλοδαπών, με αποτέλεσμα η ρητορική μίσους να διακινείται ανεξέλεγκτα και απροκάλυπτα στο διαδίκτυο. Ως απόρροια της ακραίας αυτής ρατσιστικής νοοτροπίας ασκείται σωματική βία κατά μελών των προσφυγικών πληθυσμών σε μεγάλες και μικρές τοπικές κοινότητες (Culloty et al., 2021· Urquhart, 2021), που θέτει υπό διακύβευση την ασφάλειά τους. Η επένδυση σε πολιτικές και πρακτικές κατά των διακρίσεων είναι ένα σημαντικό προληπτικό μέτρο για τη στήριξη

της ανθρώπινης ασφάλειας των προσφύγων, και κατ' επέκταση της κοινωνικής συνοχής και ασφάλειας (Bauloz et al., 2019). Κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 για παράδειγμα, η πρόσβαση σε προγράμματα νομιμοποίησης, σε υπηρεσίες δημόσιας υγείας (υπηρεσίες εμβολιασμού και θεραπείας), αποδείχθηκαν ουσιαστικές πρωτοβουλίες για την επίτευξη των ευρύτερων στόχων δημόσιας υγείας (Armocida et al., 2020· IOM, 2024).

Ο κύκλος της μετανάστευσης (εικ.1) ενδεχομένως, κλείνει με την επιστροφή των προσφύγων στις χώρες προέλευσής τους ή με την επανένταξή τους στις κοινότητες που αποτελούν μέρος του προβλήματος, και οι οποίες εγείρουν ιδιαίτερες προκλήσεις σε σχέση με την ασφάλεια των προσφύγων. Οι πρόσφυγες που επιστρέφουν οικειοθελώς ή αναγκαστικά (Arowolo, 2000· Battistella, 2018· Mbiyozo, 2019) μπορεί να αντιμετωπίσουν ακραίες δυσκολίες και κίνδυνο εσωτερικού εκτοπισμού (Da Rosa Jorge, 2021· Kleist, 2020). Οι συνθήκες της επιστροφής τόσο πριν την επιστροφή όσο και μετά την επιστροφή, είναι κρίσιμες από την άποψη της ασφάλειας και των δικαιωμάτων των προσφύγων, καθώς μπορεί να τεθούν σε κίνδυνο με διάφορους τρόπους. Ένας από τους πιο θεμελιώδεις είναι η απέλαση και η αναγκαστική επιστροφή των προσφύγων ενάντια στην αρχή της μη επαναπροώθησης, που καταπατά τα ανθρώπινα δικαιώματά τους, ως εκ τούτου, αποτελεί βασική αρχή του διεθνούς δικαίου που διέπει το προσφυγικό (IOM, 2024).

Εικόνα 1 Κύκλος της Μετανάστευσης (Πηγή: IOM, 2024:149)

Ασφάλεια και ανασφάλεια των προσφύγων στα διάφορα στάδια μετανάστευσης	
Πριν τη μετακίνηση	• Ακραία ανασφάλεια (συγκρούσεις, διώξεις, καταστροφές-πλημμύρες, πυρκαγιές κ.ά.) στη χώρα καταγωγής αναγκάζει τους ανθρώπους να φύγουν. • Η φτώχεια, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η σοβαρή οικονομική ύφεση, ο αυξανόμενος πληθωρισμός, η ανεργία κ.ά. στη χώρα καταγωγής αυξάνουν τις πιθανότητες μετανάστευσης. • Η υψηλή ανθρώπινη ασφάλεια στη χώρα καταγωγής μειώνει τους κινδύνους ανασφαλούς, άτακτης, παράτυπης μετανάστευσης και εκτοπισμού. • Οι οργανωμένες στρατηγικές πριν από τη μετακίνηση συμβάλλουν στη διασφάλιση της ανθρώπινης ασφάλειας καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας μετανάστευσης.
Μετακίνηση	• Η πρόσβαση σε έγγραφα ταυτοποίησης και ταξιδιωτικά έγγραφα (π.χ. διαβατήριο) και βίζες αυξάνουν την ανθρώπινη ασφάλεια. Το ακανόνιστο ταξίδι μειώνει την ασφάλεια και αυξάνει την ανασφάλεια κατά τη μετακίνηση. • Η πρόσβαση σε ασφαλείς υποδομές και υπηρεσίες κατά τη μετακίνηση (π.χ. διαμονή, υγεία, τρόφιμα κ.ά.) επηρεάζει την ανθρώπινη ασφάλεια. • Η εκμετάλλευση από διεφθαρμένους αξιωματούχους συνόρων και μετανάστευσης, λαθρεμπόρους και διακινητές είναι ένα σημαντικό ζήτημα ανθρώπινης ασφάλειας κατά τη μετακίνηση.
Είσοδος	• Οι σωστά διαχειριζόμενες διαδικασίες συνόρων και εισόδου υποστηρίζουν την ανθρώπινη ασφάλεια. • Οι αδιαπέραστες και διεφθαρμένες πρακτικές στα σύνορα αυξάνουν την εκμετάλλευση και την κατάχρηση. • Τα κλειστά σύνορα αυξάνουν σημαντικά την ανθρώπινη ανασφάλεια, θέτοντας μερικές φορές σοβαρούς κινδύνους για την ανθρώπινη ζωή. • Οι απαγορεύσεις εισόδου και οι επιχειρήσεις επαναφοράς ή επαναπροώθησης αυξάνουν τους κινδύνους για την ανθρώπινη ασφάλεια.
Παραμονή	• Η τακτική διαμονή αυξάνει την ανθρώπινη ασφάλεια, ενώ η παράτυπη ή η παραμονή χωρίς έγγραφα αυξάνει τους κινδύνους εκμετάλλευσης, κατάχρησης και έλλειψης πρόσβασης σε υπηρεσίες.

	• Η υποστήριξη της ένταξης (π.χ. κατάρτιση, εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη, στέγαση, εξασφάλιση εισοδήματος) για τους πρόσφυγες αυξάνει την ανθρώπινη ασφάλεια. • Η υποστήριξη της κοινότητας στην χώρα υποδοχής/προορισμού αυξάνει την ανθρώπινη ασφάλεια.
Επιστροφή	• Η καλά υποστηριζόμενη επιστροφή και επανένταξη συμβάλλει στην αύξηση της ανθρώπινης ασφάλειας. • Η αναγκαστική επιστροφή μπορεί να εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για την ανθρώπινη ασφάλεια (βλ. επαναπροώθηση).

2.3 Τομείς σύνδεσης μετανάστευσης και ασφάλειας

2.3.1 Μεταρρύθμιση του τομέα ασφάλειας σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο

Η λογοδοσία, η αποτελεσματικότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου αποτελούν βασικά στοιχεία της χρηστής διακυβέρνησης στον τομέα της ασφάλειας των προσφύγων και της ασφαλούς διαχείρισης των προσφυγικών ροών. Χωρίς αυτά, οι δομές, οι θεσμοί και το προσωπικό που είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση, την παροχή και την επίβλεψη της ασφάλειας των προσφύγων ή των αιτούντων άσυλο σε μια χώρα υποδοχής δεν μπορούν να προωθήσουν την ειρήνη. Ένας εύρυθμος τομέας ασφάλειας συμβάλλει στην περιφερειακή σταθερότητα και πολλαπλασιάζει τις ευκαιρίες για διεθνή συνεργασία (Wolff, 2021). Είναι συμπεριληπτικός και χωρίς αποκλεισμούς, αντιπροσωπεύει όλο τον πληθυσμό, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο, και λειτουργεί με διαφάνεια και υπευθυνότητα. Αυτό απαιτεί συμμετοχικές διαδικασίες, ενίσχυση της εμπιστοσύνης μεταξύ των δυνάμεων ασφαλείας, των τοπικών πληθυσμών και των λοιπών εμπλεκόμενων, για την αποτελεσματική εφαρμογή των στρατηγικών πολιτικών (IOM, 2022a).

Η μεταρρύθμιση του τομέα της ασφάλειας μπορεί να βοηθήσει τους πρόσφυγες να έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη και να ασκούν τα δικαιώματά τους χωρίς διακρίσεις ή φόβο, θα πρέπει να διασφαλίζει ότι λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των προσφύγων όσον αφορά στα ζητήματα προστασίας και ασφάλειας. Οι δυνάμεις ασφαλείας και οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου θα πρέπει να λειτουργούν συντονισμένα και να παρέχουν ολοκληρωμένες λύσεις, με γνώμονα την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο (Wolff, 2021). Αυτό εξαρτάται

σε πολύ μεγάλο βαθμό από τον μη αποκλεισμό τους από τα εθνικά και τα υπερεθνικά (στην περίπτωση της ΕΕ) δικαστικά και νομικά συστήματα (Ferris, 2014). Μια ολοκληρωμένη και προσανατολισμένη στους πρόσφυγες στρατηγική επιβολής του νόμου, ως αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης του τομέα της ασφάλειας, αναμένεται να βοηθήσει στην πρόληψη του εγκλήματος σε βάρος των νεοεισερχομένων και των τοπικών κοινοτήτων, και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής (IOM, 2022a· Mencutek et al., 2022).

2.3.2 Διεθνές και οργανωμένο έγκλημα

Πολλά από τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης, όπως η ευκολότερη και ταχύτερη επικοινωνία, η κινητικότητα των ανθρώπων, των αγαθών και των χρημάτων, έχουν δημιουργήσει ευκαιρίες για διεθνείς και οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, ώστε να αναπτύξουν, να διαφοροποιήσουν και να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους. Τα διακρατικά εγκληματικά δίκτυα συχνά, θηρεύουν πρόσφυγες βρισκόμενους σε ευάλωτες καταστάσεις, οδηγώντας τους σε εκμετάλλευση και εκβιασμό (Achilli, 2024). Η οργανωμένη πρόληψη του εγκλήματος πρέπει να βασίζεται σε στρατηγικές πολιτικές προσανατολισμένες στην ασφάλεια μέσω της προστασίας των δικαιωμάτων των προσφύγων και της διασφάλισης της εθνικής, έμφυλης και ηλικιακής ισότητας. Ως προς το τελευταίο, η ασφάλεια προάγεται όταν οι στρατηγικές πολιτικές είναι πολιτιστικά ευαίσθητες, κατάλληλες για κάθε ηλικιακή κατηγορία προσφύγων και πρωτίστως, σύμφωνη με το Κράτος Δικαίου (Paarlberg, 2022). Κάθε χρόνο ανυπολόγιστες είναι οι ζωές που επηρεάζονται από το οργανωμένο έγκλημα, όπως είναι το κύκλωμα εμπορίας ανθρώπων. Η εμπορία ανθρώπων είναι τόσο αιτία όσο και συνέπεια των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της παγκόσμιας κοινωνικοοικονομικής ανισότητας, των διακρίσεων λόγω φύλου, του αποκλεισμού και της φτώχειας (IOM, 2022a).

Οι πρόσφυγες, λόγω ευαλωτότητας γίνονται εύκολα θύματα κυκλωμάτων εκμεταλλευτών, που τους προωθούν και τους εμπλέκουν σε περιβάλλοντα επισφαλούς εργασίας, όπου επικρατεί πλήρης απορρύθμιση εργασιακών κανόνων και συνθηκών. Η θέση τους επιδεινώνεται, όταν οι πρόσφυγες απομακρύνονται από δομές υποστήριξης της κοινότητας και της οικογένειας, όταν δεν έχουν πρόσβαση σε νόμιμες μορφές απασχόλησης, όταν στερούνται νομικό καθεστώς και κοινωνική προστασία ή/και όταν

μετακινούνται παρατύπως και χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα (David et al., 2029). Η «παράτυπη» διακίνηση προσφύγων είναι μια επιμέρους, αλλά συνεχιζόμενη και σοβαρή διασυνοριακή εγκληματική δραστηριότητα που θέτει κατεξοχήν, σε κίνδυνο τη ζωή και την ευημερία των προσφύγων (UNODC, 2022). Το διεθνές έγκλημα ευνοείται από την έλλειψη τακτικών οδών μετανάστευσης, από την κακή και εχθρική διαχείριση των συνόρων, από το ανεπαρκές νομικό πλαίσιο, από την υποστελέχωση των συνοριακών υπηρεσιών και από την ασφαλειοποίηση του προσφυγικού (UNNM, 2021).

2.3.3 Πρόληψη των συγκρούσεων

Κατά την προηγούμενη δεκαετία, αν και εκφράστηκε εντόνως ένα οικουμενικό αίτημα για ειρήνη και σταθερότητα σε όλο τον κόσμο, οι ένοπλες συγκρούσεις εξακολουθούν να είναι μια ζοφερή πραγματικότητα (Hauck, 2020). Ενώ οι περισσότερες από αυτές λαμβάνουν χώρα σε (υπο)εθνικό επίπεδο, σχεδόν συντριπτικά, οι επιπτώσεις τους σημειώνονται και πολύ πέρα από τα εθνικά σύνορα. Οι ένοπλες συγκρούσεις είναι συνήθως, το αποτέλεσμα μιας σύνθετης αλληλεπίδρασης διαφορών, προβλημάτων και επιπλοκών που πυροδοτούνται από την ανισότητα, το ανεπαρκές Κράτος Δικαίου, τις περιορισμένες ευκαιρίες καλής διαβίωσης και τον ανταγωνισμό για τους πόρους που μειώνονται, εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Μια από τις κοινώς αναφερόμενες παγκόσμιες προκλήσεις ασφάλειας που συνδέονται με τις συγκρούσεις, αφορά στη ριζοσπαστικοποίηση και τον βίαιο εξτρεισμό (IOM, 2022a). Οι πρόσφυγες μπορεί να διαφεύγουν από συγκρούσεις που διαπράττονται από βίαιες εξτρεμιστικές ομάδες στις κοινότητες καταγωγής τους, αλλά μπορεί επίσης, να είναι θύματα καταναγκαστικής ή παραπλανητικής στρατολόγησης σε βίαιες εξτρεμιστικές ομάδες. Η έλλειψη εκπαίδευσης, η ανεργία και η μη ελεύθερη κινητικότητα έχουν αναγνωριστεί ως ενισχυτικοί παράγοντες της πιθανότητας στρατολόγησης στις χώρες προέλευσης, ενώ η αποτυχία ενσωμάτωσης λόγω κοινωνικού αποκλεισμού και περιθωριοποίησης είναι δυνητικός παράγοντας εκδήλωσης εξτρεμιστικής συμπεριφοράς στις χώρες υποδοχής (Adamson, 2023· IOM, 2024).

Στα κέντρα ή τις περιοχές υποδοχής προσφύγων και αιτούντων άσυλο, αν δεν υπάρχουν ευνοϊκές συνθήκες ή δυνατότητες απορρόφησης, ομαλής προσαρμογής και ενσωμάτωσης, συνήθως προκαλούνται εντάσεις και συγκρούσεις (Kaşlı, 2023· World

Bank, 2018). Σε αυτές τις περιπτώσεις, η διασπορά μπορεί να λειτουργήσει ευνοϊκά στην πρόληψη των συγκρούσεων τόσο στην αρχική διαμεσολάβηση και σε επίπεδα τοπικής διακυβέρνησης όσο και μεταξύ ομάδων που εμπλέκονται σε σύγκρουση μέσω διακρατικών δικτύων (Probst, 2016). Ωστόσο, η διασπορά δεν είναι μια ομοιογενής πρακτική, αλλά μια κατακερματισμένη στρατηγική (Xerapadeas & Mourtos, 2022). Η πρόληψη των συγκρούσεων μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση των περίπλοκων και πολλαπλών παραγόντων εκδήλωσης της βίας και της αστάθειας που είναι επίσης αιτίες εκτοπισμού (Adamson, 2023· IOM, 2017). Οι προσπάθειες πρόληψης, όπως η αποστράτευση, ο αφοπλισμός και η επανένταξη, είναι γενικά πιο αποτελεσματικές όταν πραγματοποιούνται μέσω μιας συλλογικής προσέγγισης.

2.3.4 Σταθεροποίηση

Οι προσπάθειες σταθεροποίησης μπορούν να αποτρέψουν, να μετριάσουν και να μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της μετανάστευσης, συμπεριλαμβανομένης της μετεγκατάστασης σε εύθραυστα περιβάλλοντα (IOM, 2022b). Περιλαμβάνει οργανωμένες στρατηγικές για τη δημιουργία συνθηκών προς αποκατάσταση της κανονικής κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής, άρα στην αποκατάσταση των βασικών δικαιωμάτων και της ασφάλειας. Οι στρατηγικές αυτές θα πρέπει να είναι προσανατολισμένες στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής, των λειτουργικών συστημάτων διακυβέρνησης, της αποτελεσματικής διαβίωσης και της παροχής υπηρεσιών (IOM, 2022b· Shen, 2023). Η σταθεροποίηση με επίκεντρο την κοινωνία περιλαμβάνει πρόσφυγες και εκτοπισμένους, δηλαδή ευάλωτους και περιθωριοποιημένους πληθυσμούς, τοπικές κοινότητες, καθώς και τοπικές αρχές και μέλη της κοινωνίας των πολιτών στη λήψη αποφάσεων. Στοχεύει στο να εξασφαλίσει ένα βασικό επίπεδο σταθερότητας που αποτελεί βάση για μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και δημιουργία συνθηκών ασφάλειας. Επιπλέον, η υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή, φέρνοντας τις κοινότητες κοντά στην επιδίωξη κοινών στόχων (Larsen, 2022). Κάθε τέτοια στρατηγική αναμένεται να βοηθήσει στην πρόληψη και τον μετριασμό των συγκρούσεων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προέρχονται από ή συμβάλλουν στη ριζοσπαστικοποίηση και τον βίαιο εξτρεισμό (IOM, 2022a).

2.4 Στρατηγικές πολιτικές για την ανθρώπινη ασφάλεια

Λαμβάνοντας υπόψη την προηγούμενη ανάλυση για την ασφάλεια και την ανασφάλεια των προσφύγων κατά τα διάφορα στάδια του μεταναστευτικού κύκλου, στην παρούσα ενότητα θα εξεταστεί το πώς οι στρατηγικές πολιτικές μπορούν να βελτιώσουν την ανθρώπινη ασφάλεια για τους πρόσφυγες και τις τοπικές κοινότητες. Οι στρατηγικές αυτές διακρίνονται σε διεθνείς, περιφερειακές, εθνικές και υπο-εθνικές. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι ορισμένες πολιτικές που προωθούν ή βελτιώνουν σημαντικά την ανθρώπινη ασφάλεια ή μειώνουν την ανθρώπινη ανασφάλεια, δε ρυθμίζουν πάντα τη μετανάστευση και δε διαχειρίζονται πάντα τις προσφυγικές ροές (Newman, 2010). Πριν εξεταστούν οι στρατηγικές, είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθεί ότι δεν υπάρχει ενιαία πολιτική προσέγγισης για τη βελτίωση της ανθρώπινης ασφάλειας των προσφύγων ή των αιτούντων άσυλο, καθώς εξαρτάται από το πώς εκδηλώνονται συγκεκριμένες προκλήσεις (IOM, 2024).

Η διαχείριση του προσφυγικού και των προσφυγικών ροών είναι μια σύνθετη και πολυεπίπεδη διαδικασία, δομημένη γύρω από την κρατική κυριαρχία, η οποία είναι κεντρική στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της μεταναστευτικής πολιτικής (Caronio & Jones-Correa, 2018). Οι περισσότερες προσφυγικές πολιτικές εντάσσονται σε εθνικό επίπεδο (McAuliffe & Goossens, 2018). Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν διεθνή κανονιστικά μέσα και όργανα που έχουν σχεδιαστεί για να καθορίσουν ή να διαμορφώσουν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη διαχειρίζονται τις προσφυγικές ροές. Συνθήκες ή/και τα πρωτόκολλα, σκιαγραφούν συγκεκριμένες απαιτήσεις των κρατών μελών. Μερικά από αυτά είναι ειδικά για το προσφυγικό, όπως το Πρωτόκολλο κατά της λαθρεμπορίας προσφύγων από ξηρά, θάλασσα και αέρα, ενώ άλλα, όπως οι βασικές διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ισχύουν εξίσου για όλα τα άτομα και επομένως, εγγυώνται ένα ελάχιστο σύνολο δικαιωμάτων για όλους, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων (Lutz & Caballero- Vélez, 2024). Υπάρχουν επίσης, διεθνή μη δεσμευτικά κείμενα υπό διαπραγμάτευση από το κράτος, όπως για παράδειγμα το Παγκόσμιο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση, και κρατικοί συμβουλευτικοί μηχανισμοί, όπως το Παγκόσμιο Φόρουμ για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη, που έχουν σχεδιαστεί για να ενημερώνουν και να καθοδηγούν τη χάραξη πολιτικής σε εθνικό επίπεδο (IOM, 2024).

Το διεθνές πλαίσιο διακυβέρνησης για τη μετανάστευση υποχρεώνει τα κράτη να προασπίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο,

αποφεύγοντας για παράδειγμα, την αυθαίρετη κράτηση και υποστηρίζοντας την αρχή της μη επαναπροώθησης. Καλεί τα κράτη να προστατεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων από παραβίαση τρίτων, να ρυθμίσουν τις δραστηριότητες των γραφείων στρατολόγησης για να εγγυηθούν ηθικές πρακτικές πρόσληψης, να θεσπίσουν νομοθεσία κατά των διακρίσεων κ.ά. Το διεθνές επίπεδο, επομένως, είναι κεντρικό για τη διασφάλιση της ανθρώπινης ασφάλειας των προσφύγων, διότι περιλαμβάνει συμφωνημένους κανόνες και ενημερώνει πρότυπα που μπορούν να αναπαραχθούν (ή ακόμη και να ενισχυθούν) σε άλλα επίπεδα διακυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών, των εθνικών και των υπο-εθνικών αρχών (Stephenson & Stivachtis, 2023).

Σε περιφερειακό επίπεδο, η διαχείριση των προσφυγικών ροών περιλαμβάνει επίσης, νομικά πλαίσια και πολιτικές που συμπληρώνονται από οργανωτικές δομές, συμβουλευτικούς μηχανισμούς και άλλες διαδικασίες. Οι περιφερειακές προσεγγίσεις διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνει χώρα η κινητικότητα εντός γεωγραφικών ή γεωπολιτικών περιοχών και αντιμετωπίζονται ζητήματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη ασφάλεια μέσω δεσμευτικών και μη δεσμευτικών μέσων. Σε ορισμένες περιοχές, οι συμφωνίες που σχετίζονται με το μεταναστευτικό έχουν οριστικοποιηθεί και εφαρμοστεί από περιφερειακές δομές και ομάδες (Micinski, 2023). Παραδείγματα αυτού, είναι η πρόσβαση στις εθνικές αγορές εργασίας για όλους, χωρίς την ανάγκη θεωρήσεων ή αδειών εργασίας (υπήκοοι κρατών μελών ECOWAS)¹ ή το δικαίωμα διαμονής (υπήκοοι κρατών μελών Mercosur)².

Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η χάραξη πολιτικής σε περιφερειακό επίπεδο έχει εναρμονίσει τις απαιτήσεις εισόδου και διαμονής για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο. Επιπλέον, έχει θεσμοθετήσει πρότυπα εργασιακών δικαιωμάτων, ενώ έχει επιβάλλει και νομοθεσία κατά των διακρίσεων. Σε εθνικό επίπεδο υπάρχει ένα ευρύ φάσμα πολιτικών που επηρεάζουν την ανθρώπινη ασφάλεια των προσφύγων. Για παράδειγμα, υπάρχουν οι πολιτικές θεωρήσεων που καθορίζουν ποιος μπορεί να εισέλθει και να διέλθει μέσω εθνικών εδαφών, υπό ποιες συνθήκες και

¹ Ισχύει μεταξύ των 15 κρατών μελών της Οικονομικής Κοινότητας Δυτικής Αφρικής (Economic Community of West African States-ECOWAS): Μπενίν, Μπουρκίνα Φάσο, Πράσινο Ακρωτήριο, Ακτή Ελεφαντοστού, Γκάμπια, Γκάνα, Γουινέα, Γουινέα Μπισάου, Λιβερία, Μάλι, Νίγηρας, Νιγηρία, Σενεγάλη, Σιέρα Λεόνε και Τόγκο.

² Η Νότια Κοινή Αγορά, που είναι γνωστή ως Mercosur (ισπανική συντομογραφία) είναι τελωνειακή ένωση των χωρών της Νοτίου Αμερικής που ιδρύθηκε με τη Συνθήκη της Ασουνσιόν (1991) και το Πρωτόκολλο του Ούρο Πρέτο (1994). Πλήρη μέλη της είναι η Βραζιλία, η Αργεντινή, η Ουρουγουάη, η Παραγουάη, η Βολιβία και η Βενεζουέλα (η ιδιότητα της τελευταίας έχει ανασταλεί από το 2016).

για ποιους σκοπούς. Επίσης, όπως έχει ήδη επισημανθεί, η νομοθεσία για τη μετανάστευση δημιουργεί διαφορετικές κατηγορίες νεοεισερχομένων, με όρους εισόδου, παραμονής και δικαιωμάτων. Η δυνατότητα των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο να εισέλθουν, να διέλθουν, να λάβουν το καθεστώς πρόσφυγα και να παραμείνουν σε χώρες μέσω τακτικών και επίσημων προσφυγικών οδών είναι βασικός και καθοριστικός παράγοντας της ανθρώπινης ασφάλειας (Van Wollegheem & Sicakkan, 2024).

Η τελευταία ενισχύεται εν συνεχεία, με τη δυνατότητα πρόσβασης σε δικαιώματα, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η στέγαση, η αξιοπρεπής εργασία και η κοινωνική προστασία, η οποία όμως, εξαρτάται από το καθεστώς που αναγνωρίζεται στον μετακινούμενο/ νεοεισερχόμενο. Οι «παράτυποι» ή όσοι βρίσκονται σε προσωρινό ή επισφαλές καθεστώς, αντιμετωπίζουν δυσκολίες ή αποκλεισμούς κατά την πρόσβαση σε αυτά τα δικαιώματα και ενδέχεται να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης στην αγορά εργασίας και αλλού. Μπορεί επίσης, να τεθούν υπό κράτηση και να εγκλειστούν σε δομές «φιλοξενίας» ή και να αναγκαστούν να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους ή στη χώρα πρώτης υποδοχής, γεγονός που εντείνει την ανασφάλεια. Επομένως, χρειάζονται πρόσθετες μορφές υποστήριξης για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο (Hasenkamp, 2021· Stephenson & Stivachtis, 2023).

Αν και οι μεταναστευτικές πολιτικές σχεδιάζονται συχνά σε εθνικό επίπεδο, συχνά εφαρμόζονται με αποκεντρωμένο τρόπο (Askim & Steen, 2020). Σε ορισμένα συστήματα, είναι το υπο-εθνικό επίπεδο που θέτει και υλοποιεί μέρη της εθνικής στρατηγικής διαχείρισης των προσφυγικών ροών, με συνηθέστερες τις τοπικές αρχές που είναι υπεύθυνες για την παροχή υπηρεσιών στους πρόσφυγες ή τους αιτούντες άσυλο. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι εν μέρει υπεύθυνες για την ασφάλεια και την ευημερία των νεοεισερχομένων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι τοπικές αυτές αρχές έχουν διακριτική ευχέρεια στο να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τις εθνικές πολιτικές, και έτσι, να δικαιούνται να αντιταχθούν ανοιχτά σε περιοριστικές εθνικές πολιτικές, όπως είναι η κράτηση ή ο αποκλεισμός των προσφύγων από υπηρεσίες που εξυπηρετούν τις άμεσες ανάγκες τους (Garcés-Mascareñas & Gebhardt 2020). Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της πόλης του Άμστερνταμ που ξεκίνησε την τοπική

πολιτική «ελεύθεροι μέσα, ελεύθεροι έξω», η οποία επεκτάθηκε και ισχύει σε εθνικό πλέον, επίπεδο (IOM, 2024· Oliver et al., 2020)³.

Η προσπάθεια ευθυγράμμισης των πολιτικών διαχείρισης των προσφυγικών ροών στα στάδια του κύκλου της μετανάστευσης, αποδεικνύεται πρόκληση, επειδή οι περισσότερες πολιτικές επηρεάζουν τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο σε πολλαπλά επίπεδα. Ενδεικτική είναι η περίπτωση των εθνικών και των περιφερειακών στρατηγικών ελέγχου και καταπολέμησης της λαθρεμπορίας προσφύγων. Ενώ ο πρωταρχικός τους στόχος είναι η προστασία της εδαφικής κυριαρχίας των κρατών και η προώθηση της τακτικής μετανάστευσης, η δυσανάλογη χρήση βίας και στρατικοποίηση των συνόρων μπορεί, για παράδειγμα, να οδηγήσει σε απωθήσεις σε ξηρά και σε θάλασσα, άρα και στην καταπάτηση του δικαιώματος των εκτοπισμένων να ζητήσουν άσυλο (Zanker, 2019). Με τον τρόπο αυτό παραβιάζεται η απαγόρευση των συλλογικών απελάσεων και υπονομεύεται η αρχή της μη επαναπροώθησης (UN General Assembly, 2021).

Οι ίδιες πολιτικές μπορεί, άμεσα ή έμμεσα, να ποινικοποιήσουν την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε πρόσφυγες που στερούνται των απαραίτητων εγγράφων, επιδεινώνοντας περαιτέρω την ευπάθειά τους και αυξάνοντας την ευάλωτότητά τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτές οι πολιτικές και πρακτικές δε μειώνουν το λαθρεμπόριο, αλλά αναγκάζουν αυτούς που διακινούνται λαθραία να επωμιστούν μεγαλύτερους κινδύνους στην προσπάθειά τους να περάσουν διεθνή σύνορα (Carrera et al., 2018).

Κεφάλαιο 3ο: Ασφαλειοποίηση του προσφυγικού και των προσφυγικών ροών

3.1 Ασφαλειοποίηση και Σχολή της Κοπεγχάγης

³ Η εν λόγω πολιτική, εισήχθη στην πόλη του Άμστερνταμ από την τοπική διοίκηση ως τείχος προστασίας για «παράτυπους» πρόσφυγες που είναι θύματα εγκληματικών δραστηριοτήτων. Σε συνεργασία με την ολλανδική αστυνομία, στόχος της πολιτικής ήταν η διασφάλιση της ασφαλούς αναφοράς εγκλημάτων από θύματα πρόσφυγες. Ως τοπική πολιτική όριζε ότι οι πρόσφυγες πρέπει να αισθάνονται άνετα να προσεγγίζουν αξιωματούχους επιβολής του νόμου για να αναφέρουν εγκλήματα, χωρίς να προβληματίζονται για το καθεστώς τους ή να φοβούνται για τις επιπτώσεις της αποκάλυψης της παρατυπίας τους. Η επιτυχής εφαρμογή της πολιτικής αυτής έγινε με γνώμονα την ευημερία όλης της κοινότητας. Μετά την επιτυχία της στην πρωτεύουσα, η πολιτική υιοθετήθηκε και από άλλες πόλεις, μέχρις ότου εγκριθεί σε εθνικό επίπεδο ως μέρος της μεταφοράς της Οδηγίας της ΕΕ για τα Δικαιώματα των Θυμάτων (Timmerman et al., 2020).

Ο όρος «ασφαλειοποίηση» πρωτοεμφανίστηκε το 1990 (Wæver, 1995), όταν το ενδιαφέρον για τις μελέτες ασφάλειας εντάθηκε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (Léonard & Kaunert, 2019). Η κεντρική ιδέα πίσω από την ασφαλειοποίηση είναι το ότι η ασφάλεια είναι μια λεκτική πράξη, ενώ με τη χρήση της επιτεύχθηκε η διεύρυνση της έννοιας της ασφάλειας. Σύμφωνα με τη Σχολή της Κοπεγχάγης, τα ζητήματα ασφάλειας διαμορφώνονται ως τέτοια μόνο υπό ορισμένες συνθήκες και από ορισμένους παράγοντες, μέσω λεκτικών πράξεων. Έτσι, η ασφαλειοποίηση αναφέρεται στο πώς ένα ζήτημα παρουσιάζεται ως υπαρξιακή απειλή, στο πώς για παράδειγμα, ένα κράτος παρουσιάζεται ως απειλή για την ασφάλεια και την επιβίωση ενός άλλου κράτους (Léonard & Kaunert, 2019). Η ασφαλειοποίηση ως λεκτική πράξη προβάλλει μια ανησυχία για την ασφάλεια και μετακινεί ένα ζήτημα στον τομέα της πολιτικής και απαιτεί τη νομιμοποίηση μεθόδων και έκτακτων μέσων προκειμένου να το διαχειριστεί και να το αντιμετωπίσει (Wæver, 1995).

Με την ασφαλειοποίηση κάθε δημόσιο ζήτημα μπορεί να καταστεί από μη πολιτικοποιημένο σε απολύτως πολιτικοποιημένο, δηλαδή μέρος της δημόσιας πολιτικής που απαιτεί κυβερνητικές αποφάσεις, πόρους ή και κάποια μορφή διεθνούς, περιφερειακής ή εθνικής διακυβέρνησης (Buzan et al., 1998). Όταν ένα ζήτημα πολιτικοποιείται ταυτόχρονα, λαμβάνει και κοινωνικές διαστάσεις, κεντρίζει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και σταδιακά πλαισιώνεται από ένα αφήγημα που διαρκώς ανακυκλώνεται, εμπλουτίζεται και δραματοποιείται (Léonard & Kaunert, 2020·2019). Όσο μεγαλύτερη είναι η συσπείρωση του κοινού γύρω από το αφήγημα περί ασφάλειας ή ανασφάλειας, τόσο μεγαλύτερη είναι η υποστήριξη προς τους φορείς που διαχειρίζονται το ασφαλειοποιημένο ζήτημα και τόσο ισχυρότερη είναι η εξουσία τους να ενεργήσουν με τρόπους που διαφορετικά δεν θα ήταν νομιμοποιημένοι ή προσβάσιμοι ή δυνατοί.

Η ασφαλειοποίηση εξυπηρετεί τις οντότητες που μπορούν να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά τις ανησυχίες για την ασφάλεια, που μπορούν να πείσουν για την ορθότητα της άποψης ότι «η περισσότερη ασφάλεια είναι καλύτερη», ανεξαρτήτως αν η ύπαρξη ασφάλειας δε συνεπάγεται απουσία ανασφάλειας και αντιστρόφως, να εκμεταλλευτούν και να εργαλειοποιήσουν τη διπολική αντίληψη «εμείς εναντίον αυτών» (Léonard & Kaunert, 2019). Σύμφωνα με τους εκπροσώπους της Σχολής της Κοπεγχάγης η ασφαλειοποίηση στηρίζει μια συντηρητική και αμυντική ιδεολογία, προσανατολισμένη στην αντιμετώπιση των απειλών και την προτεραιοποίηση της επιβίωσης του κυρίαρχου κράτους (Léonard & Kaunert, 2019). Μια ιδεολογία που

προβλέπει σενάρια για τη διατήρηση του status quo έναντι μιας συνήθως, τεχνητής και κατασκευασμένης απειλής. Οι εκπρόσωποι της Σχολής της Κοπεγχάγης υπογραμμίζουν ότι είναι σημαντικό να αποτρέπεται η αδικαιολόγητη και παράλογη ασφαλειοποίηση, και αντ' αυτού να επιδιώκεται η επέκταση της ασφάλειας μέσα από την προστασία του αντικειμένου αναφοράς και την αποδόμηση του αφηγήματος περί υπαρξιακών απειλών (Léonard & Kaunert, 2019).

3.2 Ασφαλειοποίηση, ασφάλεια και προσφυγικές ροές

Σύμφωνα με τους Buzan (2007) και Wæver και συνεργάτες (1993) είναι εσφαλμένη η πτυχή της συμβατικής ιδεολογίας ασφάλειας που εστιάζει στο κράτος ως το αποκλειστικό αντικείμενο αναφοράς της ασφάλειας. Υποστηρίζει ότι η ασφάλεια των ανθρώπινων συλλογικοτήτων επηρεάζεται ομοίως. Επομένως, η ασφάλεια δεν θα πρέπει να είναι προσανατολισμένη αποκλειστικά στη βιωσιμότητα του κράτους, αλλά στην κοινωνική ασφάλεια, ιδωμένη ως βιωσιμότητα των παραδοσιακών προτύπων γλώσσας, πολιτισμού, θρησκευτικής και εθνικής ταυτότητας και εθίμων, εντός αποδεκτών συνθηκών εξέλιξης. Ασφαλής είναι μια κοινωνία που έχει την ικανότητα να συντηρεί τον ουσιαστικό της χαρακτήρα υπό συνθήκες μεταβαλλόμενες και μέσα από πραγματικές ή πιθανές απειλές. Αναμφίβολα, η ανωτέρω προσέγγιση των εκπροσώπων της Σχολής της Κοπεγχάγης δεν είναι ανεξάρτητη από τις παραδεδομένες ως πρωταρχικές προκλήσεις της κοινωνικής ασφάλειας: τη μετανάστευση και τις ανταγωνιστικές ταυτότητες.

Η σύνδεση της κοινωνικής ασφάλειας και της μετανάστευσης, ιδίως υπό το πρίσμα των προσφυγικών ροών που αξιολογούνται ως δυσκόλως ελεγχόμενες, αφενός, ορατοποίησε τη δεύτερη ως κοινωνικό φαινόμενο με ιστορική συνέχεια κι όχι ως «κρίση», αλλά αφετέρου, παρείχε ένα στέρεο έδαφος για την ασφαλειοποίηση και την κατασκευή ενός «βολικού» αφηγήματος περί υπαρξιακής απειλής. Ομοίως, η συσχέτιση της ασφάλειας της κοινωνίας και της ικανότητάς της να ανταποκρίνεται στις μεταβολές, με έμφαση στις εθνοτικές, θρησκευτικές και πολιτιστικές, ερμηνεύτηκε ως νομιμοποίηση των ξενοφοβικών και εθνικιστικών αντιδράσεων κατά των αλλοδαπών (McSweeney, 1996). Με άλλα λόγια, η έννοια της κοινωνικής ασφάλειας ευνόησε την κοινωνική κατασκευή της κοινωνικής ανασφάλειας, που ουσιαστικά, διευκόλυνε την ασφαλειοποίηση του προσφυγικού ζητήματος και των προσφυγικών ροών (Buzan, 2007). Η ασφαλειοποίηση του προσφυγικού περιόρισε τη μέριμνα για την ασφάλεια σε

επίπεδο ρητορικής και πρακτικών των υπηρεσιών ασφαλείας με βάση το επιχείρημα του κινδύνου και του κατεπείγοντος. Η συζήτηση περί της ασφαλούς διαχείρισης των προσφυγικών ροών περιορίστηκε στη σφαίρα της ευθύνης του στρατού και των λοιπών σωμάτων/ φορέων ασφάλειας, που θεωρητικά προορίζονται να αντιμετωπίζουν υπαρξιακές απειλές για την κυριαρχία και τη βιωσιμότητα του κράτους (Bigo, 2002).

Στο ανωτέρω αυτό πλαίσιο, η ανθρώπινη ασφάλεια των προσφύγων δε λαμβάνεται υπόψη και υποκαθίσταται από την κοινωνική ή την εσωτερική ασφάλεια που πλαισιώνεται με στρατιωτική ρητορική. Βάσει αυτής, αλλάζει η «αλήθεια» γύρω από το τι είναι και το τι δεν είναι ασφάλεια, και οι πρόσφυγες εξομοιώνονται με υπαρξιακή απειλή για την εθνική ταυτότητα των χωρών υποδοχής, ακόμα κι αν στην πραγματικότητα, οι προσφυγικές ροές δεν απειλούν την ίδια τη βιωσιμότητα των κρατών. Η στρατιωτική αυτή λογική της κοινωνικής ασφάλειας επιτρέπει τις εκτός νόμου και τις κατ' εξαίρεση πολιτικές διαχείρισης του προσφυγικού, αντιμετωπίζουν τις ανθρώπινες ανάγκες των προσφύγων με ρεαλισμό και κυρίως, κυνισμό, θυσιάζουν τις δημοκρατικές αξίες στο όνομα της προστασίας του κράτους, ενώ προβάλλουν τα καταναγκαστικά, περιοριστικά και κατασταλτικά μέσα τους ως «λύσεις» του προβλήματος (Bigo, 2002).

3.3 Επαναπλαισίωση του προσφυγικού ως ζήτημα ασφάλειας

Το προσφυγικό ζήτημα ή το ζήτημα της διαχείρισης των προσφυγικών ροών συγκαταλέγεται σε εκείνα που έχουν υποστεί ασφαλειοποίηση στις σύγχρονες κοινωνίες. Έτσι, αποτελεί ένα ζήτημα ασφάλειας που κυρίως αντιμετωπίζεται σε επίπεδο πολιτικής ρητορικής και πράξεων έκφρασης ανησυχιών για την ασφάλεια. Όταν ένας πολιτικός δηλώνει ότι οι προσφυγικές ροές που εισέρχονται στην χώρα διαταράσσουν την κοινωνική ζωή, συγκεκριμενοποιεί το συντρέχον ζήτημα ασφαλείας, χωρίς ωστόσο, να το συνδέει άμεσα με τη βιωσιμότητα του κυρίαρχου κράτους ή την επιβίωση των μετακινούμενων πληθυσμών. Έτσι, περιορίζει το προσφυγικό σε ζήτημα ασφαλείας, το οποίο πρέπει να διαχειριστούν παράγοντες, όπως η αστυνομία, ο στρατός, οι υπηρεσίες πληροφοριών, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα πρακτορεία ειδήσεων κ.ά. Η κινητοποίηση των παραγόντων αυτών προϋποθέτει την οργάνωση στρατηγικών διαχείρισης. Ο Bigo (2002:194) όμως, θίγει το ζήτημα της ασφαλειοποίησης του προσφυγικού που υπερβαίνει τον λόγο και μετατρέπεται σε

πράξεις. Τονίζει ότι σε σχέση με τη διαχείριση του προσφυγικού, η ρητορική πλέον, είναι εξίσου σημαντική με την πρακτική εργασία. Συγκεκριμένα, οι πολιτικές, η γραφειοκρατία, η τεχνογνωσία, οι νόμοι και οι κανονισμοί είναι διαδικασίες που υλοποιούνται από θεσμικές δομές και έχουν τόσο ενεργό ρόλο στην ασφαλειοποίηση του προσφυγικού όσο και η ρητορική.

Η ασφαλειοποίηση των προσφυγικών ροών προκύπτει από τη συσχέτιση της επιτυχημένης ρητορικής των πολιτικών ηγετών, της κινητοποίησης που οι ίδιοι προκαλούν στους επαγγελματίες ασφάλειας υπέρ ή κατά των προσφύγων ή των αιτούντων άσυλο. Προκύπτει επίσης, από μια σειρά διοικητικών πρακτικών, όπως η κατάρτιση προφίλ πληθυσμού, η αξιολόγηση κινδύνου, ο στατιστικός υπολογισμός, η δημιουργία κατηγοριών, η προετοιμασία, η κατάρτιση και το προφίλ του επαγγελματία ασφαλείας (Bigo, 2002). Για παράδειγμα, η αναβίβαση του ελέγχου της «παράτυπης» μετανάστευσης και της φύλαξης των συνόρων σε ζήτημα ασφάλειας, επεκτείνεται πέραν της ρητορικής και εμπίπτει στη σφαίρα της έμπρακτης εφαρμογής συνοριακών στρατηγικών πολιτικών. Υπάρχουν φορείς που είναι υπεύθυνοι για τη διενέργεια συνοριακών ελέγχων, είτε πρόκειται για σώματα ασφαλείας και επιβολής τάξης (αστυνομία, λιμενικό, συνοριοφύλακες κ.ά.), είτε πρόκειται για τον στρατό (Léonard & Kaunert, 2020-2019).

Το προσφυγικό ζήτημα ασφαλειοποιείται, επειδή οι παράγοντες του στρατού επιμένουν για την ύπαρξη αδίστακτων κρατών που εργαλειοποιούν τους πρόσφυγες για ίδιο όφελος και επιτρέπουν τη διέλευσή τους προς τρίτες χώρες, οι υπηρεσίες πληροφοριών υποπτεύονται ότι η τρομοκρατία υποστηρίζεται από πρόσφυγες και μετανάστες, η αστυνομία ερμηνεύει την αύξηση της εγκληματικότητας ως απόρροια της δραστηριότητας των προσφύγων και των μεταναστών που δεν είναι καλά κοινωνικοποιημένοι στη χώρα υποδοχής, οι δημοσιογράφοι προκαλούν το αίσθημα ανασφάλειας μεταξύ των γηγενών πολιτών, οι οικονομολόγοι επισημαίνουν τον κίνδυνο της οικονομικής επιβάρυνσης του κοινωνικού κράτους, οι ειδικοί στον τομέα της υγείας κατηγορούν τους πρόσφυγες, επειδή «φέρνουν» μαζί τους νέους και παλαιούς ιούς (Bigo, 2002). Οι πρακτικές ασφαλειοποίησης και ανθρώπινης ασφάλειας αναφέρονται στις στρατηγικές δράσης των τμημάτων της διοίκησης και των παραγόντων που εμπλέκονται στην επεξεργασία και εφαρμογή συλλογικά δεσμευτικών αποφάσεων σε ζητήματα διαχείρισης των προσφυγικών ροών (Boswell, 2007). Οι στρατηγικές διαχείρισης που είναι προσανατολισμένες στην ασφαλειοποίηση λειτουργούν ως μέσα που μετατρέπουν τους πρόσφυγες σε απειλή, ενώ οι στρατηγικές

διαχείρισης που είναι ανθρωπιστικά προσανατολισμένες λειτουργούν ως μέσα που αντιμετωπίζουν τους πρόσφυγες ως υποκείμενα που απειλούνται (Balzacq, 2008).

Κεφάλαιο 4ο: Στρατηγικές διαχείρισης-Η περίπτωση της Ελλάδας ως κράτος μέλος της ΕΕ

4.1 Ενωσιακοί μηχανισμοί και εναρμόνιση της Ελλάδας

Η Ελλάδα, ως κράτος μέλος της ΕΕ, σχεδιάζει, οργανώνει και υλοποιεί στρατηγικές πολιτικές διαχείρισης των προσφυγικών ροών που εναρμονίζονται με τις επιταγές των ενωσιακών μηχανισμών που αφορούν στη μετανάστευση. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι η Συμφωνία Schengen, ο Κανονισμός του Δουβλίνου, το Σχέδιο Μετεγκατάστασης, η Οδηγία για την Επιστροφή, η Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, το μέτρο των Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης προσφύγων (hotspots). Το τελευταίο έτος η ΕΕ έχει επιταχύνει τις διαδικασίες αναθεώρησης του συστήματός της για τη μετανάστευση και το άσυλο και έχει προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις, προκειμένου να διασφαλίσει ότι τα κράτη μέλη θα αλληλοβοηθούνται, όταν συντρέχουν σοβαροί λόγοι μεταναστευτικής πίεσης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2024). Ωστόσο, το ερώτημα που εγείρεται είναι κατά πόσο οι εν λόγω μεταρρυθμίσεις εξυπηρετούν την ασφαλειοποίηση του προσφυγικού ή αναβιβάζουν το ζήτημα της ασφάλειας των προσφύγων σε προτεραιότητα. Ειδικό σε σχέση με τη μετανάστευση τις χαρακτηρίζουν ως «*ανεπίτρεπτη οπισθοδρόμηση των ελάχιστων εγγυήσεων στο άσυλο*» (RSA, 2024).

Όσον αφορά στη Συμφωνία Schengen (European Council, 2024), οι μεταρρυθμίσεις της ΕΕ μετατρέπουν τα εσωτερικά σύνορα της ζώνης Schengen σε αμφισβητούμενες περιοχές, όπου η ξενοφοβική ρητορική που τροφοδοτεί τον φόβο και την ανησυχία για την ασφάλεια των κρατών και των πολιτών τους, οδηγεί τα κράτη μέλη στην καταστολή της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας. Οι ειδικοί παρατηρούν ένα φαινόμενο-ντόμινο των χωρών που επαναφέρουν προσωρινά τους μόνιμους συνοριακούς ελέγχους, υπακούοντας στο Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Στο πλαίσιο του τελευταίου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τη «Στρατηγική για τον Χώρο Schengen», που προέκυψε ως απόρροια της προσφυγικής «κρίσης» του 2015/2016 και της πανδημίας Covid-19 που οδήγησαν διάφορες χώρες στην προσωρινή επαναφορά συνοριακών ελέγχων για την πιο στενή παρακολούθηση της κινητικότητας στην εθνική τους επικράτεια (European Council, 2024· Woude, 2025).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επανειλημμένα εκφράσει την ανησυχία της για τις μακροχρόνιες και επαναλαμβανόμενες επαναφορές ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα, οι οποίες υπονομεύουν τη λειτουργία της ζώνης Schengen και παρεμποδίζουν την

ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και εμπορευμάτων, επηρεάζοντας την εσωτερική αγορά. Ωστόσο, η αναθεώρηση του Κώδικα Συνόρων Schengen κρίθηκε αναγκαία, ώστε να παρέχονται στα κράτη μέλη σαφέστεροι και περιορισμένοι όροι υπό τους οποίους μπορούν να επιβάλουν εσωτερικούς ελέγχους, χωρίς να διακυβεύεται ο πυρήνας του Schengen, αλλά και να ενισχύεται η προστασία των εξωτερικών συνόρων έναντι νέων μορφών απειλών (όπως υγειονομικές κρίσεις ή η εργαλειοποίηση της μετανάστευσης). Το αναθεωρημένο άρθρο 25 του Κώδικα επιτρέπει τα κράτη μέλη να επαναφέρουν προσωρινά ελέγχους στα εσωτερικά τους σύνορα, όταν κρίνουν ότι αντιμετωπίζουν «σοβαρή απειλή» για τη δημόσια τάξη και την εσωτερική ασφάλεια. Θεωρητικά, αυτό μπορεί να συμβεί σε περιπτώσεις εξτρεμισμού, τρομοκρατίας ή οργανωμένου εγκλήματος, σοβαρών κρίσεων δημόσιας υγείας και μεγάλης κλίμακας «παράτυπης» μετανάστευσης. Θεσπίζει επίσης, έναν μηχανισμό συντονισμένης επαναφοράς συνοριακών ελέγχων έναντι μιας σοβαρής απειλής που επηρεάζει δυνητικά πολλά κράτη μέλη και θέτει σε κίνδυνο το σύστημα ανοικτών συνόρων της ζώνης Schengen (European Commission, 2025a· 2025b· Woude, 2025).

Αν και η έγκριση της επανεισαγωγής συνοριακών ελέγχων υπόκειται σε αυστηρότατες υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένων των αξιολογήσεων των επιπτώσεων στις διασυνοριακές περιοχές, της εξέτασης εναλλακτικών λύσεων, της αξιολόγησης κινδύνου, των διαβουλεύσεων με τρίτα κράτη μέλη και του περιορισμού παρατάσεων, δε φαίνεται να περιορίζεται η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών να αποφασίζουν ή να τεκμηριώνουν τους λόγους που επαναφέρουν τους συνοριακούς ελέγχους εντός Schengen. Και αυτό, γιατί η προσθήκη των (υπερβολικά ασαφών) αιτιολογιών των μεγάλης κλίμακας καταστάσεων έκτακτης ανάγκης δημόσιας υγείας και των μεγάλης κλίμακας μη εξουσιοδοτημένων μετακινήσεων υπηκόων τρίτων χωρών, αφήνει πολύ μεγάλα περιθώρια αυτενέργειας των κρατών μελών ως προς τη διαχείριση των συνόρων τους. Έτσι, οι εθνικές κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής, επιβάλλουν συνοριακούς ελέγχους στους μετακινούμενους πληθυσμούς ακόμη και, όταν αυτοί δεν αποτελούν αποδεδειγμένη ή δυνητική απειλή για τη δημόσια τάξη ή ασφάλεια (DRC, 2025)⁴. Η Επιτροπή Meijers (2021) επικρίνει την ασάφεια και

⁴ Τον Σεπτέμβριο του 2024, η Γερμανία ανακοίνωσε προσωρινούς συνοριακούς ελέγχους με γειτονικές χώρες, συμπεριλαμβανομένων της Γαλλίας, του Βελγίου και της Ολλανδίας, για την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης και του διασυνοριακού εγκλήματος. Ομοίως, η Γαλλία επανέφερε τους συνοριακούς ελέγχους με έξι χώρες του Schengen από την 1η Νοεμβρίου 2024, επικαλούμενη ανησυχίες για την παράνομη μετανάστευση και την τρομοκρατία. Η Ολλανδία ακολούθησε το παράδειγμα, εφαρμόζοντας ελέγχους στα χερσαία σύνορα από τις 9 Δεκεμβρίου 2024, για την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων.

προειδοποιεί ότι αφενός, ευνοείται η κατάχρηση των συνοριακών ελέγχων, χωρίς ύπαρξη ουσιαστικών απειλών για τη δημόσια τάξη ή την ασφάλεια και αφετέρου, απειλείται η ανθρώπινη ασφάλεια των προσφύγων (Woude, 2025).

Με την τροποποίηση του άρθρου 23 του Κώδικα τα κράτη μέλη δύνανται να διενεργούν αστυνομικούς ελέγχους στις ενδοσυνοριακές περιοχές Schengen, αλλά και να αξιοποιούν την αυξημένη τεχνολογία επιτήρησης που αυξάνει τον κίνδυνο δημιουργίας προφίλ με βάση τα φυλετικά, τα εθνοτικά ή τα θρησκευτικά χαρακτηριστικά, θέτοντας στο περιθώριο τις πραγματικές ανάγκες του μετακινούμενου. Επιπλέον, το ίδιο άρθρο εισάγει μια νέα διαδικασία για την ταχεία μεταφορά υπηκόων τρίτων χωρών που συλλαμβάνονται ως «παράτυποι» κοντά στα σύνορα, αν υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι έφτασαν πρόσφατα από άλλο κράτος μέλος. Από αυτή τη διαδικασία δεν εξαιρούνται οι ευάλωτες ομάδες, αν και τυπικά εξαιρούνται οι αιτούντες άσυλο. Έτσι, «ανοίγει» ο δρόμος των επαναπροωθήσεων (Woode, 2025), μιας στρατηγικής διαχείρισης προσφυγικών που εφαρμόζει κατά κόρον η ελληνική κυβέρνηση την τελευταία εξαετία (HRW, 2025· Χονδρογιάννος, 2022).

Οι επαναπροωθήσεις αναφέρονται στην πρακτική της βίαιης επιστροφής προσφύγων ή αιτούντων άσυλο πέρα από τα σύνορα της ΕΕ, χωρίς να τους επιτρέπεται να υποβάλουν αίτηση ασύλου ή να έχουν πρόσβαση σε νομικές διαδικασίες. Αυτή η στρατηγική χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο από τα κράτη μέλη της ΕΕ για τον έλεγχο της «παράτυπης» μετανάστευσης, συχνά σε εξωτερικά σύνορα όπως αυτά μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, Κροατίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Ουγγαρίας και Ρουμανίας. Οι επαναπροωθήσεις παραβιάζουν αρκετές διεθνείς και ενωσιακές νομικές αρχές, όπως την αρχή της μη επαναπροώθησης που απαγορεύει την επιστροφή ατόμων σε χώρες όπου αντιμετωπίζουν σοβαρές απειλές για τη ζωή ή την ελευθερία τους, το δικαίωμα στο άσυλο, δηλαδή το δικαίωμα των ατόμων να ζητούν και να απολαμβάνουν άσυλο από διώξεις, τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ που εγγυάται το δικαίωμα στο άσυλο και απαγορεύει τις συλλογικές απελάσεις. Παρά τις νομικές αυτές προστασίες, έχουν αναφερθεί επαναπροωθήσεις σε διάφορα σύνορα της ΕΕ, εγείροντας σημαντικές ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα (Bergesio & Bialasiewicz, 2023).

Η εκτεταμένη χρήση των επαναπροωθήσεων έχει σημαντικές επιπτώσεις στην πολιτική μετανάστευσης της ΕΕ. Διαβρώνει τη Νομική Προστασία, καθώς η ομαλοποίηση των επαναπροωθήσεων υπονομεύει τη δέσμευση της ΕΕ στα ανθρώπινα δικαιώματα και το Κράτος Δικαίου. Επίσης, αυξάνει την ευαλωτότητα των προσφύγων και των αιτούντων

άσυλο, καθώς τους εκθέτουν σε πιθανές βλάβες και εκμετάλλευση, ιδίως σε περιοχές με συνεχιζόμενες συγκρούσεις ή αδύναμη διακυβέρνηση. Εγείρει σοβαρές προκλήσεις για την αλληλεγγύη της ΕΕ, εφόσον κανονικοποιεί και νομιμοποιεί τις ανισότητες στις πρακτικές επιβολής των συνόρων μεταξύ των κρατών μελών, περιπλέκοντας τις προσπάθειες για την επίτευξη μιας συνεκτικής και ανθρώπινης μεταναστευτικής πολιτικής (Koen et al., 2022).

Από το 2019 έως το 2025, η Ελλάδα, ως κεντρικός κόμβος της Ευρωπαϊκής Μεσογείου, υπήρξε μάρτυρας μιας συστηματικής πρακτικής επαναπροωθήσεων προσφύγων. Αυτές οι ενέργειες, που συχνά περιλάμβαναν βίαιες και παράνομες επιστροφές ατόμων σε χώρες όπως η Τουρκία, έχουν προκαλέσει σοβαρές ανησυχίες για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς δικαίου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) επιβεβαίωσε τον Ιανουάριο του 2025 ότι η Ελλάδα εφαρμόζει συστηματικά πρακτικές επαναπροώθησης, παραβιάζοντας το δικαίωμα των προσφύγων σε δίκαιη διαδικασία ασύλου. Παρά την ύπαρξη ισχυρών αποδείξεων, όπως καταθέσεις θυμάτων και οπτικοακουστικό υλικό, δεν έχει υπάρξει καμία ποινική δίωξη για τις επαναπροωθήσεις στην Ελλάδα. Αυτό υποδηλώνει μια ανησυχητική έλλειψη λογοδοσίας και ατιμωρησία. Συνθήκες κράτησης και κακομεταχείριση: Οι συνθήκες στα κέντρα υποδοχής και κράτησης, ιδιαίτερα στα νησιά, χαρακτηρίζονται από υπερπληθυσμό, κακή υγιεινή και ανεπαρκή ιατρική φροντίδα. Αυτές οι συνθήκες ενδέχεται να παραβιάζουν τα δικαιώματα των κρατούμενων και να συνιστούν μορφές κακομεταχείρισης. Ο ΟΗΕ και οργανώσεις όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα έχουν εκφράσει σοβαρές ανησυχίες για την αύξηση των επαναπροωθήσεων και την έλλειψη διαφάνειας και λογοδοσίας από τις ελληνικές αρχές (LCL, 2023· The Press Project, 2024).

Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο προβλέπει στρατηγικές διαχείρισης⁵ «παράτυπων» μεταναστών που αιτούνται άσυλο και ουσιαστικά, επιφορτίζουν τα κράτη μέλη με την ευθύνη της διαχείρισής τους (European

⁵ Ταχύτερη εξέταση των αιτήσεων ασύλου, μεταξύ άλλων στα σύνορα της ΕΕ, και αποτελεσματικότερες επιστροφές, Βελτιωμένη ταυτοποίηση κατά την άφιξη: υποχρεωτικοί έλεγχοι ασφάλειας, ευαλωτότητας και υγείας για τα άτομα που εισέρχονται παράτυπα στην ΕΕ, Τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέγουν να αναλαμβάνουν την ευθύνη για τους αιτούντες άσυλο, να συνεισφέρουν οικονομικά στα κράτη υποδοχής ή να παρέχουν επιχειρησιακή υποστήριξη, Μεγαλύτερη ετοιμότητα σε καταστάσεις κρίσης και νέο προαιρετικό σύστημα επανεγκατάστασης προσφύγων από χώρες εκτός ΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024. Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο. Κοινό σύστημα της ΕΕ για τη διαχείριση της μετανάστευσης. Ανακτήθηκε στις 15/04/2025 από: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_el).

Commission, 2024). Από τους πέντε κανονισμούς, οι δύο μόνο εξασφάλισαν τη συναίνεση των κρατών μελών: ο κανονισμός για τον έλεγχο της ταυτότητας, ο οποίος αποσκοπεί στην εναρμόνιση των ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, και προβλέπει διαδικασίες για την επαλήθευση της ταυτότητας, τους ελέγχους ασφαλείας και τους ελέγχους υγείας και ευαλωτότητας των ατόμων που συλλαμβάνονται μετά από μη εξουσιοδοτημένη διέλευση των συνόρων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διασώζονται στη θάλασσα. Ο άλλος κανονισμός αφορά στο EUODAC, τη βάση δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων που χρησιμοποιεί η ΕΕ για την παρακολούθηση των αιτούντων άσυλο εντός του χώρου Schengen, την αποτροπή της «αγοράς ασύλου» (η πρακτική της αίτησης ασύλου σε επόμενα κράτη μέλη σε περίπτωση απόρριψής της στο πρώτο) και την καταγραφή πληροφοριών σχετικά με όλες τις αφίξεις και αναχωρήσεις από τον χώρο Schengen, είτε νόμιμες είτε «παράτυπες», με ή χωρίς βίζα, με ή χωρίς έγγραφα ταυτοποίησης, έτσι ώστε, να είναι δυνατό, να διαπιστώνεται, αν κάποιος παραμένει στον χώρο Schengen μετά τη λήξη της βίζας του ή της επιτρεπόμενης τρίμηνης διαμονής του (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024).

Αν και κύριος στόχος του Κανονισμού είναι να εμποδίσει την είσοδο «ψευδών» αιτούντων άσυλο, δηλαδή εκείνων των οποίων το κίνητρο είναι η οικονομική μετανάστευση, στην ουσία του στοχεύει σε όλα τα άτομα που αποτελούν «κίνδυνο» για την ασφάλεια, που παραπλανούν τις αρχές παρέχοντας ψευδείς ή ελάχιστες πληροφορίες, που προέρχονται από χώρες που δε συγκαταλέγονται στις «ανασφαλείς». Βάσει του Κανονισμού, οι αιτούντες άσυλο υποβάλλονται σε διαδικασίες στα σύνορα, δε μένουν ελεύθεροι στην χώρα υποδοχής κατά την εξέταση του αιτήματός τους και υποχρεούνται να παραμείνουν σε συγκεκριμένες εγκαταστάσεις στα σύνορα ή κοντά σε αυτά για μέγιστο χρονικό διάστημα δώδεκα (12) εβδομάδων, μέχρι να αποφασιστεί, αν θα τους αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα ή θα απελαθούν (González Enríquez, 2024).

Η Ελλάδα, ως χώρα υποδοχής⁶, αναλαμβάνει να εφαρμόσει τις διαδικασίες για τη διαχείριση των ροών που καταφθάνουν στα σύνορά της. Θέτει τους νεοεισερχομένους

⁶ Η διαχείριση των προσφυγικών ροών δυσχεραίνεται όσο ο Κανονισμός νομιμοποιεί ένα σύστημα a la carte αλληλεγγύης για την κατανομή του βάρους που αντιμετωπίζουν τα κράτη μέλη του ευρωπαϊκού Νότου κυρίως, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Μετά την αποτυχία της πρότασης υποχρεωτικής κατανομής που υπέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά την περίοδο 2015/2016, έχει υποβληθεί ένα πολύ διαφορετικό μοντέλο. Ενώ η αλληλεγγύη παραμένει υποχρεωτική, είναι ευέλικτη στον τρόπο που εφαρμόζεται: ένα κράτος μέλος μπορεί είτε να λαμβάνει την ετήσια ποσόστωσή του για αιτούντες άσυλο, είτε να καταβάλλει 20.000 ευρώ για κάθε αιτούντα άσυλο που δεν αποδέχεται, είτε να

σε κράτηση για μέγιστη περίοδο τριών μηνών με την αιτιολογία ότι έτσι αποτρέπεται η πιθανότητα φυγής και διασποράς των ανθρώπων σε όλη την ελληνική επικράτεια, αλλά και στις όμορες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και ότι απλοποιείται η διαδικασία της τελικής επιστροφής τους, εφόσον η πλειονότητα των αιτήσεων κρίνεται απορριπτέα. Η Ελλάδα είναι επωφελούμενη από τις μεταρρυθμίσεις του νέου Συμφώνου και ιδίως, από την κοινή διαδικασία ασύλου, δεδομένου ότι δικαιούται να επιστρέψει ή να απελάσει αιτούντες άσυλο στην Τουρκία ως «ασφαλή τρίτη χώρα», υπό την προϋπόθεση ότι έχουν σχέση με την εν λόγω χώρα (χώρα διέλευσης). Επομένως, η Ελλάδα δικαιοδοτείται να απορρίπτει τα αιτήματα ασύλου των νεοεισερχομένων, χωρίς τις απαιτούμενες αιτιολογήσεις, και να απελαύνει τους αιτούντες στην Τουρκία, η οποία σε κάθε περίπτωση πληροί τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως χώρα διέλευσης (Χριστόπουλος, 2024).

Το μέτρο της μετεγκατάστασης υιοθετήθηκε από την ΕΕ ως στρατηγική διαχείρισης των ροών και θεωρητικά, ως παράδειγμα απτής αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών της. Μέσω αυτής, οι αιτούντες άσυλο που δικαιούνται διεθνούς προστασίας μεταφέρονται από την τρέχουσα ευρωπαϊκή χώρα υποδοχής-πρώτη χώρα εισόδου τους στην ΕΕ, σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα, η οποία αναλαμβάνει την εξέταση της αίτησης ασύλου τους. Στόχος του μέτρου της μετεγκατάστασης είναι η παροχή αλληλοβοήθειας μεταξύ των κρατών μελών για την ελάφρυνση της πίεσης στα τοπικά συστήματα υποδοχής και ασύλου των χωρών εκείνων που διαχειρίζονται τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ και υφίστανται αυξημένες πιέσεις. Με την μετεγκατάσταση τίθενται σε εφαρμογή βασικές προτεραιότητες, όπως η φροντίδα των ευάλωτων ατόμων και η προώθηση της ευημερίας τους. Το πρόγραμμα εκκίνησε το 2015/2016 για τη διαχείριση της κατεπείγουσας κατάστασης σε Ελλάδα και Ιταλία, ενώ από το 2017/2018 αντικαταστάθηκε από την εθελοντική μετεγκατάσταση που συντονίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αυτή υποστηρίζεται οικονομικά από την ΕΕ, από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (European Parliament, 2024).

δαπανήσει το ίδιο ποσό σε έργα που σχετίζονται με τη διαχείριση των ροών στις χώρες υποδοχής, είτε να μεριμνήσει για την επιστροφή των αιτούντων των οποίων τις αιτήσεις δεν έκανε δεκτές, είτε να παρέχει τεχνικά μέτρα ή προσωπικό στις χώρες υποδοχής, αν και εφόσον χρειάζεται. Ο Κανονισμός ορίζει ότι τουλάχιστον 30.000 άτομα θα πρέπει να επανεγκαθίστανται κάθε χρόνο, συνήθως από κράτη μέλη με εξωτερικά σύνορα (βλ. Μεσογειακά κράτη μέλη) προς τα υπόλοιπα, και τα κριτήρια κατανομής σχετίζονται τόσο με τον πληθυσμό και το ΑΕΠ κάθε χώρας, όσο και με τον αριθμό των «παράτυπων» αφίξεων.

Το 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε Σχέδιο Δράσης για άμεσα μέτρα υποστήριξης της Ελλάδας, κατόπιν αιτήματος της ελληνικής κυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτού, προτάθηκε η δημιουργία ενός προγράμματος εθελοντικής μετεγκατάστασης για ασυνόδευτους ανήλικους, ευάλωτους αιτούντες άσυλο και δικαιούχους διεθνούς προστασίας από την Ελλάδα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Τον Απρίλιο του 2020, δεκατρείς (13) χώρες της ΕΕ και η Ελβετία, Νορβηγία, Ισλανδία συμμετείχαν στο πρόγραμμα μετεγκατάστασης προσφύγων από την Ελλάδα, υποδεχόμενες ασυνόδευτους ανήλικους, ευάλωτους αιτούντες άσυλο και δικαιούχους διεθνούς προστασίας. Το πρόγραμμα διαχειρίζονται οι ελληνικές αρχές σε συνεργασία με τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο και διεθνείς οργανισμούς (IOM, UNHCR και UNICEF). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συντονίζει, διευκολύνει και χρηματοδοτεί την εφαρμογή του προγράμματος μετεγκατάστασης στην Ελλάδα, ενώ χορήγησε περισσότερα από 35 εκατομμύρια ευρώ για την εφαρμογή του προγράμματος εθελοντικής μετεγκατάστασης (European Commission, χ.χ.).

Κατά την εφαρμογή του μέτρου της μετεγκατάστασης υπήρξαν δύο περιορισμοί: η ευθυγράμμιση με τον Κανονισμό 604/2013 (Κανονισμός του Δουβλίνου) που δικαιολογείται από την ύπαρξη μελών οικογένειας σε άλλες χώρες σε περίπτωση οικογενειακής επανένωσης και ο κανόνας του 75% ποσοστού αναγνώρισης του δικαιώματος σε αιτούντες που εκ πρώτης όψης, έχουν σαφή ανάγκη διεθνούς προστασίας. Βάσει αυτής, το δικαίωμα μετεγκατάστασης αναγνωριζόταν μόνο στους αιτούντες που ανήκουν σε εθνικότητες για τις οποίες το μέσο ποσοστό αναγνώρισης είναι άνω του 75%. Οι δύο αυτοί περιορισμοί έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τη βασική αρχή του δικαίου των προσφύγων σχετικά με το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του αιτούντος άσυλο που προστατεύεται επίσης, από την ατομική συνέντευξη ασύλου. Δεδομένου ότι οι συνθήκες ασφάλειας που καθιστούν επιτακτική την παροχή καθεστώτος πρόσφυγα αλλάζουν, η απόφαση για τη μετεγκατάσταση δε θα μπορούσε να βασίζεται σε παράγοντες αποκλεισμού ή σε κριτήρια επιλεξιμότητας που είναι σταθερά ή που δεν ανανεώνονται με γνώμονα την ασφάλεια των αιτούντων άσυλο (Hein, 2024).

Μια επιμέρους σημαντική παράμετρος για την αποτυχία του προγράμματος μετεγκατάστασης ήταν η απόλυτη έλλειψη συμμετοχής των προσφύγων στη λήψη αποφάσεων σε σχέση με την επιλογή της χώρας υποδοχής τους. Χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τυχόν οικογενειακοί δεσμοί, οι αιτούντες άσυλο δεν έχουν άλλη επιλογή από το αναχωρήσουν προς μια προεπιλεγμένη χώρα της ΕΕ, παραβιάζοντας εκ νέου τα

δικαιώματα των αιτούντων άσυλο και αποκαλύπτοντας την τάση ασφαλειοποίησης των προσφυγικών ροών που οδήγησε στην αποτυχία του Κανονισμού του Δουβλίνου (EUAA, 2024).

Καμπή στην ευρωπαϊκή στρατηγική διαχείριση των προσφυγικών ροών αποτέλεσε (και εξακολουθεί να αποτελεί) η Συμφωνία μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας. Εννιά χρόνια έχουν συμπληρωθεί από την υπογραφή της, με την οποία η ευρωπαϊκή ηγεσία ασφαλειοποίησε επισήμως το προσφυγικό ζήτημα, αντί να αντιμετωπίσει την όξυνση του προσφυγικού με γνώμονα το διεθνές δίκαιο και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Thevenin, 2021). Η αμφισβητούμενη ως προς τη νομιμότητά της συμφωνία, προέβλεπε ότι όλοι οι νέοι «παράτυποι» μετανάστες που διέρχονται από την Τουρκία στα ελληνικά νησιά από τον Μάρτιο του 2016 θα επιστρέφονται στην Τουρκία και ότι για κάθε Σύριο που επιστρέφεται στην Τουρκία από την Ελλάδα, ένας άλλος Σύριος θα περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα επανεγκατάστασης από την Τουρκία απευθείας σε ένα κράτος μέλος (European Council, 2016). Το βασικό πρόβλημα με τη συμφωνία Τουρκίας-ΕΕ είναι ότι προϋποθέτει ότι η Τουρκία είναι μια ασφαλής χώρα και ότι συμμορφώνεται με το ενωσιακό δίκαιο σχετικά με το άσυλο, όπως αυτό ορίζεται από τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και τους σχετικούς κανονισμούς και οδηγίες (Χριστόπουλος, 2024).

Στην πραγματικότητα, η συμφωνία της ΕΕ-Τουρκίας παραβιάζει την αρχή της μη επαναπροώθησης (Roos, 2016), βασίζεται στο νομικά αδύναμο επιχείρημα της εγγύτητας της Τουρκίας στις χώρες προέλευσης των αιτούντων άσυλο (ECRE, 2016), καθώς και στην αυθαίρετη κρίση ότι η Τουρκία διαθέτει επαρκείς εγγυήσεις για να προχωρήσει νομίμως τις ομαδικές επανεισδοχές από την Ελλάδα (Tsitselikis, 2018). Τα ανωτέρω καταδεικνύουν ότι η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας εξυπηρέτησε τον βασικό σκοπό της ΕΕ να δημιουργήσει έναν μηχανισμό αποτροπής άφιξης νέων και αυξημένων αφίξεων, έναν μηχανισμό δηλαδή, ασφαλειοποίησης του προσφυγικού (Thevenin, 2021). Η ΕΕ, άρα και τα κράτη μέλη της, αποφάσισε να ακολουθήσει μια στρατηγική πολιτική επαναπροώθησης προκειμένου να διαχειριστεί τις προσφυγικές ροές, αντί να παράσχει μια ανθρωπιστική βιώσιμη λύση στις ανάγκες των προσφύγων (Perkowski & Squire, 2019· Schenk, 2020).

Η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας ουσιαστικά σηματοδότησε το τέλος της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ιεράρχηση της ασφαλειοποίησης πιο πάνω από την ανθρώπινη ασφάλεια των εκτοπισμένων. Επίσης, υπογράμμισε την απόλυτη έλλειψη ανθρωπιστικής βιώσιμης λύσης και την απουσία ανάληψης προτεραιοτήτων για την

από κοινού χάραξης πολιτικής για την υποδοχή προσφύγων σύμφωνα με την πλήρως συμπεριληπτική ευρωπαϊκή και διεθνή νομοθεσία για τους πρόσφυγες. Η πολιτική απόφαση να κηρυχθεί η Τουρκία ως «ασφαλής τρίτη χώρα», παρά το γεγονός ότι δεν ανήκει στην ΕΕ και ότι αρνείται συστηματικά να δεχτεί πίσω αιτούντες άσυλο, «αναγκάζει» την Ελλάδα να ακολουθεί μια πολιτική διαχείρισης που δεν είναι ούτε νόμιμη, ούτε θεμιτή, ούτε βιώσιμη για την ίδια (RSA, 2024b).

Η Ελλάδα, παρά τις ενστάσεις της, έχει υιοθετήσει την πολιτική αυτή, επιδιώκοντας να απαλλαγεί από την ευθύνη για τους ανθρώπους που αναζητούν προστασία και ασφάλεια σε μεγάλη κλίμακα (Χριστόπουλος, 2024). Η έννοια της «ασφαλούς τρίτης χώρας» βρίσκεται στο επίκεντρο της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας και επιτρέπει στην Ελλάδα να απορρίπτει αιτήσεις ασύλου ως «απαράδεκτες», χωρίς να εξετάζει την ουσία των λόγων φυγής από τη χώρα προέλευσης, παραπέμποντας τους αιτούντες στην Τουρκία. Παρ' όλο που η Τουρκία δεν έχει δεχτεί πίσω κανέναν αιτούντα άσυλο εδώ και πέντε χρόνια (2020-2024), η Ελλάδα συνεχίζει να χαρακτηρίζει την Τουρκία ως «ασφαλής τρίτη χώρα» μέχρι σήμερα, κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου (European Commission, 2023a· European Commission, 2023b· EUAA, 2022).

Η εφαρμογή της έννοιας «ασφαλής τρίτη χώρα» από την Ελλάδα είναι σαφώς παράνομη, όπως έδειξε προσφάτως έκθεση της RSA και της PRO ASYL, και έχει καταστροφικές συνέπειες για χιλιάδες πρόσφυγες: τους στερεί προοπτικές για τη ζωή τους και πρόσβαση σε ασφάλεια, προστασία και ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ τους περιορίζει σε μια κατάσταση αναμονής μεταξύ των συνόρων ή σε ελληνικούς καταυλισμούς για χρόνια υπό δυσμενείς συνθήκες. Η έννοια των «ασφαλών τρίτων χωρών» αποτελεί κεντρικό στοιχείο της μεταρρύθμισης του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου της ΕΕ. Με την υιοθέτηση του μειώνονται σημαντικά τα πρότυπα προστασίας και ασφάλειας στην ΕΕ για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο. Η επέκταση της εν λόγω έννοιας δίνει στα κράτη μέλη της ΕΕ την ευκαιρία να αποφύγουν σε μεγάλο βαθμό τις υποχρεώσεις τους έναντι των προσφύγων, χαρακτηρίζοντας γειτονικές χώρες ή άλλα κράτη κατά μήκος των προσφυγικών οδών ως «ασφαλής» (RSA, 2024).

Μια επιμέρους πρακτική διαχείρισης των προσφυγικών ροών που χρησιμοποιείται ευρέως από την ΕΕ και την Ελλάδα είναι η προσέγγιση των hotspots. Εισήχθη για πρώτη φορά το 2015 ως μέρος της Ευρωπαϊκής ατζέντας για τη Μετανάστευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με σκοπό τη διαχείριση των αυξημένων προσφυγικών ροών προς την ΕΕ (European Commission, 2015). Ήταν το άμεσο μέτρο που ανέλαβε να

εφαρμόσει η Ελλάδα, η οποία βρέθηκε αντιμέτωπη με δυσανάλογες μεταναστευτικές πιέσεις στα εξωτερικά της σύνορα, προκειμένου να εκπληρώσει τις ενωσιακές, προβλεπόμενες από το δίκαιο της ΕΕ, υποχρεώσεις ταυτοποίησης, καταγραφής και λήψης δακτυλικών αποτυπωμάτων στους νεοεισερχόμενους, και να υποδεχτεί, να μετεγκαταστήσει ή να επαναπροωθήσει μέρος αυτών (European Commission, 2015). Για την επίτευξη αυτού του στόχου, οι οργανισμοί της ΕΕ, όπως η EUAA (πρώην EASO), η FRONTEX, η Europol και η Eurojust, συνεργάστηκαν με τις ελληνικές αρχές για τη λειτουργία των hotspots (European Commission, 2015).

Πολύ σύντομα, και ιδίως μετά την υπογραφή της Συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας (European Council, 2016· The Greens, 2018), τα πέντε κέντρα (πρώτης) υποδοχής και ταυτοποίησης μετατράπηκαν σε παράνομα, *de facto* κλειστά κέντρα συστηματικής και αδιάκριτης κράτησης, που περιόριζαν την κινητικότητα των προσφύγων, μέχρι να ολοκληρωθούν οι χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες ασύλου, οι οποίες σχεδόν στο σύνολό τους απορρίπτονταν ως απαράδεκτες βάσει των εννοιών της «ασφαλούς τρίτης χώρας» (General Court EU, 2017). Σήμερα λειτουργούν οι ΚΕΔ Μαυροβούνι (Καρά Τεπέ) της Λέσβου, ΚΕΔ Χίο, ΚΕΔ Σάμο, ΚΕΔ στο Πυλί της Κω και ΚΕΔ της Λέρου, ενώ αναμένεται να λειτουργήσουν μελλοντικά εκείνες στη Βάστρια της Λέσβου και στον Θόλο (Άκρα Παχύ) της Χίου.

Οι εν λόγω δομές λειτουργούν σήμερα υπεράριθμες, δεδομένου ότι ο συνολικός αριθμός της χωρητικότητάς τους αυξάνει διαρκώς, χωρίς όμως, αυτό να σημαίνει ότι η αύξηση αυτή συνοδεύεται από προσθήκη χώρων κατάλληλων για τη φιλοξενία και την ασφάλεια των προσφύγων (European Commission, 2016· RSA, 2024b)⁷. Το 2023, όταν και η αύξηση των προσφυγικών ροών υπολογίστηκε στο 169% έναντι του προηγούμενου έτους (Hellenic Republic, 2023), οδήγησε σε σοβαρούς συνωστισμούς στις ΚΕΔ, οι οποίες έφτασαν στο όριο της χωρητικότητάς τους. Οι νεοαφιχθέντες αιτούντες άσυλο μένουν εβδομάδες σε άθλιες συνθήκες, χωρίς επίσημη καταγραφή, χωρίς πρόσβαση σε διερμηνεία, σε νομική ή ψυχοκοινωνική βοήθεια, χωρίς πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες, χωρίς πληροφορίες σχετικά με τις επικείμενες διαδικασίες και χωρίς τη δυνατότητα επικοινωνίας. Σε αυτές τις συνθήκες, αφενός ενισχύεται το αίσθημα ανασφάλειας και αφετέρου, διευκολύνονται οι επιχειρήσεις επαναπροώθησης (Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, 2023).

⁷ Not Again in 2024. Call for Upholding Human Rights in the Samos Closed Controlled Access Centre (2024). Ανακτήθηκε στις 22/04/2025 από: https://gcr.gr/wp-content/uploads/NOT_AGAIN_IN_2024_Joint_Statement_on_Samos_CCAC.pdf

Βάσει των στοιχείων του 2024, οι συνθήκες που επικρατούν στις ελληνικές ΚΕΔ δεν έχουν βελτιωθεί και οι άνθρωποι συνεχίζουν να φιλοξενούνται σε ανασφαλείς και εξευτελιστικές συνθήκες, όπου δε διενεργούνται ή δε λαμβάνουν χώρα αξιολογήσεις ευαλωτότητας και ιατρικής κατάστασης των αιτούντων άσυλο (RSA, χ.χ.), όπου έχει διακοπεί διανομή τροφίμων τόσο για τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες όσο και για τους απορριφθέντες αιτούντες (FENIX, 2023), παρά την υποχρέωση της χώρας να παράσχει βασικά διαβίωσης σε όλους, και ιδίως τρόφιμα και προϊόντα υγιεινής (ORMCA, 2021). Σε αυτές τις ανασφαλείς συνθήκες για τους πρόσφυγες, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) διατάσσει προσωρινά μέτρα όσον αφορά στις συνθήκες ασφάλειας στις ελληνικές ΚΕΔ (AIDA, 2024a)⁸.

Το 2024 οι συνθήκες κράτησης στις «ζώνες αναμονής» εξακολουθούσαν να εγείρουν σοβαρότατα ζητήματα ανθρώπινης ασφάλειας, αλλά ικανοποιούν, θεωρητικά, τους σκοπούς της ασφαλειοποίησης και της αποτροπής. Στις ελληνικές ΚΕΔ, χιλιάδες άνθρωποι εγκλείονται και επιτηρούνται 24 ώρες και 7 ημέρες την εβδομάδα από την αστυνομία, ενώ χρειάζονται ειδική άδεια για να εξέλθουν, μόνο για επείγουσες ιατρικές ή γραφειοκρατικές ανάγκες. Τα κινητά τους τηλέφωνα δεσμεύονται από την αστυνομία κατά την άφιξή τους για 7 ως 10 ημέρες, με αποτέλεσμα να παραβιάζεται η αρχή της ιδιωτικότητας και της επικοινωνίας για νομικούς, ιατρικούς ή άλλους προσωπικούς λόγους. Οι επιπτώσεις του εγκλεισμού είναι πολλές και σημαντικές, και εκτείνονται σε διάφορους τομείς (υγειονομικό, επαγγελματικό, κοινωνικό κ.ά.), ενώ επιδεινώνονται σαφώς από τον συνωστισμό, τις επισφαλείς και ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης. Το περιβάλλον των ΚΕΔ μοιάζει με φυλακή, οι χώροι είναι ασφαλισμένοι και οχυρωμένοι με πολλαπλά επίπεδα περίφραξης, ενώ φυλάσσονται από προσωπικό ιδιωτικής ασφάλειας και της αστυνομίας. Οι συνθήκες αυτές προκαλούν ανασφάλεια, θίγουν την αξιοπρέπεια των προσφύγων και συμβάλλουν στην ασφαλειοποίηση του προσφυγικού (AIDA, 2024a).

4.2 Ελληνική διαχείριση των προσφύγων υπό το πρίσμα της ασφάλειας

⁸ I Have Rights (2024). Degrading conditions in Samos CCAC: The European Court of Human Rights grants Interim Measures. Ανακτήθηκε στις 23/04/2025 από: <https://ihaverights.eu/european-court-of-human-rights-grants-interim-measures/>

Οι επιπτώσεις της στρατηγικής πολιτικής διαχείρισης των προσφυγικών ροών μετά την περίοδο 2015/2016, κατά την οποία η υπογραφή της Συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας και η προσέγγιση των hotspots την καθόρισαν, έχει συγκεντρώσει πολύ μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον στην εγχώρια και τη διεθνή βιβλιογραφία, και για αυτό κρίνεται σκόπιμο η εστίαση στο παρόν πόνημα να γίνει μετά την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από τη Νέα Δημοκρατία (2019-). Άλλωστε, ο προηγούμενος κυβερνητικός σχηματισμός ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ υιοθέτησε μια πιο ανθρωπιστική στάση έναντι των προσφύγων, ακόμα και αν στην ουσία της ήταν μόνο συμβολική (Skleparis, 2017). Με την αλλαγή της πολιτικής ηγεσίας το 2019, καταργήθηκε το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής και συγχωνεύτηκε με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (ΠΔ 81/2019) (Ελληνική Δημοκρατία, 2019), απόφαση υψηλού συμβολισμού σε σχέση με την αντίληψη του προσφυγικού υπό το πρίσμα της ασφάλειας. Καταδείχθηκε εμπράκτως ότι πρώτη προτεραιότητα ήταν η ασφάλεια της χώρας, δεδομένου ότι η πλειονότητα των νεοεισερχομένων δε δικαιούνται το καθεστώς του πρόσφυγα.

Η ασφαλειοποίηση του προσφυγικού από την ελληνική κυβέρνηση αναμφίβολα, δεν έλυσε το πρόβλημα, το οποίο παρέμεινε ιδιαίτερος οξύμενο. Οι αφίξεις των προσφυγικών ροών παρέμεναν αυξημένες, γεγονός που επέτασσε μια επαναπροσέγγιση των δράσεων. Το 2024, καταγράφηκαν στην Ελλάδα συνολικά 57.363 αφίξεις προσφύγων και μεταναστών, σημειώνοντας αύξηση 33% σε σχέση με το 2023. Από αυτές, πάνω από 13.000 ήταν παιδιά που έφτασαν δια θαλάσσης, ενώ ο αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων διπλασιάστηκε, φτάνοντας τις 3.000. Παρά την αύξηση των αφίξεων, οι συνθήκες στις προσφυγικές δομές παρέμειναν προβληματικές. Οι καταυλισμοί στα νησιά του Αιγαίου υπερφορτώθηκαν, με το σύνολο των διαμενόντων εκεί να υπερβαίνει κατά πάρα πολύ τις δηλωμένες χωρητικότητας. Το γεγονός αυτό, εκτός από υπερπληθυσμό, οδηγεί σε σοβαρές ελλείψεις βασικών υπηρεσιών (AIDA, 2024b· GCR, χ.χ.).

Στο ανωτέρω περιγραφέν πλαίσιο ιδρύθηκε εκ νέου το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (ΠΔ 4/2020), οι αρμοδιότητες του οποίου βασίστηκαν στο σχέδιο δράσης: έλεγχοι στα σύνορα, επιτάχυνση των διαδικασιών ασύλου, αύξηση των επιστροφών και κλείσιμο των προ-αναχωρησιακών κέντρων. Με την ψήφιση του νόμου 4636/2019 για τη διεθνή προστασία, το ελληνικό κράτος συρρίκνωσε περαιτέρω τις εγγυήσεις της για την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο. Συγκεκριμένα, ακολουθήθηκε στρατηγική αυξημένων περιόδων

διοικητικής κράτησης, απόρριψης των αιτημάτων, αναποτελεσματικής ένδικης προστασίας, επιστροφών και επαναπροωθήσεων (Kafkoutsou & Oikonomou, 2020).

Η νέα νομοθεσία για τη διαχείριση του προσφυγικού βασιζόταν στη λογική της αποτροπής και των κλειστών συνόρων, της ασφαλειοποίησης και της ρητορικής υπέρ της «ανακούφισης» των τοπικών πληθυσμών. Ένα πολύ μεγάλο μέρος της διαχείρισης του προσφυγικού από την ελληνική κυβέρνηση ήταν επικοινωνιακό, αφού οι εχθρικές προς τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο πολιτικές που νομιμοποιούνται από την ΕΕ συνεχίζονταν. Στην πραγματικότητα η επικοινωνιακή ελαχιστοποίηση του ζητήματος των προσφύγων αποσιωπούσε τις καταπατήσεις των δικαιωμάτων τους και ικανοποιούσε την κοινή γνώμη που αισθανόταν ασφαλής από την απειλή των προσφύγων. Οι τελευταίοι ωστόσο, παρέμεναν παγιδευμένοι στα ελληνικά νησιά λόγω της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας και του γεωγραφικού περιορισμού, ενώ ο εγκλεισμός τους σε κέντρα κλειστής ελεγχόμενης πρόσβασης θεωρήθηκε ύψιστης ασφάλειας (Χριστόπουλος, 2024).

Η προσέγγιση των hotspot, αν και δεν εγκαταλείφθηκε, ουσιαστικά τροποποιήθηκε και μετατράπηκε σε προσέγγιση Κέντρων Κλειστής Ελεγχόμενης Πρόσβασης. Οι εγκαταστάσεις αυτές σε Σάμο, Χίο, Λέσβο, Κω και Λέρο, επαινέθηκαν από τους εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως μια καινοτόμος προσέγγιση που υπόσχεται καλύτερη και πιο ελεγχόμενη διαχείριση των προσφυγικών ροών στην ΕΕ. Στον πυρήνα αυτής της προσέγγισης εντοπίζεται η διάχυτη λογική της ασφάλειας: διπλά συρματοπλέγματα, συνεχής επιτήρηση με χρήση εξοπλισμού υψηλής τεχνολογίας και βιομετρικών στοιχείων, ελεγχόμενη είσοδος και έξοδος. Η λειτουργία των Κέντρων αυτών γίνεται με χρηματοδότηση από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης της ΕΕ. Υπάρχει διάχυτη ανησυχία για τον παράνομο χαρακτήρα των Κέντρων αυτών, που στερούν την ελευθερία και περιορίζουν την κινητικότητα των προσφύγων. Ακόμα πιο ανησυχητικό είναι ότι το ΕΔΔΑ αιτιολογεί την πολιτική κράτησης που εφαρμόζει η Ελλάδα υποστηρίζοντας ότι οι «απλοί» περιορισμοί της ελεύθερης κυκλοφορίας θα πρέπει να αξιολογούνται βάσει των ιδιαιτεροτήτων κάθε υπόθεσης (Close, 2022· Papastergiou, 2021).

Σε κάθε περίπτωση, τα Κέντρα αυτά προορίζονται για εγκλεισμό, μοιάζουν με φυλακές και έχουν σχεδιαστεί έτσι, ώστε να κρατούν κοινωνικά αποκλεισμένους τους πρόσφυγες με ένα προκάλυμμα νομιμότητας. Στην πραγματικότητα περιορίζουν το δικαίωμά τους στην ελευθερία, στην ασφάλεια και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Αυτή η πολιτική διαχείρισης των προσφυγικών ροών συμφωνεί με τις επικρατούσες εθνικές

και ευρωπαϊκές πολιτικές ασφαλειοποίησης και προάγει τη μη-κινητικότητα των προσφύγων. Αυτή άλλωστε είναι η φιλοσοφία που διέπει, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, τις αναθεωρημένες διατάξεις της Συνθήκης Schengen και του Κανονισμού του Δουβλίνου. Η ιδεολογική συμφωνία της ελληνικής και της ενωσιακής στρατηγικής πολιτικής διαχείρισης των προσφυγικών ροών κατέστη έκδηλη κατά τα γεγονότα στον Έβρο τον Φεβρουάριο του 2020, όταν πολυάριθμοι πρόσφυγες προσπάθησαν να περάσουν τα ελληνικά σύνορα, παραβιάζοντας τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας. Η ελληνική κυβέρνηση έκλεισε τα σύνορα, ανέστειλε τις αιτήσεις ασύλου για έναν μήνα, χρησιμοποίησε αστυνομική βία έναντι όσων προσπαθούσαν να διασχίσουν τα σύνορα (Karamanidou & Kasperek, 2022, Grzinic, 2020).

Η βίαιη αντίδραση της ελληνικής πλευράς αντιμετωπίστηκε ως θεμιτή απάντηση στην «ασύμμετρη απειλή» και τον «υβριδικό πόλεμο» εναντίον της ΕΕ, και η Ελλάδα χαρακτηρίστηκε ως ευρωπαϊκή «ασπίδα» (European Commission, 2020). Ο τρόπος διαχείρισης των προσφύγων αυτών νομιμοποίησε μια σειρά από παράνομες πρακτικές, όπως είναι οι επαναπροωθήσεις, οι φυλακίσεις λόγω «παράτυπης» εισόδου, ακόμα και η αναστολή της Σύμβασης της Γενεύης (HumanRights360, 2020), γεγονός που καταδεικνύει ότι για τις πολιτικές ηγεσίες, το προέχον είναι η ασφαλειοποίηση και ότι η μέριμνα για την ανθρώπινη ασφάλεια των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο (Karamanidou & Kasperek, 2022· Markard et al. 2020· UNHCR 2020). Η «επίσημη» αυτή αλλαγή στάσης προς τους πρόσφυγες σηματοδότησε την εντατικοποίηση της στρατηγικής απώθησης και ταυτόχρονα, την περαιτέρω υποβάθμιση των δικαιωμάτων των προσφύγων στην ασφάλεια (Cortinovis, 2021· Karamanidou & Kasperek, 2022· Keady-Tabbal & Mann, 2022· Koros, 2021).

Μια άκρως αμφιλεγόμενη στρατηγική διαχείρισης των προσφυγικών ροών που εφαρμόζει η Ελλάδα την τελευταία εξαετία, αν και την αρνείται σταθερά, είναι αυτή των παράνομων επαναπροωθήσεων, με τις οποίες παραβιάζεται όχι μόνο το δικαίωμα των εκτοπισμένων στην ασφάλεια, αλλά στη ζωή. Πρωτίστως και αναμφισβήτητα η πρακτική αυτή παραβιάζει το *de facto* καθήκον της Ελλάδας να δέχεται υπηκόους από τρίτες χώρες μέχρι την εξέταση της αίτησης ασύλου τους, να τους παρέχει ασφάλεια και προστασία από διώξεις. Παρ' όλο που οι παράνομες επαναπροωθήσεις ήταν πάντα μια πραγματικότητα, κατά τη διακυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, κατέστησαν κεντρικό εργαλείο της επίσημης ελληνικής μεταναστευτικής ατζέντας και προβάλλονται ως αντίδραση στην τουρκική «επιθετικότητα, που εργαλειοποιεί τους πρόσφυγες» (Koros, 2021). Ως προς την εφαρμογή τους, εκτείνονται στα χερσαία και

κυρίως, τα θαλάσσια σύνορα, περιλαμβάνουν τη χρήση βίας, αυθαίρετης κράτησης και πάντα παραβιάζουν το ελληνικό Ποινικό Κώδικα και τις διεθνείς υποχρεώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα (Drakopoulou et al. 2020).

Οι παράνομες επαναπροωθήσεις λαμβάνουν χώρα με συνεργασία των ελληνικών αρχών (αστυνομία, λιμενικού), της ακτοφυλακής και της Frontex⁹, άρα και με τη σιωπηλή συνέργεια της ΕΕ. Η εντατικοποίησή τους μάλιστα είναι τέτοια, που τα δίκτυα των λαθρεμπόρων προτιμούν να οργανώνουν ταξίδια που παρακάμπτουν τα ελληνικά χωρικά ύδατα με προορισμό την Ιταλία, οδηγώντας σε θανατηφόρα ναυάγια με αγνοούμενους (Commissioner for Human Rights, 2021· Cortivonis, 2021· Keady-Tabbal & Mann, 2022), με σοβαρότερο αυτό στα ανοικτά της Πύλου, που συνέβη σε διεθνή ύδατα στις 14 Ιουνίου του 2023¹⁰. Η πρακτική των επαναπροωθήσεων, ως «επίσημη» στρατηγική διαχείρισης των προσφυγικών ροών από τα κράτη μέλη της ΕΕ καταδεικνύει τη βασική επιδίωξη της Ελλάδας να αποφύγει τις ευθύνες για την ασφάλεια των προσφύγων, όπως ορίζεται από το διεθνές δίκαιο, και να ακολουθήσει την «εύκολη» οδό της ασφαλειοποίησης, εφόσον μάλλον, έχει την υποστήριξη της ΕΕ (Koros, 2021).

Οι απωθήσεις και οι επαναπροωθήσεις λαμβάνουν χώρα σε ελληνικό έδαφος και σε ελληνικά χωρικά ύδατα, και ως εκ τούτου, ανεξαρτήτως αν το ελληνικό κράτος υποστηρίζεται από τη FRONTEX, είναι ευθύνη της ελληνικής κυβέρνησης να αποκαταστήσει το κράτος δικαίου στα εξωτερικά της σύνορα. Σήμερα, το 2025, τα ελληνικά σύνορα είναι μια ζώνη ανομίας, μια νομική μαύρη τρύπα (Keady-Tabbal & Mann, 2022· Mitsilegas, 2022) όπου η μέριμνα για την ανθρώπινη ασφάλεια των προσφύγων υποκαθίσταται πλήρως από την ανάγκη της κυβέρνησης να αποποιηθεί των ευθυνών της που συνοδεύονται με σημαντικό πολιτικό κόστος, η οποία καλύπτεται πίσω από τη ρητορική περί της προστασίας της Ελλάδας και των Ελλήνων από τους

⁹ Ο ρόλος της FRONTEX στον μηχανισμό επαναπροωθήσεων θεωρείται ενεργός και πολλάκις έχει τεθεί υπό αυστηρό έλεγχο μετά από ισχυρισμούς για τις δραστηριότητές της στα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας-ΕΕ (Christides & Lüdke, 2022a). Εκτός από την ενεργό συμμετοχή της στις επαναπροωθήσεις, η Frontex κατηγορείται για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για απόκρυψη πληροφοριών σχετικά με τις ελληνικές πρακτικές διαχείρισης προσφυγικών ροών στα σύνορα (Christides & Lüdke, 2022b· Karamanidou & Kasperek, 2022).

¹⁰ Η επίκληση της αιτιολογίας των «γκρίζων ζωνών» για τη μη παροχή βοήθειας σε εκτοπισμένους, είναι μια επίσης συνηθισμένη πρακτική της Ελλάδας. Οι ελληνικές κυβερνήσεις αρνούνται την κυριαρχία σε συνοριακές περιοχές, όταν θεωρητικά έχουν το καθήκον να διεξάγουν επιχειρήσεις διάσωσης και έρευνας (Koros, 2021).

ανεπιθύμητους «παράτυπους» μετανάστες, που αποσταθεροποιούν τη χώρα, αλλά και το οικοδόμημα της ΕΕ.

Συμπεράσματα-Συζήτηση

Στην παρούσα μελέτη επιχειρήθηκε η διερεύνηση του προσφυγικού και της διαχείρισής του υπό το πρίσμα της ασφάλειας. Δεδομένου ότι η τελευταία σε σχέση με τη μετανάστευση λαμβάνει διττό νόημα, διασαφηνίστηκε από την αρχή ότι υπάρχουν στρατηγικές διαχείρισης που αποσκοπούν στην ανθρώπινη ασφάλεια και προστασία των εκτοπισμένων και εκείνες που ικανοποιούν τα συμφέροντα των κρατών και είναι άμεσα συνυφασμένα με τη βιώσιμότητά τους. Καθ' όλη την πορεία της ανάλυσης των πρωτογενών και των δευτερογενών διαθέσιμων πηγών, στόχος της εργασίας ήταν να απαντηθούν τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που είχαν τεθεί ευθύς εξ αρχής: το πρώτο αφορά στη στάση της ΕΕ και της Ελλάδας ως κράτος μέλος της, έναντι του προσφυγικού ζητήματος υπό το πρίσμα της ασφάλειας, το δεύτερο, στις ενωσιακές και τις εθνικές στρατηγικές διαχείρισης των προσφυγικών ροών που ακολουθούνται και το τρίτο, στον τελικό απολογισμό του χαρακτήρα των εν λόγω στρατηγικών.

Για την απάντηση των τριών αυτών ερωτημάτων, κρίθηκε σκόπιμη η δόμηση ενός ισχυρού θεωρητικού-βιβλιογραφικού υποβάθρου, πάνω στο οποίο θα μπορούσαν να παρατεθούν και να ερμηνευτούν τα δεδομένα. Συγκεκριμένα, έγινε εστίαση στη διττή νοηματοδότηση της έννοιας της ασφάλειας σε σχέση με τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο, προκειμένου να κατανοηθούν οι διαφοροποιήσεις, οι «εμφανείς» και «κεκαλυμμένες» πτυχές και εκφάνσεις τους, και να δημιουργηθεί ένα στέρεο έδαφος που θα στηρίζει την κεντρική ανάλυση. Κρίθηκε ιδιαίτερος σημαντικό ο εκάστοτε αναγνώστης της μελέτης να κατανοεί σε βάθος τη διαφορά μεταξύ της ανθρώπινης ασφάλειας και της ασφαλειοποίησης του προσφυγικού, προκειμένου να αξιολογήσει, με τη βοήθεια της ανάλυσης, τις υφιστάμενες ενωσιακές και εθνικές στρατηγικές διαχείρισης των προσφυγικών ροών σε ευρωπαϊκό έδαφος.

Απαντώντας στα τρία βασικά ερευνητικά ερωτήματα, διαπιστώνεται ότι η ΕΕ ακολουθεί μια σταδιακά αυστηροποιημένη πολιτική ασφαλειοποίησης του προσφυγικού ζητήματος, δίνοντας έμφαση στην προστασία των εξωτερικών συνόρων και την αποτροπή, ενώ η Ελλάδα, ως «πύλη εισόδου», εναρμονίζεται πλήρως με αυτή την προσέγγιση, εφαρμόζοντας αντίστοιχα μέτρα όπως η ενίσχυση της επιτήρησης, η συνεργασία με οργανισμούς όπως η Frontex και η αυστηροποίηση του νομοθετικού πλαισίου για το άσυλο. Οι στρατηγικές πολιτικές διαμορφώνονται μέσα από ενωσιακούς μηχανισμούς όπως το νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, ο Κανονισμός Δουβλίνου III και οι Οδηγίες Επιστροφών, ενώ σε εθνικό επίπεδο

ενισχύονται από το νόμο 4636/2019 και τις εσωτερικές διαδικασίες διαχείρισης αιτήσεων. Παρά τις διακηρύξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων των προσφύγων, κυριαρχεί στην πράξη η λογική της ασφαλειοποίησης, με την κρατική ασφάλεια να τίθεται πάνω από την ανθρώπινη, όπως αποδεικνύεται από την έντονη παρουσία τεχνικών ελέγχου, την ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων και την καλλιέργεια ρητορικής περί απειλής.

Όσον αφορά στη χρονική περίοδο διερεύνησης του τρόπου διαχείρισης του προσφυγικού, προτιμήθηκε η επικέντρωση στην τελευταία εξαετία (2019-2025), που συμπίπτει με τη διακυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας και την «επικοινωνιακή ομαλοποίηση» του ζητήματος, που «άφησε πίσω» την κατάσταση της «κρίσης», του «κατεπείγοντος» και της «έκτακτης ανάγκης» της εποχής της διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ. Ερχόμενοι στην ουσία της ερευνητικής μελέτης, κατέστη σαφές ότι η Ελλάδα υιοθετεί στρατηγικές διαχείρισης που εξυπηρετούν την ασφαλειοποίηση της μετανάστευσης και καθόλου την ανάγκη μέριμνας για την ασφάλεια και την προστασία των εκτοπισμένων. Η ελληνική κυβέρνηση εναρμονίζεται με τις επιταγές των μεταρρυθμισμένων Συνθηκών, Κανονισμών και Συμφωνιών της ΕΕ, οι οποίες ούτως ή άλλως, οδηγούν στην ασφαλειοποίηση, δηλαδή σε σκληρές και άκαμπτες δράσεις, πρακτικές και στρατηγικές που προστατεύουν τα συμφέροντα των κρατών και της Ένωσης, επιβεβαιώνοντας το αντι-προσφυγικό αίσθημα. Ο νέος Κανονισμός για τη Μετανάστευση και το Άσυλο επιβεβαιώνει εύγλωττα ότι οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο είναι απειλή για την ασφάλεια και την ακεραιότητα της ΕΕ και των κρατών μελών της, και όχι απειλούμενοι.

Τα μέτρα που λαμβάνονται για τη διαχείριση των αφίξεων στην Ευρώπη είναι σαφώς προσανατολισμένα στην ασφάλεια των κρατών έναντι των υπολοίπων, και η Ελλάδα παίζει εξέχοντα ρόλο στην εφαρμογή τους. Μάλιστα, με τη στάση της και την απροκάλυπτη προσκόλληση στη έννοια της «ασφαλούς τρίτης χώρας» για την Τουρκία, η Ελλάδα έχει συμβάλλει (και εξακολουθεί να το κάνει) στην πολιτικοποίηση του προσφυγικού ζητήματος. Η εν λόγω πολιτικοποίηση ισοδυναμεί με ασφαλειοποίηση, η οποία με τη σειρά της προϋποθέτει ελαστικοποίηση και παραβίαση του κράτους δικαίου και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, που θεωρητικά θεμελιώνουν το όραμα της ΕΕ. Σε αυτή τη συνθήκη, οι κυρίαρχες στρατηγικές διαχείρισης των προσφυγικών ροών είναι είτε ο περιορισμός της κινητικότητάς τους, μέσω του εγκλεισμού τους σε Κλειστές Δομές και hotspots, είτε η μετεγκατάσταση και η επιστροφή τους, είτε η επαναπροώθησή τους.

Για την Ελλάδα και την ΕΕ οι πρόσφυγες είναι αναμφίβολα ένα «βάρος» που πρέπει να διοχετευτεί ή να κατανεμηθεί, ένα «πρόβλημα» που πρέπει να τεθεί στο περιθώριο ή να εξοβελιστεί. Η ελληνική κυβέρνηση σε συνεργασία με φορείς ή όργανα της ΕΕ, εφόσον δε μπορεί να επιτύχει το πρώτο, δηλαδή να διοχετεύσει τους αιτούντες άσυλο στους απρόθυμους εταίρους, επιλέγει το δεύτερο: τους εγκλείει σε κλειστές δομές, σε αναξιοπρεπείς και με σημαντικές ελλείψεις συνθήκες ή τους επαναπροωθεί καταπατώντας όχι μόνο το δικαίωμα στην ασφάλειά τους, αλλά στη ζωή. Από το 2019 και έπειτα, οι ελληνικές στρατηγικές διαχείρισης υποδεικνύουν μια σκληρότερη αντιμετώπιση των προσφύγων που νομιμοποιείται από την ηγεσία της ΕΕ, παρά το γεγονός ότι αντίκειται στο κράτος δικαίου. Η κατάργηση του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής αμέσως μετά τον σχηματισμό του κυβερνητικού σχήματος το 2019 και η απορρόφησή του από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη αποτέλεσε ένα ισχυρό μήνυμα υψηλού συμβολισμού προς τους Έλληνες ψηφοφόρους που σηματοδότησε την ασφαλειοποίηση του προσφυγικού και την πλήρη εγκατάλειψη οποιασδήποτε μέριμνας για την ανθρώπινη ασφάλειά τους.

Οι πρακτικές του εγκλεισμού και της επαναπροώθησης, δεδομένης της αναποτελεσματικότητας εκείνων των επιστροφών ή των μετεγκαταστάσεων, αν και είναι αναμφίβολα εκτός νομικής βάσης, καταδεικνύουν την κρατική επιδίωξη άσκησης ενός βιοπολιτικού ελέγχου των ζώων των προσφύγων και καθιστά σαφές ότι οι νεοεισερχόμενοι στην Ελλάδα θα αντιμετωπίζονται με τον αυστηρότερο και πιο αμείλικτο τρόπο. Η λειτουργία των κλειστών δομών υποδοχής και ταυτοποίησης δεν αποσκοπεί στην παροχή ασφάλειας και προστασίας στους εκτοπισμένους, αλλά στην προώθηση του κοινωνικού αποκλεισμού και τον περιορισμό της κινητικότητας όλων όσων αποφασίζουν να εισέλθουν από τα χερσαία και υδάτινα εθνικά σύνορα.

Η σημαντικότητα και η συνεισφορά της παρούσας εργασίας έγκειται στην ανάδειξη της νοηματικής διττότητας της ασφάλειας που σχετίζεται με τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο και βάσει αυτής, στην αξιολόγηση των στρατηγικών διαχείρισης των προσφυγικών ροών που εφαρμόζουν η ΕΕ και τα κράτη μέλη (και συγκεκριμένα η Ελλάδα). Εκτός από τη διαπίστωση ότι οι εν λόγω στρατηγικές εξυπηρετούν σχεδόν αποκλειστικά την ασφαλειοποίηση του προσφυγικού και σχεδόν καθόλου την ανθρώπινη ασφάλεια των εκτοπισμένων, είναι πολύ σημαντικό το ότι καταδείχθηκε η σαφής στροφή της ΕΕ (και των κρατών μελών της) στην αυστηροποίηση των διαδικασιών μετά το 2015, στη νομιμοποίηση της καταπάτησης των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της ασφάλειας και της προστασίας των προσφύγων, και το πιο

ανησυχητικό, στην εντατικοποίηση των πρακτικών επαναπροώθησης. Οι τελευταίες, αν και υπήρχαν εδώ και αρκετό καιρό, έλαβαν διαφορετικά χαρακτηριστικά κατά τη διάρκεια των ετών μετά το 2015. Σήμερα, είναι πιο απροκάλυπτες από ποτέ και αποτελούν την εξέχουσα πρακτική διαχείρισης των προσφυγικών ροών που υιοθετεί και υλοποιεί η ελληνική κυβέρνηση.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία (2009). *Γλωσσάριο για τη Μετανάστευση*, 20. Αθήνα: ΔΟΜ-Διεθνής Οργανισμός Μεταναστεύσεως.

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου (2019). *Συγχώνευση των Υπουργείων Προστασίας του Πολίτη και Μεταναστευτικής Πολιτικής σε νέο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και μεταφορά αρμοδιοτήτων στο νέο Υπουργείο*. Ανακτήθηκε

στις 22/04/2025 από: <https://migration.gov.gr/sygchoneysi-ton-ypoyrgeion-prostasias-toy-politi-kai-metanasteytikis-politikis-se-neo-ypoyrgeio-prostasias-toy-politi-kai-metafora-armodiotiton-sto-neo-ypoyrgeio/>

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (2023). *News from the Field*. Ανακτήθηκε στις 19/04/2025 από: https://us17-campaign--archive-com.translate.google/?e=%5BUNIQID%5D&u=a17b49d83fa56777a0be12c83&id=059ee5a596&x_tr_sl=auto&x_tr_tl=en&x_tr_hl=auto

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2024). *Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο. Κοινό σύστημα της ΕΕ για τη διαχείριση της μετανάστευσης*. Ανακτήθηκε στις 15/04/2025 από: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_el

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2024). *Μεταρρύθμιση του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*. Ανακτήθηκε στις 18/04/2025 από: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2017/7/story/20170627STO78418/20170627STO78418_el.pdf

Human Rights Watch-HRW (2025). *Ελλάδα. Γεγονότα του 2024*. Ανακτήθηκε στις 19/04/2025 από: <https://www.hrw.org/el/world-report/2025/country-chapters/greece>

Κανέλλος, Γ.Π. (28/06/2018). Η «ιδιότητα του πρόσφυγα» πρέπει να διακρίνεται από το «καθεστώς του πρόσφυγα» (Εισαγγελέας ΔΕΕ). *Lawspot*. Ανακτήθηκε στις 12/03/2025 από: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/i-idiotita-toy-prosfyga-prepei-na-diakrinetai-apo-kathestos-toy-prosfyga-eisaggeleas-dee>

Νάσκου-Περράκη Π. (1999). *Το νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Παπαθεοδώρου, Θ. (2007). *Νομικό καθεστώς αλλοδαπών. Ελληνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία*. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ. (2015). *Δίκαιο Αλλοδαπών*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Πλατιάς, Α. (2010). *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*. Αθήνα: Εστία, Αθήνα

Πλατιάς, Α., & Κολιόπουλος, Κ. (2021). *Η τέχνη της στρατηγικής. 50 κανόνες για τον πόλεμο, την πολιτική, τις επιχειρήσεις και την καθημερινή ζωή*. Αθήνα: Διάυλος.

Refugee Support Aegean-RSA (2024). *Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο*. Ανακτήθηκε στις 17/04/2025 από: https://rsaegean.org/wp-content/uploads/2024/07/RSA_NewPact_Comments_EL.pdf

Συκιώτου Α. (2008), Ένταξη μεταναστών και προσφύγων: πραγματικότητα και νομικά προβλήματα. Στο: Συκιώτου, Α. (επιμ.), *Αλλοδαποί στην Ελλάδα: Ένταξη ή περιθωριοποίηση*; Αθήνα–Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR, (2009). *Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων*. Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες.

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2006). *Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία. Προστατεύοντας τους πρόσφυγες εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Εγχειρίδιο αυτοδιδασκαλίας*, 60. Ανακτήθηκε στις 17/02/2025 από: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87e572>

Χειλά, Ε. (2013). *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21ο αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Χονδρογιάννος, Θ. (2022). Έρευνα αποκαλύπτει 1.018 επαναπροωθήσεις προσφύγων από τις ελληνικές Αρχές. *Gonwatch*. Ανακτήθηκε στις 16/04/2025 από: <https://govwatch.gr/finds/ereyna-apokalyptei-1-018-epanaproothiseis-prosfygon-apo-tis-ellinikes-arches/>

Χριστόπουλος, Δ. (2024). *Το ελληνικό μεταναστευτικό καθεστώς. Πραγματικότητες, ματαιώσεις, προοπτικές*. Αθήνα: Διανέοσις: Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης.

Ξενόγλωσση

Achilli, L. (2024). The missing link: the role of criminal groups in migration governance. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(20), 5045–5066. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2363844>

Adamson, F.B. (2023). Re-spatialising migration governance: From ‘ multi-level ’ to ‘ entangled ’. *International Migration*, 61(4). 10.1111/imig.13138

Amnesty International (χ.χ.). *Refugees, Asylum Seekers and Migrants*. Ανακτήθηκε στις 20/03/2025 από: <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/>

Armocida B, Formenti, B., Palestra, F., Ussai, S., & Missoni, E. (2020). COVID-19: Universal health coverage now more than ever. *Journal of Global Health*, 10(1), 010350.

Arowolo, O.O. (2000). Return migration and the problem of reintegration. *International Migration*, 38, 59–82.

Askim, J., & Steen, A. (2020). Trading Refugees: The Governance of Refugee Settlement in a Decentralized Welfare State. *Scandinavian Political Studies*, 43(1), 24–45. 10.1111/1467-9477.12158

Asylum Information Database-AIDA (2024a). *Reception and Identification Procedure-Greece*. Ανακτήθηκε στις 21/04/2025 από: <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/reception-and-identification-procedure/>

Asylum Information Database-AIDA (2024b). *Conditions in Reception Facilities-Greece*. Ανακτήθηκε στις 31/05/2025 από: https://asylumineurope.org/reports/country/greece/reception-conditions/housing/conditions-reception-facilities/?utm_source=chatgpt.com

Balzacq, T. (2008). The policy tools of securitization: information exchange, EU foreign and interior policies. *Journal of Common Market Studies*, 46(1), 75–100.

Battistella, G. (2018). Return migration: A conceptual and policy framework. Στο J.K. Appleby & D. Kerwin (eds.), *2018 International Migration Policy Report: Perspectives*

on the Content and Implementation of the Global Compact for Safe, Orderly, and Regular Migration (3-14). New York: Scalabrini Migration Study Centre.

Bauloz, C., McAdam, M., & Teye, J. (2021). Human trafficking in migration pathways: Trends, challenges and new forms of cooperation. Στο M. McAuliffe & A. Triandafyllidou (eds.), *World Migration Report 2022* (255-278). Geneva: IOM.

Bauloz, C., Vathi, Z., & Acosta, D. (2019). Migration, inclusion and social cohesion: Challenges, recent developments and opportunities. Στο M. McAuliffe & B. Khadria, (eds.), *World Migration Report 2020* (167-210). Geneva: IOM.

Bergesio, N., & Bialasiewicz, L. (2023). The entangled geographies of responsibility: Contested policy narratives of migration governance along the Balkan Route. *Environment and Planning D: Society and Space*, 41(1), 33-55.
<https://doi.org/10.1177/02637758221137345>

Bigo, D. (2000). 'When Two Become One: Internal and External Securitizations in Europe. Στο M. Kelstrup, & M.C. Williams (eds), *In International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security, and Community* (171–204). Psychology Press.

Boswell, C. (2007). Migration control in Europe after 9/11: Explaining the absence of securitization. *Journal of Common Market Studies*, 45(3), 589–610.

Buzan, B., Wæver, O., & Wilde, D. J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers.

Buzan, B. (2007). *People, states, and fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-cold War Era*. European Consortium for Political Research.

Camarena, K.R. (2024). The geopolitical strategy of refugee camps. *World Development*, 178, 106500.

Caponio, T., & Jones-Correa, M. (2018). Theorising migration policy in multilevel states: The multilevel governance perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(12), 1995–2010.

Carling, J. (2023). The phrase 'refugees and migrants' undermines analysis, policy and protection. *International Migration*, 61(3), 399-403.
<https://doi.org/10.1111/imig.13147>

Carrera, S., Allsopp, J., & Vosyliūtė, L. (2018). Policing the mobility society: The effects of EU anti-migrant smuggling policies on humanitarianism. *International Journal of Migration and Border Studies*, 4(3), 236–276.

Chetail, V. (2020). Crisis without borders: What does international law say about border closure in the context of COVID-19? *Frontiers in Political Science*, 2, 606307.

Christides, G., & Lüdke, S. (2022). Why DER SPIEGEL Is Publishing the EU Investigative Report on Pushbacks. *Spiegel International*. Ανακτήθηκε στις 24/05/2025 από: <https://www.spiegel.de/international/europe/why-der-spiegel-is-publishing-the-eu-investigative-report-on-pushbacks-a-5218398a-5c1e-414e-a477-b26515353fce>

Close, J. (2022). *The EU Policy of Containment of Asylum Seekers at the Borders of Europe: (2) the Closed Controlled Access Centres*. International Law Blog. Ανακτήθηκε στις 17/0/2024 από: https://internationallaw.blog/2022/04/07/the-eu-policy-of-containment-of-asylum-seekers-at-the-borders-of-europe-2-the-closed-controlled-access-centres/#_ftn17

Commissioner for Human Rights (2021). *A Distress Call for Human Rights: The Widening Gap in Migrant Protection in the Mediterranean*. Council of Europe.

Cortinovis, R. (2021) Pushbacks and lack of accountability at the Greek-Turkish borders. *CEPS Paper in Liberty and Security in Europe*. Ανακτήθηκε στις 16/04/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/news-releases/unhcr-statement-situation-turkey-eu-border>

Crépeau, F. (2018). Towards a mobile and diverse world: “Facilitating mobility” as a central objective of the Global Compact on Migration. *International Journal of Refugee Law*, 30(4), 650–656.

Creswell, J. W. (2018). *Research designs: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks: Sage.

Council of the European Union, (2004). Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted, *Official Journal of the European Union*. Ανακτήθηκε στις 21/03/2025 από: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0083:EN:HTML>

Culloty, E., Suiter, J., Viriri, I. & Creta, S. (2021). Disinformation about migration: An age-old issue with new tech dimensions. Στο M. McAuliffe & A. Triandafyllidou (eds), *World Migration Report 2022* (217-231). Geneva: IOM.

Danish Refugee Council-DRC, (2025). *Schengen Border Code reform threatens individual rights and freedom of movement, says new report by human rights NGOs*. Ανακτήθηκε στις 30/05/2025 από: https://drc.ngo/resources/news/schengen-border-code-reform-threatens-individual-rights-and-freedom-of-movement-says-new-report-by-human-rights-ngos/?utm_source=chatgpt.com

Da Rosa Jorge, M. (2021). European Union readmission agreements: Deportation as a gateway to displacement? Στο J.L. Diab (ed), *Dignity in Movement: Borders, Bodies and Rights* (236-256). Bristol: E-International Relations.

De Lauri, A. (2022). Humanitarian negotiations, diplomacy and the ethics of border control. *Open Access Government*. Ανακτήθηκε στις 15/04/2025 από: <https://www.openaccessgovernment.org/article/humanitarian-negotiations-diplomacy-and-the-ethics-of-border-control/142741/>

David, F., Bryant, K., & Joudo Larsen, J. (2019). *Migrants and their vulnerability to human trafficking, modern slavery and forced labour*. IOM: Geneva.

Drakopoulou, A., Konstantinou, A., & Koros, D. (2020). Border management at the external Schengen Borders. Στο S. Carrera & M. Stefan (eds), *Fundamental Rights Challenges in Border Controls and Expulsion of Irregular Immigrants in the European Union* (175-196). London: Routledge.

European Commission, (2025a). *Temporary Reintroduction of Border Control*. Migration and Home Affairs. Ανακτήθηκε στις 29/05/2025 από: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen/schengen-area/temporary-reintroduction-border-control_en?utm_source=chatgpt.com

European Commission, (2025b). *Schengen Evaluation and Monitoring*. Migration and Home Affairs. Ανακτήθηκε στις 29/05/2025 από: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen/schengen-area/schengen-governance/schengen-evaluation-and-monitoring_en

European Commission, (2024). *EU Pact on Migration and Asylum: reinforced rules to tackle migration challenges*. Ανακτήθηκε στις 30/05/2025 από: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen/schengen-area/schengen-governance/schengen-evaluation-and-monitoring_en

affairs.ec.europa.eu/news/eu-pact-migration-and-asylum-reinforced-rules-tackle-migration-challenges-2024-04-30_en?prefLang=el

European Commission (2023a). *Commission Staff Working Report. Türkiye 2023 Report. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy*. Brussels.

European Commission (2023b). *Key findings of the 2023 Report on Türkiye*. Ανακτήθηκε στις 21/04/2025 από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5630

European Commission (2020b), *New Pact on Migration and Asylum: A fresh start on migration in Europe*. Ανακτήθηκε στις 19/04/2025 από: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en

European Commission (2016). *Annex to the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Third Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement*. Brussels.

European Commission (2015). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A European Agenda on Migration*. Brussels.

European Commission (χ.χ.). *Relocation: EU solidarity in practice*. Ανακτήθηκε στις 19/04/2025 από: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/relocation-eu-solidarity-practice_en

European Council-Council of the European Union (2024). *Schengen area: Council adopts update of Schengen Borders Code*. Ανακτήθηκε στις 29/05/2025 από: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/24/schengen-area-council-adopts-update-of-schengen-borders-code/?utm_source=chatgpt.com

European Council (2016). *EU-Turkey statement, 18 March 2016*. Ανακτήθηκε στις 21/04/2025 από: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

European Council on Refugees and Exiles-ECRE (2016). *The DCR/ECRE research on application of a safe third country and a first country of asylum concepts to Turkey*.

Ανακτήθηκε στις 23/04/2025 από:
<https://www.asylumlawdatabase.eu/sites/www.asylumlawdatabase.eu/files/aldfiles/turkeynote%20final%20edited%20DCR%20ECRE.pdf>

European Parliament (2024). *1st Emergency Relocation Scheme*. Ανακτήθηκε στις 19/04/2025 από: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/1st-emergency-relocation-scheme/report?sid=8001>

European Union Agency for Asylum-EUAA (2024). *Asylum Report 2024 Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Union Agency for Asylum-EUAA (2022). *The EU-Turkey Statement*. Ανακτήθηκε στις 21/04/2025 από: <https://euaa.europa.eu/asylum-report-2022/4157-eu-turkey-statement>

Faist, T. (2005). *The migration-security nexus: international migration and security before and after 9/11*. (COMCAD Working Papers, 9). Bielefeld: Universität Bielefeld, Fak. für Soziologie, Centre on Migration, Citizenship and Development (COMCAD).

Ferris, E. (2014). *Security Sector Reform and Ending Displacement: Important, but Neglected, Connections*. *Brookings*. Ανακτήθηκε στις 25/05/2025 από: <https://www.brookings.edu/articles/security-sector-reform-and-ending-displacement-important-but-neglected-connections/>

Fisher, M. (2017). *“Fearism”: A critical analysis of uses and discourses in global migration studies*. Technical Paper No. 64, In Search of Fearlessness Research Institute.

FENIX (2023). *Forced food insecurity at the Lesbos Closed Controlled Access Centre*. Ανακτήθηκε στις 17/04/2025 από: <https://www.fenixaid.org/articles/forced-food-insecurity-at-the-lesvos-closed-controlled-access-centre>

Garcés-Mascareñas, B., & Gebhardt, D., (2020). Barcelona: municipalist policy entrepreneurship in a centralist refugee reception system. *Comparative Migration Studies*, 8(1). 10.1186/s40878-020-0173-z

General Court of the European Union (2017). *The General Court declares that it lacks jurisdiction to hear and determine the actions brought by three asylum seekers against the EU-Turkey statement which seeks to resolve the migration crisis. Orders of the General Court in Cases T-192/16, T-193/16 and T-257/16 NF, NG and NM v European Council*. Luxembourg.

Global Compact on Refugees-GCR (2024). *The Global Compact on Refugees*. Ανακτήθηκε στις 26/03/2025 από: <https://globalcompactrefugees.org/about-digital-platform/global-compact-refugees>

Gois, W., & Campbell, K. (2013). Stranded migrants: A call to rethink the current labour migration paradigm. *Migration and Development*, 2(2), 157–172.

González Enríquez, C. (2024). *The EU Pact on Migration and Asylum: context, challenges and limitations*. Elcano Royal Institute. Ανακτήθηκε στις 19/04/2025 από: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/the-eu-pact-on-migration-and-asylum-context-challenges-and-limitations/>

Goodwin-Gill, G. (2005). *The Refugees Convention: Why not scrap it?* International Law Programme Discussion Group, discussion summary. Chatham House, London.

Greek Council Refugees-GCR (χ.χ.). *Press Release-Δελτίο Τύπου*. Ανακτήθηκε στις 31/05/2025 από: https://gcr.gr/en/news/item/diplasiastikan-oi-afixeis-paidion-metanaston-kai-prosfygon-stin-ellada-to-2024-eno-katagrafontai-anisychitikes-synthikes-stis-prosfygikes-domes/?utm_source=chatgpt.com

Greens (The). European Free Alliance in the European Parliament (2018). *The EU-Turkey Statement and the Greek Hotspots. A Failed European Pilot Project in Refugee Policy*. Brussels.

Grzinic, M. (2020), Refugees, Europe, Death and COVID-19, Identities: Journal for Politics. *Gender and Culture*, 17(1), 10-13.

Halperin, S., & Heath, O. (2020). *Political research: methods and practical skills*. Oxford: Oxford University Press.

Harrell-Bond, B.E. & Voutira, E. (1992). *Anthropology and the Study of Refugees*. *Anthropology Today*, 8(4), 6-10

Hasenkamp, M.-L. (2021). Renegotiating the city: refugee resettlement between surveillance, austerity, and activism in German urban communities. *Globalizations*, 21(2), 226–252. <https://doi.org/10.1080/14747731.2021.1977459>

Hauck, V. (2020). *How the EU can step up its support to conflict prevention and peacebuilding*. European Centre for Development Policy Management-ECMPD. Ανακτήθηκε στις 03/04/2025 από: <https://ecdpm.org/work/how-the-eu-can-step-up-its-support-to-conflict-prevention-and-peacebuilding>

Hein, C. (2024). Pact with the devil, or a big fresh start? Controversial views on the EU's New Pact on Migration and Asylum. *Heinrich Böll Stiftung*. Ανακτήθηκε στις 21/04/2025 από: <https://gr.boell.org/en/2024/03/28/pact-devil-or-big-fresh-start-controversial-views-eus-new-pact-migration-and-asylum>

Hellenic Republic. Ministry of Migration & Asylum (2023). *Reception, Identification & Asylum Procedures*. Ανακτήθηκε στις 22/04/2025 από: https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2024/01/Report_A_December-2023_International-Protection_NEW.pdf

HumanRights360. (2020). During and After Crisis: Evros Border Monitoring Report. Ανακτήθηκε στις 17/04/2025 από: <https://www.humanrights360.org/during-and-after-crisis-evros-border-monitoring-report/>

International Organization for Migration-IOM (2024). *World Migration Report*. Geneva: IOM. International Organization for Migration-IOM (2021). *Fundamentals of migration*. Ανακτήθηκε στις 14/03/2025 από: <https://www.iom.int/fundamentals-migration>

International Organization for Migration-IOM, (2022a). *Integrating Migration into Security Interventions: A Toolkit for International Cooperation and Development Actors*. Brussels: IOM.

International Organization for Migration-IOM, (2022b). *Community Stabilization Approach. Transition and Recovery Division*.

International Organization for Migration-IOM (2017). “Towards a Global Compact on Refugees”. *Thematic Discussion Five: Issues that cut across all four substantive sections of the comprehensive refugee responses and overarching issues*. Ανακτήθηκε

στις 04/04/2025 από: <https://www.acnur.org/sites/default/files/legacy-pdf/5a21675d7.pdf>

International Organization for Migration Office in Greece-IOM Greece (χ.χ.). *Addressing the needs of unaccompanied minors (UAMs) in Greece*. Athens: Office in Greece. Ανακτήθηκε στις 21/03/2025 από: https://greece.iom.int/sites/g/files/tmzbd11086/files/documents/IOM%20Greece_UAM%20final_0.pdf

Karamandidou, L., & Kasperek, B. (2022). From exception to extra-legal normality: pushbacks and racist state violence against people crossing the Greek-Turkish land border. *State Crime Journal*, 11(1), 12-32.

Kaşlı, Z. (2022). Migration control entangled with local histories: The case of Greek–Turkish regime of bordering. *Environment and Planning D: Society and Space*, 4(1), 14-32. <https://doi.org/10.1177/02637758221140121>

Kaufmann, E. (2017). Why values, not economics, hold the key to the populist right – And to crafting new migration narratives. In: McAuliffe, M. & Klein, M. (Convenors), *Solomon Migration Research Leaders' Syndicate: Ideas to Inform International Cooperation on Safe, Orderly and Regular Migration*. Geneva: IOM.

Keady-Tabbal, N., & Mann, I. (2022). Weaponizing rescue: Law and the materiality of migration management in the Aegean. *Leiden Journal of International Law*, 1-22.

Kleist, N. (2020). Trajectories of involuntary return migration to Ghana: Forced relocation processes and post-return life. *Geoforum*, (116), 272–281.

Koen, L., Van Nuffel, P., & Corthaut, T. (2022). *EU Constitutional Law*. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198851592.001.0001>

Kolet, M., Bhoje, G., Kuwari, S., & Bolinjar, S. (2021). Contribution of women's groups from Bhiwandi (Dist. Thane) in operating community kitchens and providing free meals to stranded migrant workforce during COVID-19 lockdown. *J-BNB: A Multidisciplinary Journal*, 10, 54–58.

Koros, D. (2021). The Normalization of Pushbacks in Greece: Biopolitics and Racist State Crime. *State Crime Journal*, 10(2), 1-19.

Koser, K. (2005). *Irregular migration, state security and human security*. Paper prepared for the Global Commission on International Migration.

Larsen, H. (2022). Manage migration to save liberal order. *Journal of Transatlantic Studies*, 20, 367–384 (2022). <https://doi.org/10.1057/s42738-023-00102-2>

Legal Centre Lesvos-LCL (2023). Greece's Pushbacks: NGOs call for independent and effective investigation. Ανακτήθηκε στις 31/05/2025 από: https://legalcentreslesvos.org/2023/06/21/no-monitoring-of-fundamental-rights-violations-in-greece-without-independent-and-effective-mechanisms/?utm_source=chatgpt.com

Léonard, S., & Kaunert, C. (2020). The securitisation of migration in the European Union: Frontex and its evolving security practices. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(6), 1417–1429.

Léonard, S., & Kaunert, C. (2019). *Refugees, security and the European Union*.

Lutz, P., & Caballero-Vélez, D. (2024). Refugee Protection as a Public Good: What Benefits Do States Derive? *Perspectives on Politics*, 1-16. doi:10.1017/S1537592724001014

Markard, N., Nestler, R., Vogt, V. and Ziebritzki, C. (2020). No State of Exception at the EU External Borders. Expert Legal Opinion commissioned by Erik Marquardt MEP. Ανακτήθηκε στις 24/04/2025 από: https://erik-marquardt.eu/wp-content/uploads/2020/04/2020-04-02-EqRights_Gutachten.pdf

Mbiyozo, A. (2019). *Returning migrants: Europe's focus, but at what cost?* Institute for Security Studies. Ανακτήθηκε στις 16/04/2025 από: <https://issafrica.org/research/policy-brief/returning-migrants-europes-focus-but-at-what-cost>

McAuliffe, M., Freier, L.F., Skeldon, R., & Blower, J. (2021). The great disrupter: COVID-19's impact on migration, mobility and migrants globally. Στο M. McAuliffe & A. Triandafyllidou (eds.), *World Migration Report 2022*. Geneva: IOM.

McAuliffe, M. (2020). *Immobility as the Ultimate “Migration Disrupter”: An initial analysis of COVID-19 and the Securitization of Migration*. Migration Research Series No. 64. Geneva: IOM.

McAuliffe, M., A. Kitimbo and B. Khadria (2019). Reflections on migrants’ contributions in an era of increasing disruption and disinformation. In: M. McAuliffe, & B. Khadria, (eds), *World Migration Report 2020* (128-165). Geneva: IOM.

McAuliffe, M., & Goossens, A.M. (2018). Regulating international migration in an era of increasing interconnectedness. Στο A. Triandafyllidou (ed), *Handbook of Migration and Globalization* (86-104). Cheltenham: Edward Elgar.

Meijers Committee, (2021). *EU Migration Law Update December 2021*. Ανακτήθηκε στις 30/05/2025 από: https://www.commissie-meijers.nl/eu-migration-law-update-december-2021/?utm_source=chatgpt.com

Mencutek, Z.S., Barthoma, S., Gokalp Aras, N.E., & Triantafyllidou, A. (2022). A crisis mode in migration governance: comparative and analytical insights. *Comparative Migration Studies*, 10(1). 10.1186/s40878-022-00284-2

Metcalf-Hough, V. (2015). *The migration crisis? Facts, challenges and possible solutions, Briefing papers*. Overseas Development Institute (ODI). Ανακτήθηκε στις 25/03/2025 από: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9913.pdf>

Micinski, N.R. (2023). Threats, deportability and aid: The politics of refugee rentier states and regional stability. *Security Dialogue*, 54(6), 529-547. <https://doi.org/10.1177/09670106211027464>

Mitsilegas, V. (2022). The EU external border as a site of preventive (in) justice. *European Law Journal*, 28(4-6), 263-280.

Morgan, S. (2018). Fake news, disinformation, manipulation and online tactics to undermine democracy. *Journal of Cyber Policy*, 3(1), 39–43.

Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, 36(1), 77–94. <http://www.jstor.org/stable/40588105>

Observatory of the Refugee and Migration Crisis in the Aegean- ORMCA (2021). *EU Commissioner for Home Affairs, Ms. Ylva Johansson, issued a robust response to a*

joint open letter by organisations working in Greece. Ανακτήθηκε στις 23/04/2025 από:
https://refugeeobservatory.aegean.gr/en/eu-commissioner-home-affairs-ms-ylva-johansson-issued-robust-response-joint-open-letter?language_content_entity=und

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights-OHCHR 2022.
Myanmar: UN report urges immediate, concerted effort by international community to stem violence, hold military accountable. Press release.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights-OHCHR (2021).
Human Rights at International Borders: A Trainer's Guide. Professional Training Series No. 24. Geneva: United Nations.

Oliver, C., Dekker, R., Geuijen, K., & Broadhead, J. (2020). Innovative strategies for the reception of asylum seekers and refugees in European cities: Multi-level governance, multi-sector urban networks and local engagement. *Comparative Migration Studies*, 8(1), 30. 10.1186/s40878-020-00189-y

Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD (2024), *International Migration Outlook 2024*. Paris: OECD Publishing.

Paarlberg, M.A. (2022). Transnational gangs and criminal remittances: a conceptual framework. *Comparative Migration Studies*, 10(1). 10.1186/s40878-022-00297-x

Papastavridis E. (2010). Fortress Europe and FRONTEX: Within or Without International Law? *Nordic Journal of International Law*, 79(1), 75-111.

Papastergiou, V. (2021). *Detention as the default: How Greece, with the support of the EU, is generalizing administrative detention of migrants*. Oxfam International.

Ανακτήθηκε στις 22/04/2025 από:
<https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621307/bp-detention-as-default-greece-asylum-161121-en.pdf?sequence=1&isAllowed=n>

Perkowski, N., & Squire, V. (2018). The anti-policy of European anti-smuggling as a site of contestation in the Mediterranean migration 'crisis'. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(12), 2167–2184.

Pesch, R., & Ipek, E. (2024). Understanding of refugees in management studies and implications for future research on workplace integration. *European Management Review*, 21(3), 533-552. <https://doi.org/10.1111/emre.12593>

Probst, M. (2016). *Diasporas as catalysts for dialogue: the cases of Laos and Papua*. Oslo Forum Papers. Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue.

Refugee Support Aegean (2024). *EU-Turkey Statement Press Releases Quality of the asylum procedure Stop the Toxic Deal Topics*. Ανακτήθηκε στις 18/04/2025 από: <https://rsaegean.org/en/eu-turkey-deal-safe-third-country-concept-under-scrutiny-cjeu/>

Refugee Support Aegean-RSA (2024b). *Disgraceful living conditions in the 'state-of-the-art' Closed Controlled Access Centre (CCAC) of Samos*. Ανακτήθηκε στις 22/04/2025 από: <https://rsaegean.org/en/disgraceful-conditions-samos-ccac/>

Refugee Support Aegean (χ.χ.). *Chios. What is happening today in the refugee structures on the Aegean islands*. Ανακτήθηκε στις 21/04/2025 από: <https://rsaegean.org/en/chios-2023/>

Roselle, L. & Spray, S. (2016). *Research and Writing in International Relations*. New York: Routledge.

Schenk, C. (2020). The migrant other: Exclusion without nationalism? *Nationalities Papers*, 49(3), 1–12.

Shen, Y. (2023). Securitization of Forced Migrants in the European Union. *Advances in Economics Management and Political Sciences*, 15(1):218-223. 10.54254/2754-1169/15/20230915

Stephenson, M.O., Jr. & Stivachtis, Y.A. (2023). Refugees: From Securitization to Integration. *E-International Relations*. Ανακτήθηκε στις 25/05/2025 από: <https://www.e-ir.info/2023/05/03/refugees-from-securitization-to-integration/>

Stritzel, H. (2014). Securitization theory and the Copenhagen School. In: *Security in Translation. Securitization Theory and the Localization of Threat* (11-37). London: Palgrave Macmillan.

Szaflarski, M., & Bauldry, S. (2019). The effects of perceived discrimination on immigrant and refugee physical and mental health. *Advances in Medical Sociology*, 19, 173–204.

Tagliapietra, A. (2021). *Media and securitisation: The influence on perception*. Istituto Affari Internazionali (IAI).

Taran, P. (2000). Human rights of migrants: Challenges of the new decade. *International Migration*, 38(6), 7–51.

Thevenin, E. (2021). Between human rights and security concerns: Politicisation of EU-Turkey and EU-Libya agreements on migration in national parliaments. *European Security*, 30(3), 464–484.

Timmerman, R.I., Leerkes, A., Staring, R., & Delvino, N. (2020). “Free in, free out”: Exploring Dutch firewall protections for irregular migrant victims of crime. *European Journal of Migration and Law*, 22(3), 427–455.

Tsitselikis, K. (2018). Refugees in Greece: Facing a multifaceted labyrinth. *International Migration*, 57, 158–175.

Ullah, A.A., Hasan, N.H., Mohamad, S.M., & Chatteraj, D. (2020). Migration and security: Implications for minority migrant groups. *India Quarterly: A Journal of International Affairs*, 76(1), 136–153.

United Nations (2022). *Deliver humanitarian aid*. Ανακτήθηκε στις 08/04/2025 από: <https://www.un.org/en/our-work/deliver-humanitarian-aid>

United Nations, Economic and Social Council-UNESCO (1998). Measures to improve the situation and ensure the Human Rights and Dignity of all migrant workers. Report of the working group of intergovernmental experts on the human rights of migrants submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1997/15, παράγραφος 44. Ανακτήθηκε στις 15/01/2025 από: <http://www.refworld.org/docid/3b00efd714.html>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2024). Refugee Coordination Model (RCM). Emergency Handbook. Ανακτήθηκε στις 27/03/2025 από: <https://emergency.unhcr.org/coordination-and-communication/refugee-coordination-model/refugee-coordination-model-rcm>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2024a). *Mid-Year Trends. Key displacement and solutions trends in the first half of 2024*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/mid-year-trends>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2024b). *UNHCR Projected Global Resettlement Needs*. Ανακτήθηκε στις 27/03/2025 από: <https://reporting.unhcr.org/unhcr-projected-global-resettlement-needs-2024>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR, (2024c). *Refugee Rights Are Human Rights*. Ανακτήθηκε στις 28/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/get-involved/take-action/refugee-rights-are-human-rights>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023a). Over 114 million displaced by war, violence worldwide. Migrants and Refugees. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142827>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023b). *UNHCR launches new appeal for Afghan refugees and hosts, urging partners to stay the course*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/unhcr-launches-new-appeal-afghan-refugees-and-hosts-urging-partners-stay-course>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023c). *UNHCR warns of mounting violence against women and girls in eastern DRC*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/briefing-notes/unhcr-warns-mounting-violence-against-women-and-girls-eastern-drc>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023d). *UN Deputy High Commissioner for Refugees urges increased support for Latin America*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/press-releases/un-deputy-high-commissioner-refugees-urges-increased-support-latin-america>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023e). *In Bangladesh, UNHCR Deputy High Commissioner calls for urgent support for Rohingya refugees*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/press-releases/bangladesh-unhcr-deputy-high-commissioner-calls-urgent-support-rohingya>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023f). *Over 1 million people internally displaced in Somalia in record time*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/press-releases/over-1-million-people-internally-displaced-somalia-record-time>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023g). *The cost of inaction in Sudan: working together in support of the humanitarian situation in Sudan and the region*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/press-releases/cost-inaction-sudan-working-together-support-humanitarian-situation-sudan-and>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023h). *UNHCR calls for concerted action as forced displacement hits new record in 2022*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/press-releases/unhcr-calls-concerted-action-forced-displacement-hits-new-record-2022>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023i). *Summary of the Global Refugee Forum 2023 by the co-hosts and co-convenors*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/speeches-and-statements/summary-global-refugee-forum-2023-co-hosts-and-co-convenors>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023j). *74th Session of the Executive Committee of the High Commissioner's Programme*. Statement by Ms Gillian Triggs, Assistant High Commissioner for Protection. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/speeches-and-statements/74th-session-executive-committee-high-commissioners-programme>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023k). *High Commissioner's message on the International Day for the Elimination of Racial Discrimination*. Statement by Filippo Grandi, UN High Commissioner for Refugees. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/high-commissioners-message-international-day-elimination-racial-discrimination>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023l). *Over 1 million people internally displaced in Somalia in record time*. Ανακτήθηκε στις 24/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/press-releases/over-1-million-people-internally-displaced-somalia-record-time>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2023m). *UNHCR commits to climate action in Africa to protect displaced populations and foster resilience*. Ανακτήθηκε στις 26/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/press-releases/unhcr-commits-climate-action-africa-protect-displaced-populations-and-foster>

United Nations High Commissariat for Refugees-UNHCR (2020). *UNHCR Statement on the Situation at the Turkey--EU Border*. Ανακτήθηκε στις 19/04/2025 από: <https://www.unhcr.org/news/news-releases/unhcr-statement-situation-turkey-eu-border>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR (2019). Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, Geneva. Ανακτήθηκε στις 14/03/2025 από: <https://www.unhcr.org/publications/legal/5ddfc47/handbook-procedures-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention.html>

United Nations High Commissioner for Refugees-UNHRC (χ.χ.). Unaccompanied and Separated Children (UASC). Ανακτήθηκε στις 20/03/2025 από: https://www.unhcr.org/handbooks/ih/files/2021-06/PDF%20insert%20link%20for%20download%20Unaccompanied%20and%20Separated%20Children%20_.pdf

United Nations Network on Migration-UNNM (2021). *Regular Pathways for Admission and Stay for Migrants in Situations of Vulnerability: Guidance Note*. Ανακτήθηκε στις 30/03/2025 από: https://migrationnetwork.un.org/sites/g/files/tmzbd1416/files/docs/guidance_note-regular_pathways_for_admission_and_stay_for_migrants_in_situations_of_vulnerability_final.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime-UNODC (2022). *UNODC Toolkit for Mainstreaming Human Rights and Gender into Criminal Justice Interventions to address Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants*. Ανακτήθηκε στις 31/03/2025 από: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_31/TD_presentations/Day_3/UNODC_Euridice_MARQUEZ_Session_3.pdf

Urquhart, M. (2021). *Migrants and Misinformation: Key Themes in Nigeria, Bangladesh and Malaysia*. Geneva: IOM.

Vearey, J., Hui, C., & Wickramage, K. (2019). Migration and health: Current issues, governance and knowledge gaps. Στο M. McAuliffe & B. Khadria (eds), *World Migration Report 2020* (213-248). Geneva: IOM.

Van Wolleghem, P. G., & Sicakkan, H. G. (2024). Recognizing international protection. How institutional arrangements affect asylum decisions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 51(1), 50–78. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2429665>

Wæver, O.W. (1995). *Securitization and Desecuritization*. In R.D. Lipschutz (ed.), *On Security* (46-86). New York: Columbia University Press

Wæver, O. (1993). *Identity, migration, and the new security agenda in Europe*. Pinter Publishers.

Wolff, S. (2021). *The Security Sector Governance–Migration Nexus: Rethinking how Security Sector Governance matters for migrants' rights*. London: Ubiquity Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctv1v3gqt4>

Woude, M. (2025) *Revising intra-Schengen border control under the New Pact on Migration and Asylum*. Ανακτήθηκε στις 14/04/2025 από:
<https://blogs.law.ox.ac.uk/border-criminologies-blog/blog-post/2025/03/revising-intra-schengen-border-control-under-new-pact>

Youdina, K., & Magnoni, S. (2016). *Five things to know about the decline of human rights*. World Economic Forum.

Xepapadeas, P., & Mourtos, I. (2022). Refugee allocation mechanisms: theory and applications for the European Union. *Operational Research*, 22, 4557–4584.
<https://doi.org/10.1007/s12351-022-00697-y>

Zanker, F. (2019). Managing or restricting movement? Diverging approaches of African and European migration governance. *Comparative Migration Studies*, 7, 17.
<https://doi.org/10.1186/s40878-019-0115-9>